

Σχεδιασμός αστικών πάρκων

το μεσογειακό και το ελληνικό τοπίο

Πολυτεχνείο Κρήτης
Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Σχεδιασμός αστικών πάρκων

Το μεσογειακό και το ελληνικό τοπίο

Ερευνητική Εργασία

Σπουδάστριες
Γεωργακάκη Γαβριέλα
Κοτρώτσου Βασιλική

Επιβλέπουσα καθηγήτρια
Καραμανέα Πανίτα

Χανιά, Οκτώβριος 2013

Περιεχόμενα

Πρόλογος	σελ. 5
Εισαγωγή	σελ. 7
• Σκοπός	σελ. 8
• Μέθοδος	σελ. 8
1. Προσεγγίζοντας το τοπίο	σελ. 11
• Έννοιες «χώρος», «τόπος», «τοπίο»	σελ. 11
• Η εικόνα της φύσης μέσα στην πόλη μέσω των πάρκων	σελ. 16
2. Σχεδιάζοντας για τον άνθρωπο και τον τόπο	σελ. 18
• Ανθρώπινη αντίληψη ως προς το τοπίο	σελ. 19
• Σχεδιασμός με βάση τα χαρακτηριστικά του τόπου	σελ. 22
3. Σύγχρονο ελληνικό τοπίο	σελ. 27
• Χαρακτηριστικά ελληνικού αστικού τοπίου	σελ. 28
• Αίτια που οδήγησαν στην έλλειψη τοπιακών διαμορφώσεων στις ελληνικές πόλεις	σελ. 30
4. Αναζήτηση σχεδιαστικών αρχών	σελ. 33
– De la Ereta, Alicante	σελ. 35
– Nou Barris, Barcelona	σελ. 50
– Madrid Rio, Madrid	σελ. 70
Συμπεράσματα	σελ. 89
Κατάλογος μεσογειακών πάρκων	σελ. 102
Επιλεγμένη βιβλιογραφία	σελ. 108

*«Κι ο τρόπος που επεξεργαζόμαστε νοητικά τον τόπο,
δεν είναι άλλος από τον τρόπο που ορίζουμε τον εαυτό
μας μέσα στον κόσμο»*

Κ. Μανωλίδης

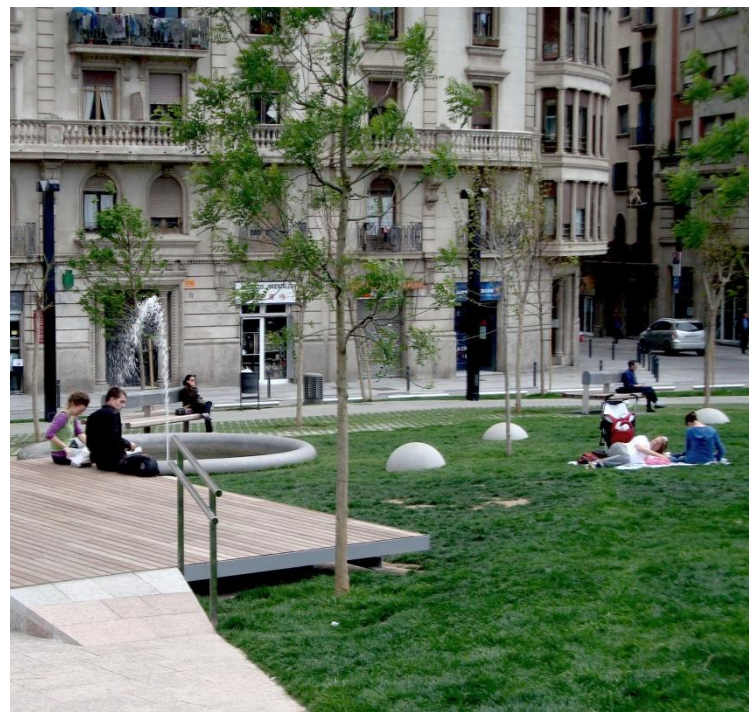
Πρόλογος

Ένα έντονο χαρακτηριστικό του αιώνα, που διανύουμε, είναι η κρίση, είτε αναφερόμαστε στην Ελλάδα, είτε διεθνώς. Η κρίση είναι κυρίως οικονομική, αλλά παράλληλα θα μπορούσε να αναφερθεί κανείς και στην οικολογική κρίση. Οι αλλαγές στη θερμοκρασία, στις εποχές, στο κλίμα και σε ό,τι σχετίζεται με το φυσικό περιβάλλον, του πλανήτη, κάνουν ακόμα πιο έντονη την ανάγκη του ανθρώπου να επαναπροσδιορίσει τη σχέση του με τη φύση.

Το τεχνητό περιβάλλον κυριαρχεί, εκεί όπου το δομημένο δεν έχει αφήσει περιθώρια για την ύπαρξη φυσικών στοιχείων και η σχέση ανθρώπου - φύση έχει ξεχαστεί. Παρόμοιο μοτίβο συναντάμε στις πόλεις. Είναι γεγονός ότι τα μεγάλα κέντρα των πόλεων ανά τον κόσμο έχουν κορεστεί από την πυκνή δόμηση και τον πληθυσμό, που κατοικεί σε αυτές. Στον ελλαδικό χώρο συναντάμε συχνά, κέντρα πόλεων με πολύ πυκνό δομημένο χώρο και ελάχιστους πράσινους χώρους. Παρατηρώντας ακόμα και μία μικρή πόλη, της επαρχίας, θα διαπιστώσουμε ότι ο δομημένος χώρος εξαπλώνεται, με τα χρόνια προς όλες τις κατευθύνσεις άναρχα, χωρίς να προβλέπονται χώροι πρασίνου.

Αναφέροντας τον όρο «χώροι πρασίνου» για μία πόλη, θέλουμε να δώσουμε τον προσδιορισμό ενός χώρου, όπου ο κάτοικος της πόλης θα μπορέσει να αναπληρώσει τη «χαμένη σχέση» του με τη φύση. Ένας χώρος ενταγμένος μέσα στην πόλη, που θα δίνει την ευκαιρία στον κάτοικο να συναναστραφεί με άλλους ανθρώπους και να αισθανθεί γύρω του τη φύση, όπως τη συναντά στην εξοχή. Τέτοιοι χώροι σε μία πόλη είναι τα αστικά πάρκα. Μέρη ενός αστικού ιστού που αξιοποιούνται για να παρέχουν στον κάτοικο δραστηριότητες, πράσινο χωρίς όμως να τον αποκόβουν από την καθημερινότητά του στην πόλη.

Η έρευνα και η ανάλυση αστικών πάρκων που έχουν υλοποιηθεί, κυρίως στο εξωτερικό, μπορεί να βοηθήσει στη βελτίωση των σχεδιαστικών αρχών των πάρκων, με σκοπό την καλύτερη ποιότητα που μπορεί να προσφέρει ένας τέτοιος δημόσιος χώρος, στον κάτοικο της πόλης.

Εισαγωγή

Η πρόθεσή μας να ασχοληθούμε με τα μεσογειακά αστικά πάρκα ξεκίνησε από την εμπειρία μας σε ελληνικές πόλεις και σε πόλεις του εξωτερικού. Ταξιδεύοντας και παρατηρώντας τις πόλεις του εξωτερικού διαπιστώσαμε έναν εντελώς ξένο, προς εμάς, τρόπο ζωής. Παρατηρήσαμε ότι στην καθημερινότητά τους οι άνθρωποι χρησιμοποιούν το δημόσιο χώρο, όχι μόνο ως μία διαδρομή για τη δουλειά, για το σχολείο αλλά και ως χώρο αναψυχής, χαλάρωσης και κοινωνικοποίησης. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, μπορούμε να σκεφτούμε, ότι το γεγονός αυτό οφείλεται στις διαφορετικές κουλτούρες μεταξύ των λαών, τις παραδόσεις και το κλίμα κάθε χώρας. Με μία πιο διεισδυτική ματιά, αντιληφθήκαμε ότι αυτή η ξεχωριστή, για εμάς, χρήση του δημόσιου χώρου προέρχεται από την ύπαρξη διαμορφώσεων σε αυτόν. Διαμορφώσεις μεγάλων αστικών πάρκων αλλά και μικρότερων, με χώρους πρασίνου, χώρους με δραστηριότητες ενσωματωμένους μέσα στο δομημένο ιστό της πόλης. Η διαπίστωση αυτή έγινε πιο έντονη από το γεγονός ότι, ερχόμενοι και εμείς από μία εντελώς διαφορετική κουλτούρα, ενσωματωθήκαμε άμεσα στο δημόσιο χώρο και αισθανθήκαμε ότι θα το είχαμε ανάγκη και στη χώρα μας, στην Ελλάδα.

Η αίσθηση αυτή, που μας άφησε η εμπειρία μας σε έναν τέτοιο δημόσιο χώρο, μας έκανε να αναρωτηθούμε για ποιο λόγο δεν έχουμε παρόμοια εικόνα από τις πόλεις της Ελλάδας. Μας κίνησε το ενδιαφέρον η αναζήτηση των σχεδιασμένων πάρκων, που έχουν υλοποιηθεί σε χώρες του εξωτερικού. Έχοντας όμως την εικόνα της σύγχρονης ελληνικής πόλης στο μυαλό μας, θελήσαμε να αναζητήσουμε σχεδιαστικές αρχές που θα μπορούσαμε να τις συσχετίσουμε με το ελληνικό αστικό τοπίο.

Εφόσον αναφερόμαστε σε πάρκο και συνεπώς σε υπαίθριο χώρο, το κλίμα και το φυσικό ανάγλυφο είναι δύο πολύ σημαντικοί παράγοντες, που διαμορφώνουν ένα τοπίο. Έχοντας το ενδιαφέρον μας στο συσχετισμό των πάρκων του εξωτερικού με το ελληνικό αστικό τοπίο, περιορίσαμε την αναζήτησή μας σε χώρες που έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά, ως προς το ανάγλυφο και το κλίμα, με αυτά του ελληνικού τοπίου. Συνεπώς, το ενδιαφέρον της ερευνητικής μας είναι η αναζήτηση σχεδιαστικών αρχών σε σύγχρονα αστικά πάρκα που έχουν υλοποιηθεί σε χώρες της Μεσογείου.

(απέναντι σελίδα από αριστερά)

Εικόνες από τα πάρκα Vondelpark στο Άμστερνταμ της Ολλανδίας και από ένα γειτονικό πάρκο στη Βαρκελώνη της Ισπανίας

«Καθημερινές στιγμές χαλάρωσης»

Πηγή: προσωπικό αρχείο

σκοπός

Σε αυτό το πλαίσιο, ο σκοπός αυτής της ερευνητικής είναι να αναζητήσουμε σχεδιαστικές αρχές αστικών πάρκων, που εντάσσουν το σχεδιασμό σε ένα μεσογειακό τοπίο και να διαπιστώσουμε ποια είναι εκείνα τα στοιχεία, που κάνουν το σχεδιασμό στον ελλαδικό χώρο να διαφέρει από μία άλλη μεσογειακή χώρα. Σημαντικό ρόλο στην ερευνητική, έχει η αναζήτηση σχεδιαστικών αρχών σε πάρκα της τελευταίας εικοσαετίας σε μεσογειακά κλίματα.

μέθοδος

Η κύρια μέθοδος της ερευνητικής είναι η ανάλυση συγκεκριμένων παραδειγμάτων αστικών πάρκων. Έπειτα από μία αναζήτηση για την εύρεση κατάλληλων παραδειγμάτων με σύγχρονο σχεδιασμό, καταλήξαμε σε τρία μεσογειακά αστικά πάρκα στην Ισπανία. Στην Ισπανία μπορέσαμε να εντοπίσουμε πάρκα που έχουν σχεδιαστεί την τελευταία εικοσαετία, σε μια χώρα που έχει παρόμοιες περιβαλλοντολογικές συνθήκες με αυτές της Ελλάδας. Ο βασικός παράγοντας επιλογής των συγκεκριμένων παραδειγμάτων, είναι η διαφοροποίηση στο ανάγλυφο, την οποία συναντάμε και στο ελληνικό τοπίο.

Αρχικά διερευνάμε τις έννοιες του χώρου, του τόπου και την έννοια του τοπίου, που σχετίζονται με το φυσικό περιβάλλον και επομένως το αστικό πάρκο. Στην επόμενη ενότητα, εξηγούμε τα συστατικά που συνθέτουν το σχεδιασμό από δύο σκοπιές. Πώς επηρεάζεται, από τον τρόπο που αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος το τοπίο και από τα χαρακτηριστικά που εμφανίζει ο εκάστοτε τόπος. Στη συνέχεια, θα επικεντρωθούμε στον ελλαδικό χώρο, περιγράφοντας τα χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν συγκεκριμένα ένα ελληνικό αστικό τοπίο, καθώς και τους λόγους που οδήγησαν στην έλλειψη διαμορφωμένων χώρων πρασίνου στην ελληνική πόλη. Τέλος, αναλύουμε τρία παραδείγματα αστικών πάρκων της σύγχρονης αρχιτεκτονικής τοπίου στην Ισπανία, με βάση όλες τις παραπάνω διερευνήσεις.

«Η μέχρις σήμερα αντιμετώπιση του τοπίου ως «φόντο» αρχιτεκτονικής, στη γενικευμένη της παραδοχή (χωρίς να θεωρήσουμε ότι δεν υπάρχουν αξιόλογα παραδείγματα «ένταξης στο περιβάλλον») έχει κάνει την απουσία κριτηρίων σε παρεμβάσεις αστικού χώρου, πιο έντονη.» ¹

Μαρία Γούλα²

1. Μαρία Γούλα , «Ωραίο, φριχτό κι απέριττο τοπίον», Νησίδες 2003

2. Μαρία Γούλα : απόφοιτος Α.Π.Θ. (1990), λέκτωρ αστικού σχεδιασμού στον τομέα Πολεοδομίας και χωροταξίας της Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, (ETSAB). Διδάσκει επίσης θεωρία τοπίου στο ETSAB, UPC και προγραμματισμό τοπίου και τουρισμό στο Master d'Arquitectura de Paisatge, Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori, UPC. Είναι ιδρυτικό μέλος του ερευνητικού κέντρου Centre de Recerca i Projectes de Paisatge de Barcelona, CRPP-Bcn, του Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori, UPC και μέλος της οργανωτικής επιτροπής της Ευρωπαϊκής Μπιενάλε Τοπίου που διοργανώνεται στη Βαρκελώνη από το 1999. (biblionet.gr)

Προσεγγίζοντας το τοπίο

Το επίκεντρο ενδιαφέροντος της ερευνητικής είναι το αστικό πάρκο, το οποίο περιπλέκει κάποιες έννοιες, που είναι απαραίτητο να αποσαφηνίσουμε. Το αστικό πάρκο είναι μέρος ενός αστικού χώρου - αστικού τοπίου. Χώρος - τόπος - τοπίο: έννοιες τόσο κοντινές αλλά παράλληλα και διαφορετικές.

Έννοιες «χώρος», «τόπος», «τοπίο»

Ο **χώρος** είναι μια αφηρημένη έννοια, μια γενική χωρική συνθήκη, αναφέρεται δηλαδή στην έκταση που καταλαμβάνει, η αξία του οποίου εξαρτάται από το περιεχόμενό του.

Μέσα από την πλήρωση του χώρου με μορφές, λειτουργίες, σημασίες και την παρουσία του ανθρώπου, ο χώρος διαπνέεται από ένα «πνεύμα» που τον χαρακτηρίζει και θεωρείται πλέον τόπος. Ένας αφηρημένος χώρος - χωρίς περιεκτικότητα - είναι ένας χώρος χωρίς χαρακτήρα και φυσιογνωμία. Με λίγα λόγια, ο χαρακτήρας ενός τόπου είναι το αποτέλεσμα της συνολικής αντίληψης, που αυτός προσφέρει στους χρήστες. Η έμπρακτη υποβολή του ονομάζεται *imago mundi* (εικόνα του κόσμου), επηρεάζεται από τη χρονική διάσταση και αφορά τη μοναδικότητα, την προσωπικότητα του τόπου, όπως διατυπώνεται μέσα από τα χαρακτηριστικά του τοπίου.

Έτσι λοιπόν, ένας **τόπος** αποτελείται από ένα σύνολο πραγμάτων με υλική υπόσταση, σχήμα, υφή, χρώμα. Έχει φυσικά ή πολιτισμικά χαρακτηριστικά και προκύπτει μέσα από την αλληλεπίδραση της επιφάνειας του ανάγλυφου, της βλάστησης και του νερού.³

(απέναντι σελίδα)

Το αγροτικό τοπίο των Πρεσπών από την πλευρά της Αλβανίας, 2008

Πηγή: Χατζημικαήλ Κωστής, «Σύγχρονα ελληνικά τοπία», ΜΕΛΙΣΣΑ, Αθήνα 2011, σελ. 73

3. «Μέσα από την αλληλεπίδραση της επιφάνειας, του ανάγλυφου, της βλάστησης και του νερού, σχηματίζονται τα χαρακτηριστικά σύνολα ή τόποι, που αποτελούν τα βασικά στοιχεία του τοπίου.»

Αφροδίτη Σορώτου, «Αντιλαμβανόμενοι τη χρονική διάσταση του τοπίου. Η οπτική του αρχαιολόγου», *greekarchitects.gr*

H. T. P.

Το **τοπίο**⁴ είναι μία δύσκολα προδιορίσιμη έννοια, της οποίας οι προεκτάσεις είναι πολλές, καθώς εξαρτάται από τον τρόπο προσέγγισής της. Δεν υπήρχε πάντα με τον ίδιο τρόπο και δεν είναι ταυτόσημη για όλους τους πολιτισμούς.

Δεν είναι αρχιτεκτονικός όρος. Τον συναντάμε σε πολλές επιστήμες και κλάδους όπως η ζωγραφική, η φωτογραφία, ο κινηματογράφος, η λογοτεχνία, η φιλοσοφία, η ιστορία, η ψυχολογία, η οικολογία, η γεωγραφία. Είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού και της αλληλοτροφοδότησης, όλων αυτών των τομέων, στην ανάγκη και την προσπάθεια του ανθρώπου και της κοινωνίας να ερμηνεύσουν και να κατασκευάσουν τον τόπο. Το τοπίο αποτελεί ένα σύμβολο, καθώς εκφράζει τις ανάγκες και τις επιθυμίες των ανθρώπων μέσα από την προσεκτική επιλογή και αναπαράσταση του κόσμου, με σκοπό να προσδώσει ένα νόημα. Είναι ένας ενεργός παράγοντας στη συγκρότηση της ιστορίας. Είναι κάθε τόπος που έχει υποστεί ερμηνεία, καταγραφή, παραστατική απεικόνιση, διαμόρφωση ή κάποιου είδους επεξεργασία - σε σχέση με τα μέλη μιας πολιτισμικής κοινότητας και την αντίληψη του τόπου. Μέσα από όλους αυτούς τους παράγοντες, κάθε τοπίο αποκτά χαρακτήρα και διακρίνεται από αυτόν.

Συνοπτικά, μπορούμε να πούμε ότι τοπίο είναι η ίδια η αντίληψη - συναισθηματική ή ιδεολογική - , η εικόνα που ένας τόπος προσφέρει. Κάθε τοπίο εμφανίζει το σύνολο των χαρακτηριστικών ενός τόπου σε μια ενιαία αντίληψη - χαρακτήρα.

«*Τοπίο δεν είναι μόνο ένα κομμάτι γης ή μια αστική γειτονιά, με μια συγκεκριμένη φυσική και κοινωνική υλικότητα στην οποία έχει ενσωματωθεί η ανθρώπινη εργασία, αλλά και το πώς φαίνεται αυτό από ένα συγκεκριμένο σημείο. Δεν είναι μόνο κάτι που μπορούμε να δούμε, αλλά και ένας τρόπος για να δούμε τα πράγματα*»

Wyllie 2007

Ύδρα (ακουαρέλα), Τέτσης Παναγιώτης

4. Ετυμολογικά, η λέξη τοπίο προέρχεται από τη λέξη *Landskip* στην αρχαία αγγλική, που σήμαινε την εικόνα ενός τόπου. Τη συναντούμε ως *landschap* στην Ολλανδία, για τις ζωγραφικές αναπαραστάσεις ολλανδικών τοπίων κατά των 17^ο αιώνα. Στην αγγλική γλώσσα το *landscape* προέρχεται από τις λέξεις *land* και *scare*, δηλαδή γη και μορφή αντίστοιχα. Να προσθέσουμε ακόμα πως η αντίστοιχη λέξη στα γερμανικά *landschaft* χρησιμοποιείται για την οργάνωση χώρου και τη σχέση κατοίκων με τη γη και μεταξύ τους. Ενώ στην ελληνική, 'τοπίον' είναι το υποκοριστικό του αρχαίου 'τόπος' , δηλαδή ένα τμήμα τόπου, που φέρει τα γεωγραφικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά του ευρύτερου.

(απέναντι σελίδα)

Δύο άνθρωποι ατενίζουν το τοπίο.
Δύο διαφορετικές αντιλήψεις γι' αυτό.

Πηγή: διαδίκτυο

Γεωργικές καλλιέργειες στην
αμερικάνικη φύση, φωτογραφική
απεικόνιση Alex MacLean

Πηγή: διαδίκτυο

Το τοπίο γίνεται αντιληπτό ως μια ενότητα, από μια συγκεκριμένη θέση παρατήρησης, ανάλογα με τα μέλη μιας πολιτισμικής κοινότητας, την αντίληψη, τα μέσα, τις επιθυμίες και τις επιδιώξεις του ανθρώπου. Η μεμονωμένη αντίληψη των φυσικών χαρακτηριστικών του δεν προσδίδει τοπίο. Για να το αντιληφθούμε πρέπει να υπάρχει συνείδηση του τοπίου, δηλαδή η ικανότητα να το εκλάβουμε ως μια νέα ολότητα, ενιαία, όχι προσδεμένη στις ξεχωριστές σημασίες του. Αποτελεί απόσπασμα χώρου, αλλά και μια ολοκληρωμένη μορφή του.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε, πως η φύση και το τοπίο είναι δύο έννοιες που συχνά συναντιούνται, αλλά δεν παύουν να είναι διαφορετικές. Το τοπίο είναι ένας χώρος οικειοποιημένος, οργανώνεται σε ένα κλειστό και αυτόνομο οπτικό πεδίο, αντιληπτό ως ενότητα, δημιουργώντας ένα νέο αυτόρκες σύστημα. Είναι δηλαδή μια απότμηση από το όλον, τη φύση. Η φύση είναι μία, χωρίς όρια, οντότητα. Το τοπίο την καθιστά ως κάτι το αδράξιμο, το διαχειρίσιμο, δεν ταυτίζεται όμως με αυτήν.

Το έρημο τούτο μονοπάτι
είναι απείρως ανώτερο
από τις λεωφόρους των
μεγαλουπόλεων. Γιατί με
την κάθε πτυχή του, με
τις καμπές του, τις
άπειρες εναλλαγές της
προοπτικής του χώρου
που παρουσιάζει, μας
μαθαίνει τη θεία
υπόσταση της
ατομικότητας της
υποταγμένης εις την
αρμονία του όλου.

Δημήτρης Πικιώνης, Συναισθηματική
τοπογραφία, 1935

«Το ότι προσέχουμε μεμονωμένα το κάθε ένα από αυτά (τα μεμονωμένα φυσικά χαρακτηριστικά του) ή τα βλέπουμε ταυτόχρονα, δεν σημαίνει ότι έχουμε συνείδηση πως αντικρίζουμε ένα “τοπίο”. Μάλλον συμβαίνει το αντίθετο, αφού ένα τέτοιου είδους μεμονωμένο περιεχόμενο του οπτικού πεδίου δεν μπορεί να δεσμεύσει τις αισθήσεις μας. Η συνείδησή μας πρέπει να αποκτήσει μια νέα ολότητα, κάτι το ενιαίο, το οποίο να υπερβαίνει τα στοιχεία, να μην είναι προσδεμένο στις ξεχωριστές τους σημασίες και να μη συντίθεται από αυτά κατά τρόπο μηχανικό. Μόνο τότε προκύπτει ένα τοπίο».

Georg Simmel

Η εικόνα της φύσης μέσα στην πόλη μέσω των πάρκων

Από την αρχή της ύπαρξης του ανθρώπου, η σχέση του με τη φύση είναι αναμφισβήτητη. Αρχικά, ήταν οργανικά ενταγμένος μέσα στον κόσμο, αλλά κάποια στιγμή αποκολλάται από το φυσικό περιβάλλον και εξερευνά τα αντικείμενα γύρω του. Δίνει μεγαλύτερη σημασία, κρίνοντας και αναλύοντας διαφορετικά πλέον το περιβάλλον του. Σύμφωνα με τον Norberg Schulz ⁵, ο άνθρωπος έχει την ανάγκη να φέρει νόημα και τάξη στο χώρο που τον περιβάλλει. Αυτό το ενδιαφέρον πηγάζει από την υπαρξιακή υπόστασή του ως προς την αναζήτηση της αλήθειας του φυσικού κόσμου και τη σημασία που έχει γι' αυτόν.

Οι φιλοσοφικές αντιλήψεις θεωρούν ότι μέσω της τέχνης ερμηνεύεται η φύση. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα που αποκαλύπτει τη φύση και αποδεικνύει τη σύνδεση της με τον άνθρωπο, είναι ένα ποίημα του Georg Trakl. Ο Norberg Schulz χρησιμοποιεί τις πιο σημαντικές παρατηρήσεις της ανάλυσης του Heidegger⁶ σε αυτό. Στο τελευταίο μέρος αυτού του σχολιασμού παρατηρείται αυτή η «αποκάλυψη». Χαρακτηριστικά αναφέρει, «Αλλά η φύση έχει και μια άλλη πλευρά: προσφέρει τη χάρη της βλάστησης και της ανθοφορίας. Στην εικόνα του «χρυσού» δέντρου, η γη και ο ουρανός ενώνονται και γίνονται κόσμος. Μέσα από την ανθρώπινη εργασία αυτός ο κόσμος έρχεται μέσα στο σπίτι, σαν ψωμί και κρασί, κάνοντας το εσωτερικό να «φωτιστεί», δηλαδή να αποκτήσει νόημα.»⁷. Μέσα από αυτή την ανάλυση γίνεται φανερό η ανάγκη του ανθρώπου να έρχεται σε επαφή με τη φύση, τόσο για την επιβίωση του όσο και για τη ψυχολογία του.

Με το πέρασμα των χρόνων, η επαφή αυτή επηρεάζεται από κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες, πάντοτε όμως υπάρχει η τάση του ανθρώπου να βρει τη σχέση του με τη φύση και να τη διατηρήσει. Οι τοπιακές διαμορφώσεις είναι το μέσο για να πετύχει αυτόν το σκοπό. Για παράδειγμα, όταν οι άνθρωποι έχασαν την επαφή τους με τη φύση, κατοικώντας ολοένα και περισσότερο στις πόλεις, οδηγήθηκαν στο σχεδιασμό πάρκων.

Διαβάτης απαλά
μπαίνει στο σπίτι
Στο κατώφλι θλίψη
πετρώνει το σκαλί
Εκεί, λάμποντας σε
φέγγος καθάριο,
Στο τραπέζι επάνω,
ψωμί και κρασί.⁷

Georg Trakl

«χάρη στο καλλιτέχνημα
φανερώνονται τα φύσει όντα»⁸

Martin Heidegger

Τα πάρκα έχουν το ρόλο του φυσικού στοιχείου μέσα στις πόλεις και δίνουν τη δυνατότητα στον άνθρωπο να έρχεται καθημερινά, σε επαφή με αυτό. Στην εποχή μας η φύση συνεχώς εγκλωβίζεται και εξαφανίζεται, μέσα στο τεχνητό περιβάλλον των πόλεων. Συνεπώς, τα αστικά κέντρα έχουν ολοένα πιο έντονη την ανάγκη για διαμόρφωση πάρκων.

«ίχνη» στο φαράγγι της Σαμαριάς
Ο άνθρωπος αφήνει το αποτύπωμά του στη φύση
Πηγή: προσωπικό αρχείο

5. Christian Norberg-Schulz (1926-2000), Νορβηγός αρχιτέκτονας, θεωρητικός της αρχιτεκτονικής και ιστορικός. Στράφηκε σε μια φαινομενολογική προσέγγιση της αρχιτεκτονικής και υπήρξε από τους πρώτους θεωρητικούς της αρχιτεκτονικής που αξιοποίησε τη σκέψη του Martin Heidegger προς αυτή την κατεύθυνση (Wikipedia/Norberg-Schulz)

6. Martin Heidegger (1889-1976) ένας από τους πιο σημαντικούς αλλά και αντιφατικούς φιλοσόφους του 20^{ου} αιώνα. Η σκέψη του επηρέασε τα πεδία της φαινομενολογίας, του υπαρξισμού, της πολιτικής θεωρίας, της ψυχολογίας, της θεολογίας κ.α. Κύριο του ενδιαφέρον ήταν η μελέτη της ύπαρξης. [(DaSein).Internet Encyclopedia of Philosophy/Heidegger]

7. Christian Norberg - Schulz, «Genius Loci, Το πνεύμα του τόπου για μια φαινομενολογία της Αρχιτεκτονικής.» μτφ Φρακόπουλος Μίλτος, Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ, σελ. 10

8. Martin Heidegger, « η προέλευση του έργου τέχνης», μτφ Τζαβάρας Γιάννης, ΔΟΔΩΝΗ, Αθήνα Γιάννενα, 1986

Σχεδιάζοντας για τον άνθρωπο και τον τόπο

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Για το σχεδιασμό των τοπιακών διαμορφώσεων αναπτύχθηκε, κυρίως την τελευταία εικοσαετία, ένας καινοτόμος και απαραίτητος διεπιστημονικός κλάδος, αυτός της αρχιτεκτονικής τοπίου. Η αρχιτεκτονική έστρεφε το ενδιαφέρον της στο κέλυφος και η αρχιτεκτονική τοπίου συχνά θεωρούταν συνοδευτική, διακοσμητική, πρακτική. Συγκεκριμένα, χαρακτηριζόταν ως μια τέχνη που αποτελεί συνέχεια της παλιότερης παράδοσης κηποτεχνικών διαμορφώσεων.

«Είναι σημαντικό να διαχωρίσουμε τη μοντέρνα αρχιτεκτονική τοπίου από τη μοντέρνα αντίληψη για το τοπίο, καθώς η πρώτη υστερεί στην ανάπτυξη νεωτερικών προτάσεων, ενώ η δεύτερη συνοδεύεται από μια καινοτομική αντίληψη για τις σχέσεις χώρου, που καθορίζουν συνολικά σε γενικό πολιτισμικό επίπεδο την αντίληψη μας για το τοπίο»⁹. Για την εξέλιξη της πρακτικής της αρχιτεκτονικής τοπίου, είναι απαραίτητο να αποσαφηνίσουμε τα βασικά εργαλεία για τον σχεδιασμό.

Μία τοπιακή διαμόρφωση αφορά την εκπλήρωση των ανθρώπινων αναγκών και τις ανάγκες του τόπου. Γι' αυτό το λόγο θα εξετάσουμε τα εργαλεία του σχεδιασμού από δύο σκοπιές. Αρχικά, από την πλευρά του ανθρώπου, εντοπίζοντας τα στοιχεία που συμβάλλουν ώστε να αντιληφθεί το περιβάλλον του. Στη συνέχεια, όσον αφορά τον τόπο, ο σχεδιασμός του εξαρτάται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, όπως το κλίμα, το έδαφος, ο αστικός ιστός, η ιστορία του τόπου κ.ά.

(απέναντι σελίδα)
Bouquet of eyes (κολάζ),
Hannah Höch
Η πρώτη προσέγγιση ξεκινά
από το βλέμμα
Πηγή: διαδίκτυο

9. Κώστας Μωραΐτης, “Το τοπίο , Πολιτιστικός προσδιορισμός του τοπίου”, εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα 2005, σελ.

Ανθρώπινη αντίληψη ως προς το τοπίο

Ο τρόπος με τον οποίο ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται και κινείται στο περιβάλλον είναι καθοριστικός για το σχεδιασμό. Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως κάθε μορφή αντίληψης - όραση, αφή, ακοή, όσφρηση, γεύση, αισθητική και λογική αντίληψη - συνεισφέρει διαφορετικά στη συνολική εικόνα ενός τόπου, τη γνώση και τη βίωση αυτού. Κάθε άτομο δέχεται διαφορετικά ερεθίσματα σε διαφορετικό βαθμό, που σχετίζονται με την μοναδικότητα του. Μέσω όλων αυτών των παραγόντων, το άτομο δημιουργεί τη δική του εικόνα για τον κόσμο και την κατανόηση του. Σύμφωνα με τον Georg Simmel¹⁰, στη συνολική εντύπωση του χώρου συμβάλει ο «ψυχικός τόνος», πρόκειται για μια σταθερά η οποία υπάρχει σε όλα τα επιμέρους στοιχεία του τοπίου και προκύπτει μέσω ορισμένων μεταβλητών και συνιστωσών, όπως η αλλαγή θέσης θέασης ή η αλλαγή του παρατηρητή.

Η κίνηση του ανθρώπινου σώματος, ακόμα και του ανθρώπινου βλέμματος διαμορφώνει ένα συγκεκριμένο τρόπο αντίληψης του χώρου και προσδίδει μια αρχιτεκτονική διάσταση. Η πρώτη προσέγγιση ξεκινά από το βλέμμα, είναι κυρίως αυθαίρετη και υποκειμενική, καθώς συνδέεται με τα πολιτισμικά πρότυπα και τη διάθεση του υποκειμένου. Η διαδικασία αυτή γίνεται μέσω του νοητικού συστήματος (stimmung), το οποίο ενοποιεί τα μεμονωμένα φυσικά αντικείμενα, ώστε να αντιληφθεί το τοπίο.

Σύμφωνα με τη θεωρία του Simon Bell¹¹, υπάρχουν τρεις διαδικασίες για να μπορεί ο άνθρωπος να αντιληφθεί το περιβάλλον του. Αρχικά έχει την τάση να απλοποιεί την εικόνα που βλέπει, σε πιο απλά και μεμονωμένα αντικείμενα, τα οποία ονομάζει βασικά στοιχεία (σημείο, γραμμή, επιφάνεια και όγκος). Στο επόμενο βήμα τα συσχετίζει με το φως, το χρώμα, το χρόνο και την κίνηση.

10. Georg Simmel (1858 - 1918), Γερμανός κοινωνιολόγος και φιλόσοφος. Ασχολήθηκε με τις αναζητήσεις του Κάντ και παρουσίασε πρωτοποριακές αναλύσεις της κοινωνικής ατοματικότητας και του κατακερματισμού. Βασικά ερωτήματά του ήταν «τι είναι η κοινωνία;», «τι είναι η φύση;». Για τον Simmel Η ζωή εμπεριέχει μέσα της τον φυσικό όπως και τον ψυχικό κόσμο, αλλά η γνώση είναι ανεξάρτητη από την ψυχολογική δομή του ατόμου· η αξία της δεν είναι απόλυτη, αλλά σχετική με τη χρησιμότητα για τη ζωή.

11. Simon Bell : αρχιτέκτονας τοπίου ο οποίος ειδικεύεται σε μεγάλης κλίμακας τοπιακές διαμορφώσεις. Συγκεκριμένα η ειδίκευσή του αφορά το σχεδιασμό και την οικολογία δασικών εκτάσεων. Έχει στο ενεργητικό του αρκετές εκδόσεις βιβλίων και άρθρων γύρω από αυτό το θέμα καθώς διδάσκει αρχιτεκτονική τοπίου στο Estonian University of Life Sciences. (sbell.co.uk)

Τα αποτελέσματα αυτής της σύγκρισης τα ονομάζει *μεταβλητές*, οι οποίες περιλαμβάνουν τη θέση, την κατεύθυνση, τον προσανατολισμό, το μέγεθος, το σχήμα, το διάστημα, την υφή, την ένταση, το χρώμα, το χρόνο, το φως, την οπτική αδράνεια. Για την ολοκληρωμένη αντίληψη του τοπίου, θεωρεί ότι ο άνθρωπος έχει την τάση να οργανώνει το περιβάλλον όσον αφορά το χώρο (εγγύτητα, συνέχεια, ομοιότητα, σχήματα και έδαφος), τη διάρθρωσή του (ισορροπία, τάση, ρυθμός, κλίμακα, ποσοστό) και τη συνέχεια (ακμές, συμμετρία, ιεραρχία, μεταφορά, δεδομένα).

Η θεωρία αυτή, του Simon Bell, είναι βασισμένη σε μια πιο αμφισβητήσιμη θεωρία του J.J. Gibson¹². Παρομοίως, σε αυτή την περίπτωση το περιβάλλον έχει τρία βασικά βήματα. Αρχικά, το οπτικό πεδίο αποτελείται από πληροφορίες που δημιουργούν επιφάνειες, τα οποία αναφέρει ως «environmental surfaces» (υφές, στοιχεία). Έπειτα υπάρχουν σημαντικές πληροφορίες, που τις ονομάζει αμετάβλητες και αφορούν τα αντικείμενα, που παραμένουν σταθερά στην πορεία του παρατηρητή. Τέλος, το σημαντικό σε αυτή τη θεωρία είναι ότι οι αμετάβλητες αυτές πληροφορίες γίνονται άμεσα δεκτές, χωρίς να είναι απαραίτητες κάποιες διανοητικές διαδικασίες για την οπτική αντίληψη.

Με την οπτική αντίληψη, ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται το τοπίο και έρχεται μετά να κρίνει την εικόνα του μέσω της αισθητικής αντίληψης. Πρόκειται για ένα αντιληπτικό κριτήριο των μορφών και πραγματοποιείται μέσω των αισθήσεων. Η διαμόρφωση αυτού του κριτηρίου είναι σύνθετο θέμα, γιατί βασίζεται σε πολλούς παράγοντες. Κάποιοι σχετίζονται με την κοινωνία ή την κουλτούρα, ενώ κάποιοι άλλοι, στο εάν η αισθητική είναι ανθρώπινη και προσιτή σε όλους. Ο κάθε άνθρωπος έχει έναν συνδυασμό από τους παραπάνω παράγοντες και έτσι κρίνει το τοπίο διαφορετικά.

12. J.J. Gibson (1904 - 1979) Αμερικανός ψυχολόγος. Θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς του 20^{ου} αιώνα, στον τομέα της οπτικής αντίληψης.

Η ύπαρξη της αισθητικής αντίληψης του ανθρώπου επηρεάζει το σχεδιασμό των τοπιακών διαμορφώσεων. Για παράδειγμα, ένα πιο επιφανειακό αποτέλεσμα προκύπτει από τις κοινωνικές απαιτήσεις, που δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την εικόνα και την όψη. Η έλλειψη αισθητικής στην καθημερινότητα, μπορεί να οδηγήσει σε σχεδιαστικά αποτελέσματα που δε συσχετίζονται με τη φύση και το περιβάλλον που ζούμε.

Συνοψίζοντας, η ανθρώπινη αντίληψη είναι υποκειμενική, καθώς βασίζεται στον εκάστοτε παρατηρητή και πραγματοποιείται μέσω του διαχωρισμού των αντικειμένων του περιβάλλοντός του. Η κίνηση και το βλέμμα είναι τα βασικά στοιχεία της αντίληψης του ανθρώπου ως προς το τοπίο, γι' αυτό αποτελούν εργαλεία που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο σχεδιαστής, για να δημιουργήσει το ανάλογο σκηνικό.

« Έχουμε έμφυτη την τάση να οργανώνουμε αυτό που βλέπουμε. Είναι τόσο δυνατή, που η παραμικρή ένδειξη πιθανής σύνδεσης είναι αρκετή για να αντιληφθούμε κάτι ως ένα μονοπάτι ή ένα ολόκληρο σχήμα. »¹³

Garrett, 1969.

13. Simon Bell, «Elements of visual design in the landscape», second edition, Spon Press (Taylor & Francis Group), σελ. 39

Σχεδιασμός με βάση τα χαρακτηριστικά του τόπου

Ο σχεδιασμός μιας τοπιακής διαμόρφωσης επηρεάζεται καθοριστικά από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός τόπου και έχει ως στόχο την ένταξή του σε αυτόν. Ο σχεδιαστής οφείλει λοιπόν, να αντιλαμβάνεται τον τόπο, σε σχέση με την ιστορία, το κλίμα, τη μορφολογία του εδάφους, την τοποθεσία και τις κοινωνικές ανάγκες. Η ένταξη σε σχέση με αυτά τα χαρακτηριστικά αποδίδουν τα στοιχεία, που συνθέτουν ένα πάρκο.

Ο αρχιτέκτονας πρέπει να αναλύσει τις ιδιαιτερότητες του ανάγλυφου, τους περιορισμούς και τις δυνατότητες, ώστε να τα αποδώσει στο σχεδιασμό. Ένας περιορισμός στο ανάγλυφο μπορεί να είναι η έντονη κλίση, τα διαφορετικά επίπεδα, το παραθαλάσσιο μέτωπο ή ένα ποτάμι. Σε αυτές τις περιπτώσεις το έδαφος έχει καθοριστικό ρόλο στο σχεδιασμό. Στις περιπτώσεις που το ανάγλυφο δεν παρουσιάζει μορφολογικές ιδιαιτερότητες, όπως παραδείγματος χάριν μία πεδιάδα, υπάρχει μεγαλύτερη ελευθερία ως προς τις επιλογές του σχεδιασμού. Επιπλέον, η φύση του εδάφους μπορεί να καθορίσει την επιλογή και την πυκνότητα της φύτευσης. Σε ένα άγονο έδαφος ευδοκιμούν λιγότερα φυτά περιορισμένα ως προς την ποικιλία, ενώ σε ένα σαθρό, η φύτευση μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως δομικό υλικό για την υποστήριξή του.

Η διαμόρφωση αποτελεί τμήμα ενός ήδη υπάρχοντος ιστού, γι' αυτό οφείλει να συνδεθεί με αυτόν. Σε μία πόλη, η ένταξη επιτυγχάνεται μέσω των αξόνων του αστικού ιστού, οι οποίοι διαμορφώνουν τις προσβάσεις, τις πορείες μέσα στο πάρκο και τα όριά του. Στην περίπτωση σχεδιασμού ενός πάρκου σε αστικό κενό γίνεται ακόμη πιο έντονη η ανάγκη για σύνδεση μεταξύ των περιοχών γύρω από αυτό. Επίσης, το περιβάλλον μπορεί να ορίσει τη φύτευση του πάρκου. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως όριο, για να δημιουργήσει μέτωπο προς τον ιστό ή ως συνέχεια, ανάλογα με το χαρακτήρα της φύτευσης, για να συνδεθεί με αυτόν. Η κλίμακα του δομημένου ιστού μπορεί να καθορίσει το είδος του φυτού, για την εξισορρόπησή της.

Επιπλέον, ο χρόνος είναι ένα από τα βασικά στοιχεία του τοπίου. Με την ένταξη μίας διαμόρφωσης στον εκάστοτε τόπο, πρέπει κανείς να διακρίνει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον και τις σχέσεις αυτών.

Ο αρχιτέκτονας τοπίου έχει να διαχειριστεί έναν τόπο με ιστορία, δηλαδή έρχεται αντιμέτωπος με το χαρακτήρα, το πνεύμα του τόπου (*genius loci*)¹⁴. Οφείλει λοιπόν, να τον διαμορφώσει διατηρώντας στοιχεία του παρελθόντος, προσαρμοσμένα στο χαρακτήρα του σημερινού πάρκου, συμπεριλαμβάνοντας τη δυνατότητα μελλοντικών αλλαγών. Απτή απόδειξη του χρόνου μες στη διαμόρφωση είναι το φυσικό στοιχείο, δηλαδή η βλάστηση.

Ένα ακόμα σημαντικό χαρακτηριστικό του τόπου είναι το κλίμα, που συμβάλλει και αυτό με τη σειρά του στο σχεδιασμό. Επηρεάζει την επιλογή και την πυκνότητα της φύτευσης, αλλά και τα τεχνητά στοιχεία του πάρκου. Για παράδειγμα, σε ένα κλίμα με έντονη ηλιοφάνεια, η ανάγκη για σκίαση είναι απαραίτητη, επομένως διαμορφώνονται σκιεροί χώροι μέσω στεγάστρων και υψηλής φύτευσης. Αντίθετα, σε ένα μουντό κλίμα με πολλή υγρασία, η έντονη καταπράσινη βλάστηση είναι ένα βασικό στοιχείο των πάρκων.

Μερικοί τόποι όμως παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά λόγω κλίματος. Στην ερευνητική αυτή, μας ενδιαφέρουν οι χώρες με μεσογειακό κλίμα, το οποίο επηρεάζεται σημαντικά από την ποικιλομορφία του ανάγλυφου της Μεσογείου. Παρακάτω περιγράφουμε τα χαρακτηριστικά του μεσογειακού κλίματος και τα χαρακτηριστικά του σχεδιασμού των μεσογειακών κήπων, καθώς περικλείουν όλα εκείνα τα στοιχεία, που χαρακτηρίζουν ένα σχεδιασμό σε αυτό το τοπίο.

Υπάρχουν πέντε μεσογειακές κλιματολογικές ζώνες της γης : γύρω στη λεκάνη της Μεσογείου, στην παραθαλάσσια Καλιφόρνια, στην κεντρική Χιλή, στη δυτική επαρχία του ακρωτηρίου της νότιας Αφρικής και στη νότια Αυστραλία.¹⁵ Το κλίμα στη Μεσόγειο έχεις σαφείς παράμετρους : ήπιοι, υγροί χειμώνες και μακριά, καυτά και ξηρά καλοκαίρια.¹⁵

14. *genius loci* είναι μια ρωμαϊκή έννοια που σήμαινε αρχικά το δαίμονα του τόπου, , τις προσωποποιημένες δυνάμεις που ενοικούσαν στη φύση. Σύμφωνα με τις αρχαίες ρωμαϊκές δοξασίες κάθε ανεξάρτητο ον έχει το δικό του δαιμόνιο (*genius*), το πνεύμα φύλακά του, «*Διαδρομές στο τοπίο, με αναφορά στο έργο του Δημήτρη Πικιώνη*», Μαριάμ Καψάλη & Ιωάννα Ποτηριάδη, 2010,σελ. 31

15. Heidi Gildemeister, «*Κήποι στο φως της Μεσογείου*», μτφ Αλεξάνδρα Φιάδα, ΠΟΤΑΜΟΣ 2004, σελ. 7, 9, 16

Μεσογειακές κλιματολογικές ζώνες

Πηγή: «Μεσογειακοί κήποι. Οι μεσογειακοί κήποι αποτελούν οριοθετημένα τμήματα του ευρύτερου μεσογειακού τοπίου.», Αικατερίνη Γκόλτσιου , greekarchitects.gr

(απέναντι σελίδα, από αριστερά)

Δεξιά από την ελιά, τ χρυσαφι καλοκαιρινό χρώμα των σπάρτων φωτίζει το τοπίο.

Παραθαλάσσιος κήπος στη Βικτώρια της Αυστραλίας

Πεζούλες με ελαιόδεντρα

Πηγή: Heidi Gildemeister, «Κήποι στο φως της Μεσογείου», μτφ Αλεξάνδρα Φιάδα, ΠΟΤΑΜΟΣ 2004 , σελ. 79, 80, 96

Ένας μεσογειακός κήπος είναι ένα οριοθετημένο τμήμα του ευρύτερου μεσογειακού τοπίου και αποτελεί «κομμάτι» αυτού. Παρουσιάζει τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των λαών της Μεσογείου, καθώς οι ανάγκες της καθημερινότητας, των παλαιότερων, οδήγησαν στην ύπαρξη στοιχείων, που ακόμα και σήμερα θεωρούνται μέρος των μεσογειακών κήπων (στάμνες, καρποφόρα δέντρα κτλ). Η διαδικασία αυτή φανερώνει την αναγκαιότητα της φύσης στην ζωή του ανθρώπου, τονίζοντας τη στενή σχέση του με φύση.

Χαρακτηριστικό του σχεδιασμού μεσογειακών κήπων είναι οι διαφοροποιήσεις των επιπέδων, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τις αναβαθμίδες - πεζούλες της καλλιεργήσιμης γης για ελιές και αμπέλια. Η τεχνική αυτή εξυπηρετεί και τη σωστή διαχείριση του νερού, κυρίαρχο αισθητικό στοιχείο. Επιπλέον, ως δομικό υλικό χρησιμοποιείται η φύτευση, δημιουργώντας γεωμετρικούς τοίχους και διάφορες προοπτικές.

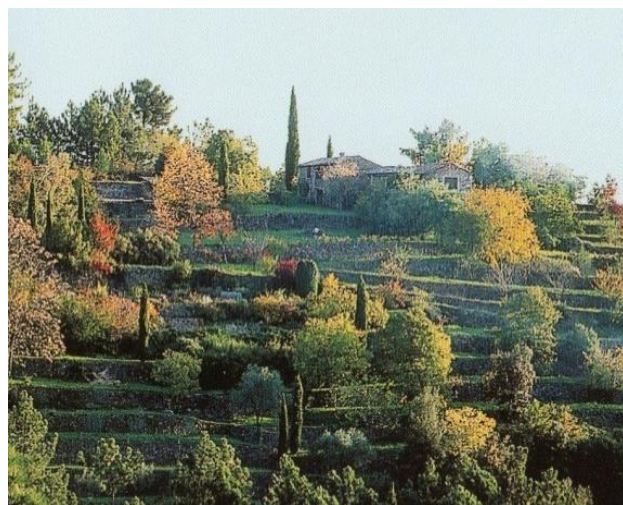
Η επιλογή φυτών επηρεάζεται σημαντικά από τις μεσογειακές κλιματολογικές συνθήκες. Λόγω της θερμοκρασίας, πολλά φυτά που καταγράφονται ως φυλλοβόλα παραμένουν αιθαλή. Είναι δυνατή η εκμετάλλευση του συγκεκριμένου κλίματος, χρησιμοποιώντας φυτά που συγκατατούν την υγρασία και έτσι έχουν αντοχή στα μακριά καυτά καλοκαίρια. Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά φυτά του μεσογειακού τοπίου είναι η ελιά, που σύμφωνα με τον Λώρενς Ντάρρελ θεωρείται απαύγασμα του τι σημαίνει «μεσογειακός».¹⁵

Η διάρθρωση της φύτευσης στους μεσογειακούς κήπους χαρακτηρίζεται από την απλότητα. Συγκεκριμένα, τα φυτά οργανώνονται σε ομάδες ενός είδους ή μερικά είδη με παρόμοια υφή, μορφή και χρώμα, με χαρακτηριστικά γνωρίσματα όπως την περιορισμένη παλέτα των χρωμάτων, τους στρογγυλεμένους όγκους, τα πολλά αρωματικά φυτά και βότανα.

15. Heidi Gildemeister, «Κήποι στο φως της Μεσογείου», μτφ Αλεξάνδρα Φιάδα, ΠΟΤΑΜΟΣ 2004, σελ. 7, 9, 16

Σχεδιάζοντας σε μία μεσογειακή χώρα, εκτός από τα ίδια χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν οι τόποι μεταξύ των χωρών, ο αρχιτέκτονας έρχεται να αντιμετωπίσει και τις διαφορετικές κουλτούρες και κοινωνίες.

Ο κοινωνικός ρόλος του πάρκου εξαρτάται από τις ατομικές και κοινωνικές ανάγκες μίας πόλης, που μπορεί να είναι πολιτισμικές, πνευματικές, ψυχαγωγικές, τουριστικές, αισθητικές κ.ά. Ο συνδυασμός αυτών των αναγκών με κάποιους άλλους παράγοντες, όπως οι ηλικιακές ομάδες και ο αριθμός των ανθρώπων που θέλει να προσεγγίσει, διαμορφώνουν τις δραστηριότητες, την αισθητική ή ακόμα και την έκταση του πάρκου. Για παράδειγμα ένας σχεδιαστής που έχει στόχο να καλύψει τις ανάγκες των παιδιών μιας περιοχής, δημιουργεί συνοικιακό πάρκο, με παιδικές χαρές, γήπεδα και άλλους ψυχαγωγικούς χώρους.

Σύγχρονο ελληνικό τοπίο

εισαγωγικά

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, η εικόνα της ελληνικής πόλης, η οποία χαρακτηρίζεται από έλλειψη πρασίνου, αποτέλεσε την αφορμή για να ασχοληθούμε με τον σχεδιασμό τοπιακών διαμορφώσεων. Σε αυτό το κεφάλαιο, περιγράφουμε τόσο τα φυσικά χαρακτηριστικά του ελληνικού αστικού τοπίου όσο και τους λόγους, που οι πόλεις είναι διαμορφωμένες χωρίς χώρους πρασίνου.

Γκράφιτι στην σύγχρονη Αθήνα

Πηγή: bohemestudio.com

Χαρακτηριστικά ελληνικού αστικού τοπίου

(από αριστερά προς τα δεξιά)

Πανοραμική θέα από τον Παρνασσό
(στο βάθος οι οροσειρές της
Πελοποννήσου)

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Τμήμα του κάμπου της Καρδίτσας όπως
φαίνεται από τη Δομοκό

Πηγή : Χατζημιχάλης Κωστής, «Σύγχρονα
ελληνικά τοπία» , ΜΕΛΙΣΣΑ, Αθήνα 2011,
σελ. 113

Η τουριστική επέλαση στις ακτές της
Carreta- Carreta στον Λαγανά της
Ζακύνθου

Πηγή : Χατζημιχάλης Κωστής, «Σύγχρονα
ελληνικά τοπία» , ΜΕΛΙΣΣΑ, Αθήνα 2011,
σελ. 37

(απέναντι σελίδα, από πάνω)

Χανιά (αεροφωτογραφία)

Το ιστορικό κέντρο και η περιφέρεια

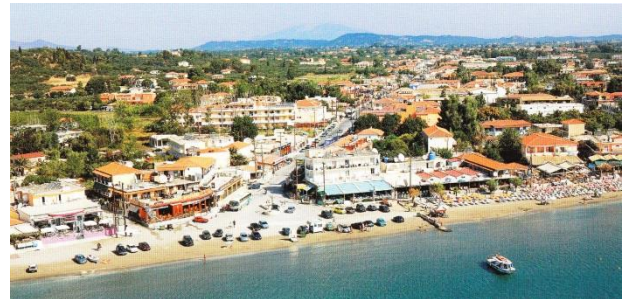
Πηγή: διαδίκτυο

Παραθεριστικές κατοικίες στην περιοχή Άγιοι
Θεόδωροι, Αττικής

Πηγή: διαδίκτυο

Το σύγχρονο ελληνικό τοπίο χαρακτηρίζεται από μία ποικιλομορφία, που γίνεται αισθητή σε όλο το μήκος και πλάτος της χώρας. Είναι βασικό γνώρισμα της ελληνικής χερσονήσου η μεγάλη ποικιλία και διαφοροποίηση των τοπίων, με τα πολλά βουνά, τις λίγες και μικρές πεδιάδες, τις δαντελωτές ακτές και τα νησιά. Συνεπώς, μια ελληνική πόλη, διακρίνεται από έντονες διαφοροποιήσεις στο ανάγλυφο οι οποίες απαιτούν συγκεκριμένο σχεδιασμό. Για παράδειγμα, συναντάμε βραχώδη εδάφη, παραθαλάσσια μέτωπα και έντονη παρουσία φυσικών στοιχείων, όπως λίμνες και ποτάμια.

Τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου αστικού τοπίου των μεγάλων πόλεων εξαρτήθηκαν από πολιτικές διαδικασίες, που διαμορφώθηκαν κυρίως μετά τη δεκαετία του 1970 και εξαπλώθηκαν με διαφορετικούς ρυθμούς σε όλες τις ελληνικές πόλεις. Διαπιστώθηκαν τάσεις ομοιομορφίας, όπως είναι η περιαστικοποίηση, η παραθεριστική κατοικία, η δόμηση κατά μήκος ακτών και αξόνων κυκλοφορίας, οι ενιαίοι πολεοδομικοί και οικοδομικοί κανονισμοί για όλη τη χώρα, καθώς και η δημιουργία δύο διαφορετικών μορφών και τυπολογιών αστικής ανάπτυξης μέσα στην ίδια πόλη. Παρατηρείται άναρχη και πυκνή δόμηση των αστικών πόλεων, η οποία μειώνει τις δυνατότητες διαμόρφωσης νέων χώρων πρασίνου.

Αποτέλεσμα της νέας ανάπτυξης είναι ο διαχωρισμός των αστικών κέντρων σε δύο περιοχές, το ιστορικό κέντρο και την περιφέρεια. Στα ιστορικά κέντρα των πόλεων γίνονται αισθητές οι ιδιαιτερότητες και οι διαφοροποιήσεις. Αποτελούν την ταυτότητα κάθε πόλης, καθώς διατηρούν ένα διαφορετικό αστικό ιστό και ιστορικά μνημεία. Αντίστοιχα, η περιφέρεια δηλώνει την ανάπτυξη του σύγχρονου αστικού ιστού, που χαρακτηρίζεται από την ομοιομορφία και την ομοιογένεια. Συνεπώς, ο σχεδιασμός ενός πάρκου διαφοροποιείται ανάλογα με την τοποθεσία του μέσα στην πόλη.

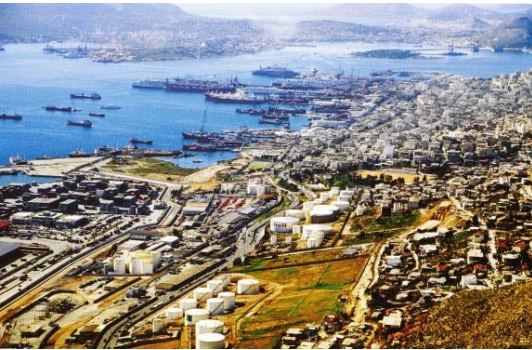
Η θέση της ελληνικής χερσονήσου μεταξύ της υποτροπικής και της εύκρατης ζώνης της Μεσογείου, αλλά και της ηπειρωτικής μάζας της Ευρώπης και της Ασίας, δημιουργεί σημαντικές γεωγραφικές διαφορές στα κλιματικά και υδρολογικά χαρακτηριστικά της περιοχής, όπως η βροχόπτωση, η θερμοκρασία του αέρα και η βλάστηση. Όπως αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο σχεδιασμός αστικών πάρκων στην ελλαδικό χώρο, πρέπει να περικλείει όλα τα χαρακτηριστικά ενός μεσογειακού τοπίου.

Συνοπτικά, το ελληνικό αστικό τοπίο παρουσιάζει έντονα χαρακτηριστικά. Οι αντιθέσεις είναι μεγάλες, τόσο όσον αφορά το ανάγλυφο, τον αστικό ιστό αλλά και το κλίμα. Ο συνδυασμός των χαρακτηριστικών δημιουργεί ποικίλες δυνατότητες και περιορισμούς στο σχεδιασμό.

Σε γενικές γραμμές, η δομή του αστικού ιστού θέτει επιτακτική την ανάγκη για επαναπροσδιορισμό της σχέσης της φύσης με τον κάτοικο των ελληνικών πόλεων.

Αίτια που οδήγησαν στην έλλειψη τοπιακών διαμορφώσεων στις ελληνικές πόλεις

(πάνω) Τα υβριδικά τοπία στις Αχαρνές, αποτέλεσμα τόσο της ανάμειξης διαφορετικών χρήσεων και τύπων αστικών ιστών όσο και της ασάφειας των ορίων με τους πρόποδες της Πάρνηθας.

(κάτω) Πέραμα. Αυθαίρετη δόμηση, δεξαμενές πετρελαίου, διερχόμενη κυκλοφορία και ναυπηγεία στον ίδιο χώρο, 2002

Πηγή : Χατζημιχάλης Κωστής, «Σύγχρονα ελληνικά τοπία» , ΜΕΛΙΣΣΑ, Αθήνα 2011, σελ. 37, 26

Η νέα αστική ανάπτυξη μας ενδιαφέρει για να περιγράψουμε την απουσία πράσινων χώρων στις ελληνικές πόλεις. Η μορφή του ελληνικού αστικού τοπίου οφείλεται σε συγκεκριμένο μηχανισμό αστικής επέκτασης, που κυριάρχησε μετά την μεταπολεμική περίοδο της Ελλάδας. Τα χαρακτηριστικά, που συναντάμε σε όλες τις αστικές αναπτύξεις είναι η αυθαίρετη εκτός σχεδίου δόμηση, οι διαδοχικές επεκτάσεις του Σχεδίου Πόλεως, η αύξηση των συντελεστών δόμησης και η εντατική ανοικοδόμηση των μικρών ιδιοκτησιών.

Συνέπειες αυτού του μηχανισμού ανάπτυξης είναι η ιδιαίτερη πυκνωση των κέντρων των πόλεων, που οδηγεί στη ρύπανση και σε κυκλοφοριακά προβλήματα. Επιπλέον, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, που συνδέεται με την καταστροφή των φυσικών οικοσυστημάτων και την εγκατάλειψη των αστικών ρεμάτων, των πρώην εγκαταστάσεων βιομηχανικών μονάδων, στρατοπέδων, αεροδρομίων, λιμανιών κ.ά. με ακόλουθη την υποβάθμιση του τοπίου γύρω από αυτές. Εκτός από τις παραπάνω συνέπειες, το ελληνικό αστικό τοπίο είναι υποταγμένο σε νέες τάσεις λιγότερο ανθρωπιστικές, στο πλαίσιο της οικονομικής και κοινωνικής παγκοσμιοποίησης.¹⁶

Διαπιστώνουμε λοιπόν, ότι μέσα από τη διαδικασία αυτή της αστικοποίησης και την ένταση της οικοδόμησης στις σύγχρονες ελληνικές πόλεις, δεν προβλέπονται χώροι πρασίνου και η αίσθηση των «φυσικών στοιχείων» χάνεται ή εγκλωβίζονται μέσα στην πυκνή δόμηση, ιδιαίτερα όταν αναφερόμαστε στις μεγαλούπολεις Αθήνα, Θεσσαλονίκη.

16. Χατζημιχάλης Κωστής, «Σύγχρονα ελληνικά τοπία» , ΜΕΛΙΣΣΑ, Αθήνα 2011, σελ. 36 - 37

«Βιώσιμα αστικά τοπία και σύγχρονη ελληνική πόλη. Η συμβολή της Αρχιτεκτονικής Τοπίου.», Δρ. Μαρία Τρατσέλα Λέκτορα Τμήματος Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ

Πέρα από τις συγκεκριμένες πολιτικές, που οδήγησαν στην παρούσα διαμόρφωση των αστικών κέντρων, ένας άλλος σημαντικός παράγοντας είναι η ίδια η κοινωνία. Παίζει σημαντικό ρόλο, κατά πόσο μία κοινωνία αποζητά τη δημιουργία αστικών πάρκων, με σκοπό να τα ενσωματώσει στην καθημερινότητά της.

Παρατηρώντας την ελληνική κοινωνία, σαν μέλη αυτής, μπορούμε να διακρίνουμε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της νοοτροπίας των ελλήνων, που αφορούν την αντιμετώπιση του τοπίου. Ο νεοέλληνας θα αναζητήσει τη φύση κυρίως στην εξοχή, που θα βρίσκεται το πατρικό του ή η εξοχική του κατοικία. Λόγω του μεσογειακού κλίματος, όπως έχουμε περιγράψει, αναζητά το στοιχείο του νερού στην παραλία ή σε μέρη κοντά σε λίμνες και ποτάμια. Παρόλα αυτά, επειδή η ποικιλομορφία της ελληνικής χερσονήσου του δίνει την ευκαιρία και για ορεινές αλλά και για πεδινές περιοχές, ο κάτοικος της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας αναζητά την χαλάρωση και την αναψυχή στην ύπαιθρο και όχι μέσα στην πόλη.

Η συνείδηση μίας κοινωνίας για το τοπίο περιγράφεται μέσα από τον όρο «Landscape society». Σύμφωνα με τον Augustin Berque, υπάρχουν τέσσερα κριτήρια για να λέγεται μια κοινωνία *landscape society* ¹⁷. Αυτά είναι η σημασία της λέξης *landscape* (στην εκάστοτε γλώσσα), η λογοτεχνία που να περιγράφει την ομορφιά του τοπίου και να το παρουσιάζει, η φωτογραφική απεικόνιση ή γενικότερα ζωγραφική και οι κήποι που υπάρχουν για απόλαυση. Ο Alain Roger, χρησιμοποιώντας τα παραπάνω κριτήρια, στη συνάντηση και συζήτηση περί τοπίου στην Αθήνα (1998), προσπάθησε να αποδείξει, ότι η κοινωνία της Ελλάδας παρουσιάζει και τα τέσσερα από αυτά, παραθέτοντας αρχαία κείμενα.

*Τα υπαίθρια εξοχικά
κέντρα! Πόσες εκατοντάδες
να υπάρχουν; Πόσες
χιλιάδες; Να μια στατιστική
που κανένας δε σκέφθηκε
να κάνει και που εν τούτοις
θα 'χε ενδιαφέρον γιατί θα
μπορούσαν να βγουν ένα
σωρό συμπεράσματα -
ακόμα και κοινωνικά... ¹⁸*

Κώστας Ουράνης

17. «Art and landscape», edited by George L. Anagnostopoulos I, Panayiotis and Effie Michelis foundation - Athens, σελ. 44 - 45

18. Κώστας Ουράνης, «ΤΑΞΙΔΙΑ - ΕΛΛΑΔΑ», Εκδόσεις ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ,
Πηγή: logomnimon.wordpress.com

Συνεπώς, η ελληνική πόλη υστερεί στις τοπιακές διαμορφώσεις τόσο λόγω κοινωνικών αιτιών, όσο και πολιτικών. Αυτό μας οδήγησε στην αναζήτηση σύγχρονου σχεδιασμού αστικών πάρκων στο εξωτερικό.

Η σύγχρονη ισπανική αρχιτεκτονική έχει αποτελέσει παράδειγμα σύγχρονου αστικού σχεδιασμού, από τη δεκαετία του '80 μέχρι και σήμερα. Σε πολλές πόλεις της Ισπανίας και κυρίως στη Βαρκελώνη, εντοπίζουμε αρχιτεκτονική τοπίου με σύγχρονες σχεδιαστικές αρχές, μέσα από τις οποίες γίνεται φανερή η στροφή της θεματικής και των εργαλείων στις προσεγγίσεις, σε μια αντίληψη τοπίου για τον υπαίθριο χώρο.

Γενική άποψη τριών ελληνικών μεγαλουπόλεων: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ηράκλειο Κρήτης (από αριστερά προς τα δεξιά)

Εμφανής η έλλειψη πράσινων χώρων και η ένταση της οικοδόμησης

Πηγή: διαδίκτυο

Αναζήτηση σχεδιαστικών αρχών

Έχουμε το ενδιαφέρον μας στραμμένο στις σχεδιαστικές αρχές αστικών πάρκων στη μεσόγειο, που αφορούν την τελευταία εικοσαετία. Καταλήξαμε σε τρία παραδείγματα, με αποτέλεσμα να έχουμε αστικά πάρκα σε (α) διαφορετικό φυσικό ανάγλυφο, (β) διαφορετική τοποθεσία στην πόλη και (γ) διαφορετική έκταση και πληθυσμό πόλης. Τα κριτήρια αυτά προέκυψαν, παρομοιάζοντας τις πόλεις της Ισπανίας με περιπτώσεις του ελληνικού αστικού τοπίου, με απώτερο σκοπό, να μπορούν οι σχεδιαστικές αρχές να εφαρμοστούν και σε τοπιακές διαμορφώσεις στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα τα παραδείγματα που θα ασχοληθούμε είναι τα εξής:

- Parque de la Ereta, Alicante / Spain, 2000 - 2003
- Parc Central de Nou Barris, Barcelona/ Spain, 1999 - 2004
- Madrid Rio, Madrid / Spain, 2006 - 2011

με αύξουσα σειρά έκτασης και πληθυσμού της κάθε πόλης.

Τα δύο πρώτα αστικά πάρκα απευθύνονται στους κατοίκους δύο μεγάλων πόλεων της Ισπανίας, τη Μαδρίτη και τη Βαρκελώνη αντίστοιχα, ενώ το τρίτο παράδειγμα απευθύνεται στους κατοίκους μιας μικρής παραθαλάσσιας πόλης, που τους θερινούς μήνες είναι τουριστικός προορισμός, η πόλη Αλικάντε.

Σε μια σύντομη περιγραφή, έχουμε το πρώτο πάρκο να διαρθρώνεται πάνω σε ένα λόφο, στα όρια ενός κάστρου και της παλιάς πόλης της Αλικάντε. Το δεύτερο βρίσκεται στους πρόποδες του βουνού, στην περιφέρεια της πόλης της Βαρκελώνης. Το τελευταίο βρίσκεται κατά μήκος ενός ποταμού, στο κέντρο της Μαδρίτης.

Οι αναλύσεις, για κάθε παράδειγμα, γίνονται με συγκεκριμένους άξονες μελέτης. Οι σχεδιαστικές αρχές αναλύονται μελετώντας την ένταξη (α) στο ανάγλυφο, (β) με παράγοντα την ιστορία, (γ) στον αστικό ιστό, (δ) με παράγοντα το κλίμα και την επισκεψιμότητα - λειτουργίες.

Parque de la Ereta

περιγραφή

Το πάρκο βρίσκεται στις πλαγιές του όρους Benacantil, στη γραφική γειτονιά της Santa Cruz του Alicante της Ισπανίας. Σχεδιάστηκε από τους αρχιτέκτονες Marc Bigarnet και Frédéric Bonnet σε συνεργασία με τον Armando Sempere Pascual. Είναι ένας σύνδεσμος μεταξύ της πόλης Alicante και της Μεσόγειου θάλασσας.

Βασικό ζήτημα στο σχεδιασμό είναι η προσαρμογή στην έντονη μορφολογία της περιοχής, όπως επίσης και στο κλίμα, στην ιστορία και στις διαφορετικές κοινωνικές απαιτήσεις από τους σύγχρονους ανθρώπους. Εστιάζει στη λύση των προβλημάτων που έχουν να κάνουν με τον αστικό ιστό, ως προς τη συσχέτιση του, την προσβασιμότητα αλλά και τον κοινωνικό ρόλο του πάρκου.

Αποτελείται από μια σειρά δημόσιων χώρων, καθώς και από μνημεία και εγκαταστάσεις (την εκκλησία Santa Maria , Museum of Modern Art Library, εστιατόριο).

Αρχιτέκτονες Συνεργάτες :
Marc Garnet & Frédéric
Bonnet, Armando - Sempere
Pascual

Τοποθεσία : Alicante / Spain

Ημερομηνία : 2000 - 2003

Έκταση : 70,229 m2

Ανάκτηση της εικόνας της πόλης

Το όρος Benacantil βρίσκεται πάνω από την παλιά πόλη, με θέα το λιμάνι και τη θάλασσα. Αυτός ο επιβλητικός όγκος του βράχου, τεκτονική φύση, αποτελεί ουσιαστικά την εικόνα της πόλης. Οι ισχυρές οχυρώσεις του οδήγησαν αυτό τον χώρο στην εγκατάλειψη, σαν «τον χώρο έξω από τα τείχη». Η απότομη κλίση του εδάφους, οι βροχοπτώσεις, ο νοτιοδυτικός προσανατολισμός και η δύσκολη πρόσβαση επιδείνωσαν σταδιακά την ερήμωση της περιοχής.

Το 1994, μέσω του διαγωνισμού Euroran 3, η περιφερειακή κυβέρνηση της Βαλένθια και το δημοτικό συμβούλιο της Αλικάντε ανέθεσε τη δημιουργία ενός αστικού πάρκου. Με τη δημιουργία του πάρκου γίνεται προσπάθεια επαναπροσδιορισμού αυτής της τοπόσημης τοποθεσίας. Όμως, οι ιδιαιτερότητες που αναφέρθηκαν καθιστούν ακόμα πιο δύσκολο το σχεδιασμό ενός πάρκου.

Η επανένταξη αυτού του φυσικού τοπίου, σύμφωνα με τις συνήθειες της πόλης, δίνει τη δυνατότητα για τη δημιουργία σχέσεων μεταξύ των φτωχών συνοικιών της έντονης κινητικότητας του κέντρου της πόλης και του λιμανιού, όπως επίσης για την αναζωογόνηση των πιο απομακρυσμένων περιοχών της παλιάς πόλης και την επαναφορά της φυσικής σχέσης, αυτής με το φρούριο, ως προς τη θάλασσα.

Ένταξη με παράγοντα την ιστορία

Η επανένταξη αυτού του φυσικού τοπίου με το φρούριο, ως προς τη θάλασσα πραγματοποιείται μέσω του πάρκου. Πλέον, υπάρχει πρόσβαση στην κορυφή του λόφου με μια πορεία που ξεκινά από το ιστορικό κέντρο της πόλης. Είναι σημαντικό πως οι διαδρομές περιπάτου αντιστοιχούν στα παλιά μονοπάτια που δημιουργήθηκαν γύρω στα 1920 στην πρώτη προσπάθεια φύτευσης και διατήρησης του λόφου.

(από επάνω)

Το όρος Benacantil

Η τοποθεσία πριν την επέμβαση

Σχέση περιοχής με την παλιά πόλη

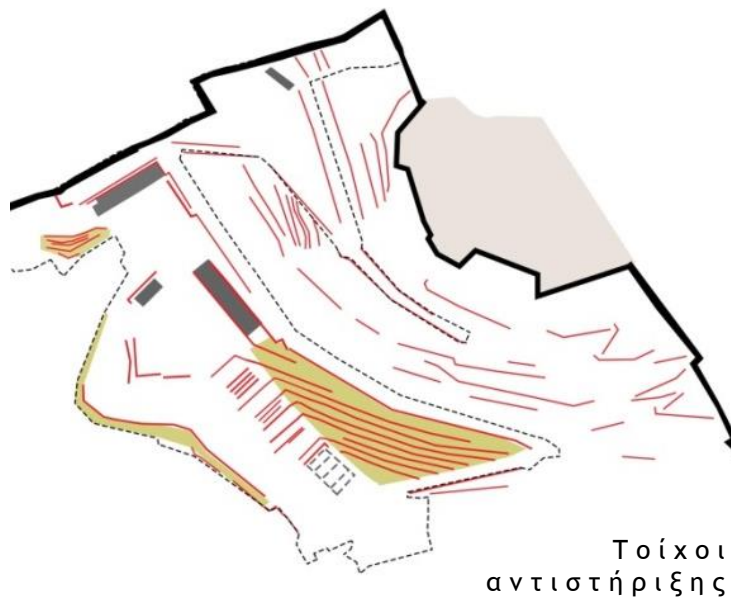
Πηγή: Διαδίκτυο

Ένταξη στο ανάγλυφο

Τα πιο σημαντικά θέματα προς διευθέτηση για την πλήρη ένταξη του πάρκου είναι αρχικά η πολυπλοκότητα που παρουσιάζει στο ανάγλυφο η περιοχή αυτή, λόγω της απότομης κλίσης και της φύσης του εδάφους. Όπως επίσης, η ενσωμάτωση τόσο των λειτουργιών του πάρκου στο βραχώδες τοπίο, όσο και του πάρκου γενικότερα σε σχέση με την παλιά πόλη που συνορεύει.

Δεδομένης της αστάθειας της περιοχής, ήταν απαραίτητο να δημιουργηθούν τοίχοι αντιστήριξης, κανάλια για την απορροή του νερού της βροχής. Δύο κύρια σημεία στο πάρκο συνδέονται με αυτές τις μεγάλες επενδύσεις: το πρώτο είναι στη νοτιοδυτική πλευρά της κοιλάδας, ένα μονοπάτι που συνορεύει με τη χαμηλότερη πορεία και συλλέγει το νερό της βροχής. Στην περιοχή αυτή, τα κάγκελα επεκτάθηκαν και επενδύθηκαν από πέτρινους τοίχους για να αντέξουν την πίεση του νερού κατά τη διάρκεια ισχυρών βροχοπτώσεων. Το δεύτερο είναι στην βόρεια πλευρά, μια περιοχή τριγωνικής μορφής με παράλληλους τοίχους αντιστήριξης. Η κατασκευή αναβαθμών στην πλαγιά αυτή σταθεροποιεί το έδαφος, περιορίζει τη διάβρωση και αποτελεί ένα τεράστιο σφουγγάρι για έντονη βροχόπτωση. Τα τείχη αυτά σχηματίζουν ακόμη οριζόντια μονοπάτια με εύκολη πρόσβαση.

(από αριστερά)

Η κατασκευή αναβαθμών έπαιξε σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό του πάρκου

Η χαμηλότερη πορεία ως βασικό σημείο στήριξης του εδάφους

(απέναντι σελίδα)

(αριστερά) Οριζόντια μονοπάτια στον Ελαιώνα

(δεξιά) Η πλαγιά του Ελαιώνα

Πηγή : Διαδίκτυο

Βασικό στοιχείο στο σχεδιασμό είναι τα πλατώματα που δημιουργεί ενσωματώνοντας μέσω αυτών μια ποικιλία από διαφορετικές περιοχές, από οικείους χώρους σε μεγάλες πλατείες και κοινωνικές εστίες, αλλά συνδεδεμένες όλες σαν μέρη ενός ενιαίου συνόλου.

Το πάρκο αποτελείται από δυο κύριες βεράντες-πλατείες. Την κατώτερη, del Puente, η οποία συνδέεται με τη μία από τις κύριες εισόδους και την κυριότερη, la Ereta. Τα δύο αυτά μέρη αποσκοπεί να τα ενώσει με έναν άξονα από πλατώματα, την "κοιλάδα«. Οι βεράντες της κοιλάδας είχαν ρυθμιστεί, ώστε να επιτρέπεται στον επισκέπτη να έχει θέαση πέρα από τους τοίχους και να έχει πάντα μια οπτική επαφή προς την επόμενη βεράντα.

Το έδαφος αποτελεί το βασικό εργαλείο σχεδιασμού, καθώς γίνεται αναλληματικός τοίχος, έπειτα δημιουργεί είτε πλατώματα είτε μια πρόσοψη. Έτσι κάθε κτηριακός όγκος γίνεται ένα με το λόφο και τη δομή του πάρκου.

(από επάνω)

Άποψη από το εσωτερικό της κοιλάδας

Στοιχείο του νερού σε ένα από τα πλατώματα της κοιλάδας δίπλα στην πλατεία La Ereta

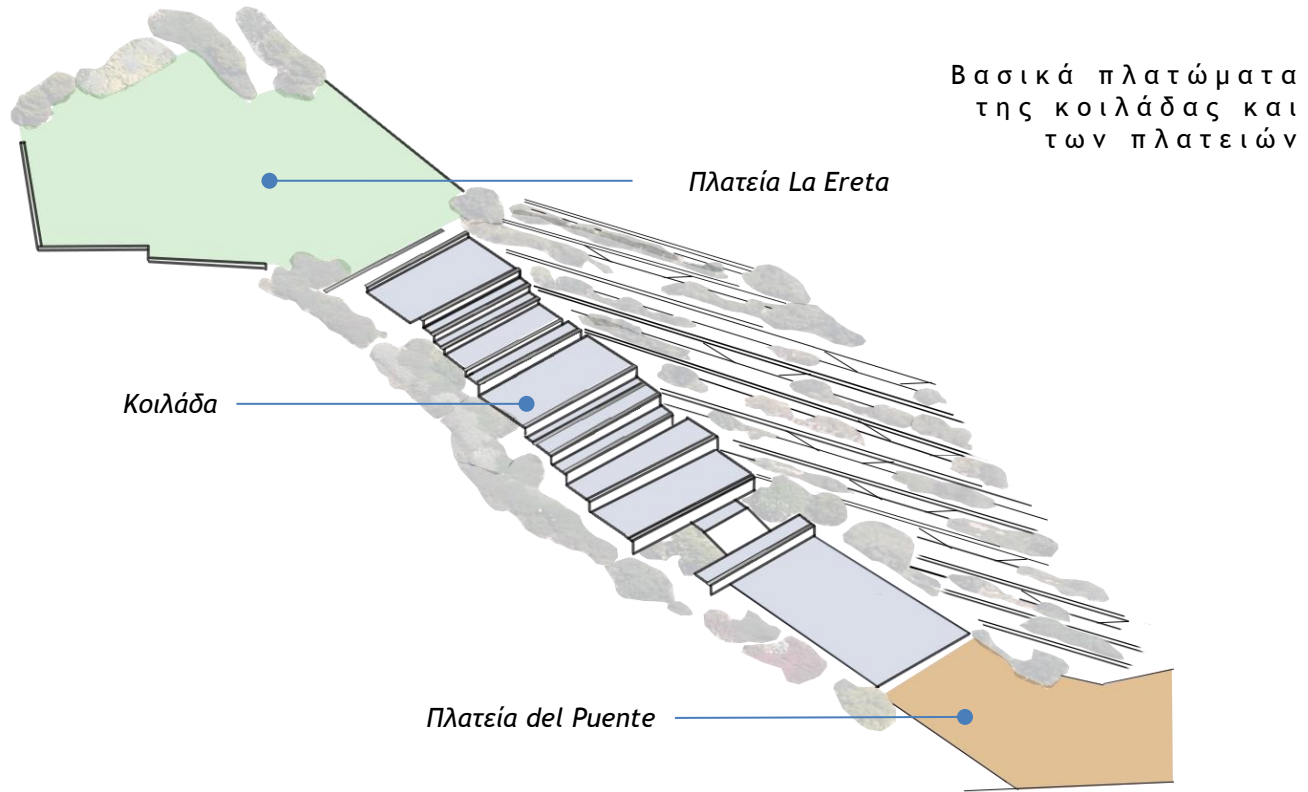
Πηγή: Διαδίκτυο

(απέναντι σελίδα)

(αριστερά) Το κεντρικότερο σημείο, η πλατεία La Ereta

(δεξιά) Η πλατεία del Puente

Πηγή: Διαδίκτυο

Ένταξη στον αστικό ιστό

(κάτω από αριστερά)

Πυκνή φύτευση σε μια εσωτερική
διαδρομή

Αστική βλάστηση στη χαμηλότερη
πορεία που συνορεύει με την παλιά
πόλη

(απέναντι σελίδα από αριστερά)

Είσοδος πάρκου προς τη πλατεία La
Ereta

Είσοδος πάρκου προς τη πλατεία del
Puente

Άποψη από την δυτική πρόσβαση στη
χαμηλότερη πορεία

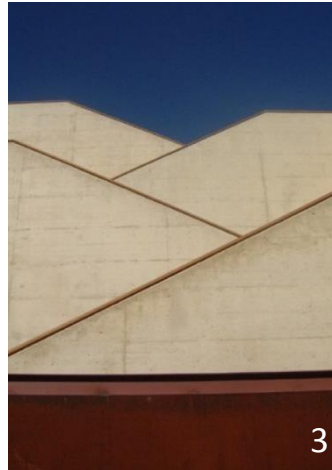
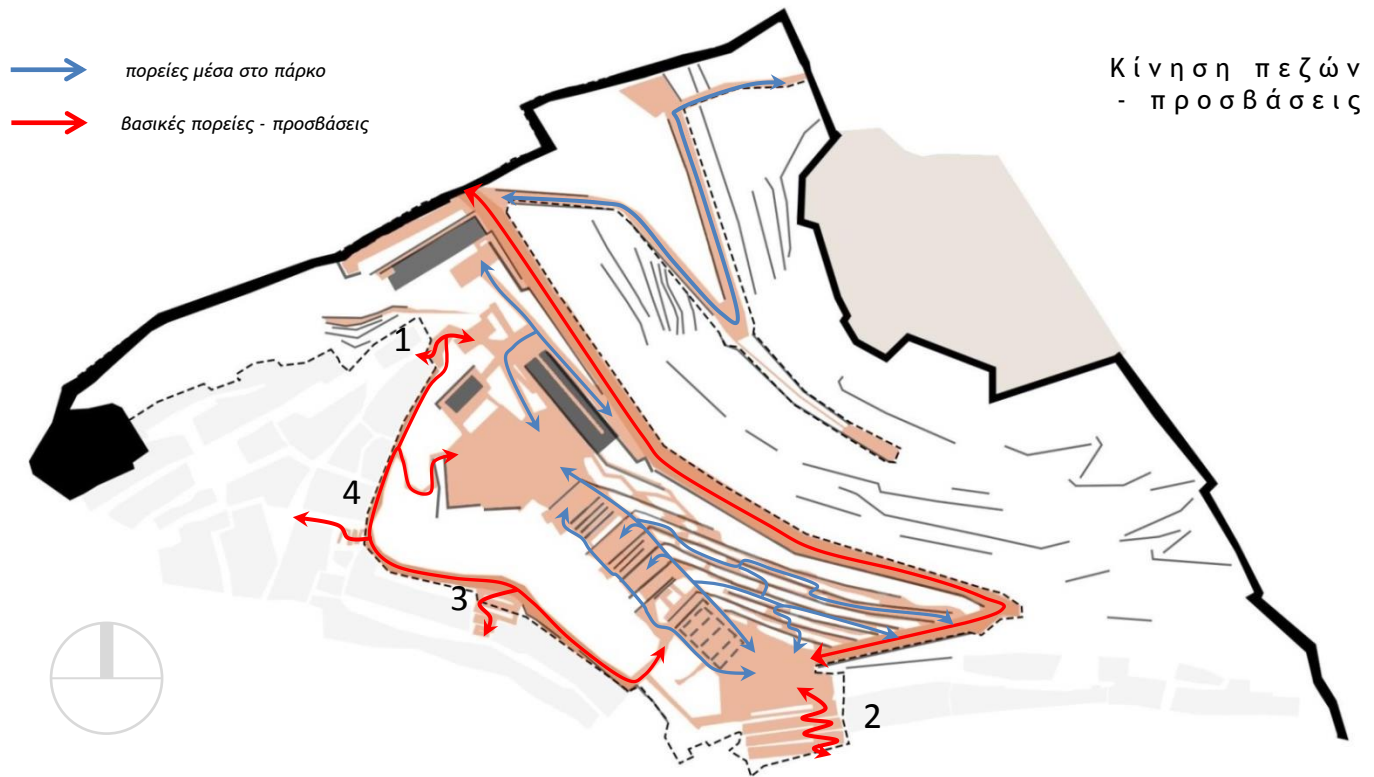
Νότια πρόσβαση στη χαμηλότερη
πορεία

Επανάκτηση διαδρομής προς το
φρούριο

Πηγή: Διαδίκτυο

Ένα τρίτο ζήτημα είναι η σύνδεση του πάρκου με την παλιά πόλη, καθώς το κάτω μέρος είναι σε άμεση επαφή με την παλιά συνοικία. Υπάρχουν δυο προσβάσεις στην χαμηλότερη πορεία και άλλες δύο που οδηγούν στα βασικά πλατώματα. Σε αυτό το σημείο, ο χαρακτήρας των χώρων και η βλάστηση είναι πιο αστική. Κινούμενος προς το λόφο υπάρχει μια εξέλιξη από τον πιο αστικό ιστό σε έναν φυσικό χώρο. Ανεβαίνοντας προς το κάστρο, οι επισκέπτες περνούν από χώρους με διαφορετικό χαρακτήρα. Για παράδειγμα, η πλαγιά με τον ελαιώνα, η πλατεία La Ereta, η περιοχή με τα πεύκα (Aleppo pines), μια έκταση με χαμηλή τοπική βλάστηση της περιοχής και τα διάσπαρτα χόρτα δίπλα στον γκρεμό. Στο πάνω μέρος, η σύνδεση με το κάστρο έχει επανακτηθεί. Πλέον υπάρχει πρόσβαση στην κορυφή του λόφου με μια πορεία που ξεκινά από το ιστορικό κέντρο της πόλης.

Ένταξη με παράγοντα το κλίμα

Η γεωγραφική και εδαφική ιδιαιτερότητα έκανε την επιλογή των φυτών ακόμα πιο δύσκολη. Το ασταθές και άγονο έδαφος, ο ασβεστόλιθος, το αλάτι, οδήγησαν στην επιλογή φυτών της περιοχής και άλλων φυτών, που ευδοκίμησαν τελικά.

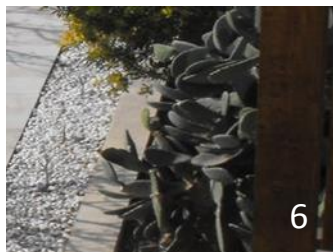
Σε γενικές γραμμές, η οργάνωση της φύτευσης βασίστηκε στην εναλλαγή των δροσερών και σκιερών ενοτήτων σε στεγνές και ξηρές.

Στις διαδοχικές βεράντες η φύτευση αποτελείται κυρίως από πλουμπάγκο, αγάπανθο, μπαμπού, λιγούστρο, άκανθα και ίριδας, που σκιάζεται από δέντρα τζιτζιφιές και γιακαράντα. Κυριαρχούν κυρίως τα μπλε και τα λευκά άνθη. Χαρακτηριστικό σημείο αποτελεί μια πέργκολα με γιασεμί.

Στην πλειονότητα, οι περίπατοι φυτεύτηκαν με πευκοειδή (tipuana, melias) και θάμνους, (μαστίχα, δάφνη, ράμνο). Η φύτευση τοποθετήθηκε έτσι ώστε να πλαισιώσουν τη θέα προς την πόλη, αλλά και για σκίαση.

ενδεικτικός κατάλογος

- 1- Pennisetum setaceum
- 2- Λεβάντα (*Lavandula angustifolia*)
- 3- Μαργαρίτα (*Euryops pectinatus*)
4. Αγάυη (*Agave*)
- 5- Καλλιστήμων (*Callistemon*)
- 6- Φραγκοσυκιά (*Opuntia ficus indica*)
- 7- Nuribarrizal
- 8 - Syagrus romanzoffiana
- 9 - Χουρμαδιά (*Phoenix dactylifera*)
- 10 - Χαλέπιος Πεύκη (*Pinus Halepensis*)
- 11 - Ελιά (*Olea europaea*)
- 12 - Πλουμπάγκο (*Plumbago auriculata*)
- 13 - Αγάπανθος (*Agapanthus africanus*)
- 14 - Άκανθος (*Acanthus*)
- 15 - Γιακαράντα (*Jacaranda*)
- 16 - Tipuana tipu
- 17 - Ράμνος (*Rhamnus*)
- 18 - Δάφνη (*Laurus nobilis*)
- 19 - Amelanchier - serviceberry
- 20 - Μπαμπού (*Bamboo*)
- 21 - Ζίζιφος η γιουγιούβα (*Ziziphus jujuba*)
- 22 - Γιασεμί (*Jasminum*)
- 23 - Λιγούστρο (*Ligustrum*)

Άποψη βλάστησης από
το εστιατόριο προς τη
πλατεία la Ereta
Πηγή: Διαδίκτυο

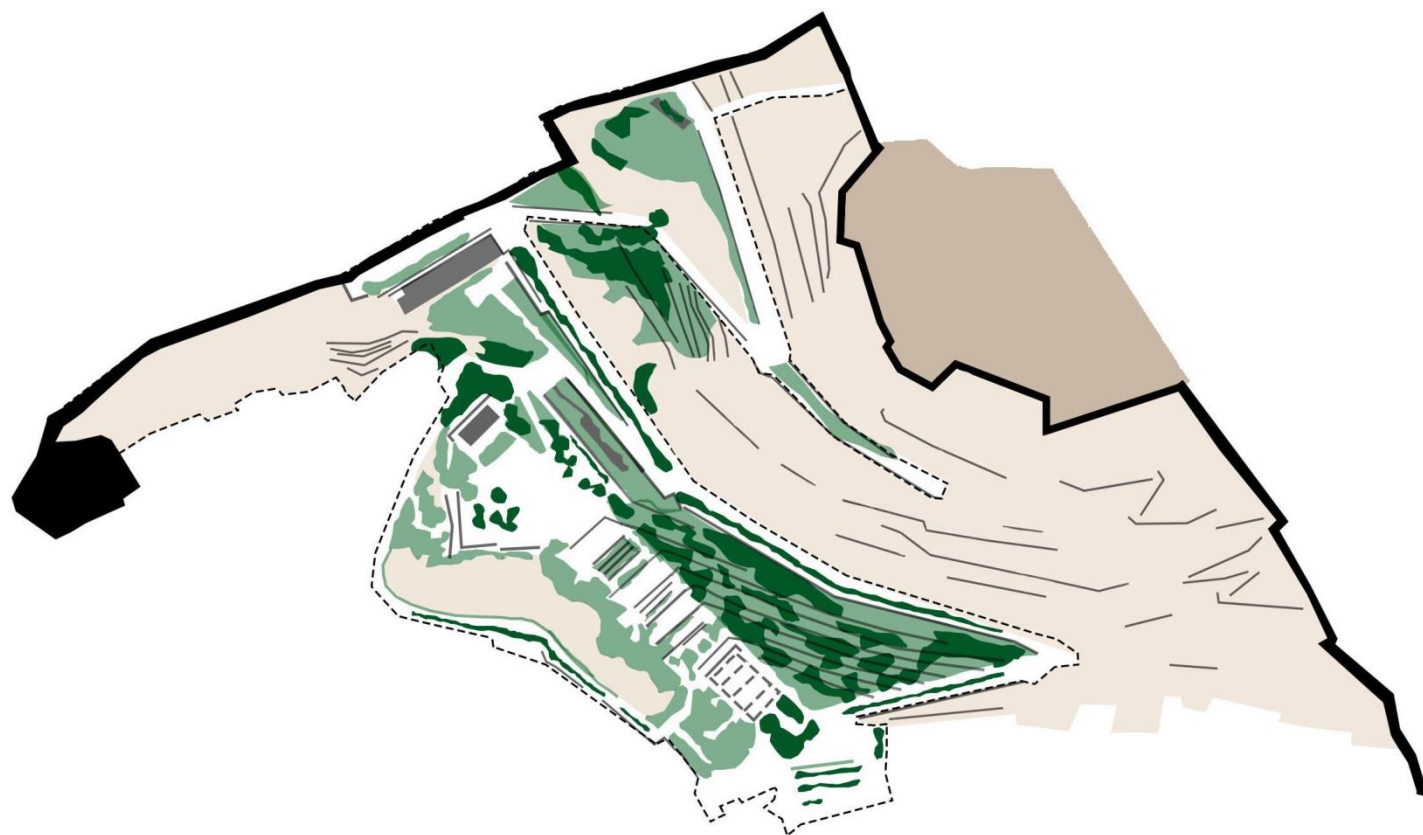

Πλαισίωση κεντρικής
διαδρομής με χαμηλούς
θάμνους και υψηλή
φύτευση για σκίαση
Πηγή: Διαδίκτυο

Πλάτωμα σκίασης στη
πλατεία del Puente,
μέσω ενός ξύλινου
στεγάστρου
Πηγή: Διαδίκτυο

- Υψηλή φύτευση
- χαμηλή φύτευση (γρασίδι)

Επισκεψιμότητα - Λειτουργίες

Είναι σημαντικό πως οι περιορισμοί που υπήρχαν, λόγω του ανάγλυφου αλλά και της τοποθεσίας, λήφθηκαν υπόψη για τη δημιουργία ενός πάρκου που θα εκφράζει τη νοοτροπίας της πλειονότητας και όχι άπλα μιας άποψης.

Οι λειτουργίες που έχουν επιλεχθεί είναι βασισμένες στη φυσική ανάκτηση και στην αστική ένταξη. Στόχος αυτών είναι η ενσωμάτωση του ελεύθερου χρόνου, του πολιτισμού και της φύσης σε συνδυασμό με την εκπληκτική θέα της περιοχής. Άνθρωποι κάθε ηλικίας επισκέπτονται το πάρκο. Είναι ένας χώρος χαλάρωσης, απομόνωσης αλλά και για δραστηριότητες, κυρίως για τη νεολαία.

Μέσω του εκθεσιακού χώρου στην πλατεία la Ereta, αναπτύσσεται ένα περιεκτικό πρόγραμμα πολιτιστικών δραστηριοτήτων, που μετατρέπει αυτό το χώρο σε ένα πολύ σημαντικό κοινωνικό πυρήνα της πόλης και παράλληλα είναι ένα γερό θεμέλιο για τη ζωή της. Το εστιατόριο De la Ereta έχει επίσης μεγάλη απήχηση. Πέρα από την ποιότητα της εξυπηρέτησης, η θέα που προσφέρει είναι μοναδική. Η εκκλησία της Santa Maria, βρίσκεται κ αυτή στην κεντρική πλατεία, όπου πραγματοποιούνται διάφορα μυστήρια.

(κάτω) Χώρος εκτόνωσης για μικρούς και μεγάλους αλλά και μέρος χαλάρωσης με πανοραμική θέα

(απέναντι σελίδα)

Το εστιατόριο La Ereta

Ο εκθεσιακός χώρος

Η εκκλησία Santa Maria

Πηγή: Διαδίκτυο

Συνοπτικά, βασικές αρχές σχεδιασμού είναι η στήριξη του σαθρού εδάφους μέσω των αναβαθμιδών, οι οποίες δημιουργούν τη βασική μορφή του πάρκου σε πλατώματα. Ακόμη, γίνεται σύνδεση της παλιά πόλης με το πάρκο μέσω της χαμηλότερης διαδρομής, αλλά και με το κάστρο δημιουργώντας μια νέα πορεία. Οι φυτεύσεις αποτελούνται κυρίως από θαμνοειδή και άνθη. Υψηλή φύτευση έχει τοποθετηθεί σε κεντρικά πλατώματα και πορείες. Το πάρκο στοχεύει στην κάλυψη των αναγκών των κατοίκων, στην προσέλκυση του τουρισμού, αλλά και στην ανάδειξη της ίδιας της τοποθεσίας. Δημιουργεί έτσι ένα κέντρο συγκέντρωσης με πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες, αλλά και άλλους μικρότερους χώρους, πιο οικειοποιήσιμους, για απομόνωση. Σε όλες τις περιπτώσεις, αναδεικνύεται η θέα προς την πόλη.

Parc Central de Nou Barris

περιγραφή

Το αστικό πάρκο Nou Barris βρίσκεται στα βόρεια προάστια της πόλης της Βαρκελώνης, ανάμεσα στην περιοχή Collserola και Avinguda Meridiana. Σχεδιάστηκε από τους αρχιτέκτονες τοπίου A. Arriola & C. Fiol σε συνεργασία με μία μεγάλη ομάδα αρχιτεκτόνων (1999 - 2004). Το πάρκο έχει έκταση 170.000m² και εκτείνεται μέχρι και τους πρόποδες του βουνού, που βρίσκεται στην περιφέρεια της πόλης της Βαρκελώνης.

Ένας από τους βασικούς στόχους του σχεδιασμού ήταν η σύνδεση των γειτονικών περιοχών μέσω του πάρκου, καθώς και η άμεση πρόσβαση από το πάρκο στο οδικό δίκτυο και αντίστροφα. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, το πάρκο αυτό διαπραγματεύεται την απόσταση και τα διαφορετικά υψόμετρα της περιοχής Plaça Karl Marx και το παλιό νοσοκομείο.

Τα αρχικά στάδια της υλοποίησης, του πάρκου Nou Barris, ήταν η κατεδάφιση των ερειπίων του νεοκλασικού νοσοκομείου, με σκοπό την απελευθέρωση του χώρου και τη δημιουργία προέκτασης, για την στέγαση του νέου πολιτιστικού κέντρου, καθώς στεγάζονται πλέον μία από τις μεγαλύτερες δημόσιες βιβλιοθήκες της πόλης της Βαρκελώνης και το δημαρχείο της περιοχής. Συνολικά έχουν δημιουργηθεί παιδικές χαρές, χώροι πικ-νικ, σιντριβάνια και υπόγειοι χώροι στάθμευσης, για την εξυπηρέτηση τόσο των κατοίκων της περιοχής όσο και των επισκεπτών.

Αρχιτέκτονες τοπίου : A. Arriola, C. Fiol

Αρχιτέκτονες - συνεργάτες : E. Amat, X. Arriola, V. Bagnato, M. Boutin, A. Carreras, L. Dazio, D. Dethlefsen, M. Fiore, U. Huber, C. Kolar, I. Kuhn, M. Marugg, R. Nana, S. Rux, A. Soler

Τοποθεσία : Barcelona / Spain

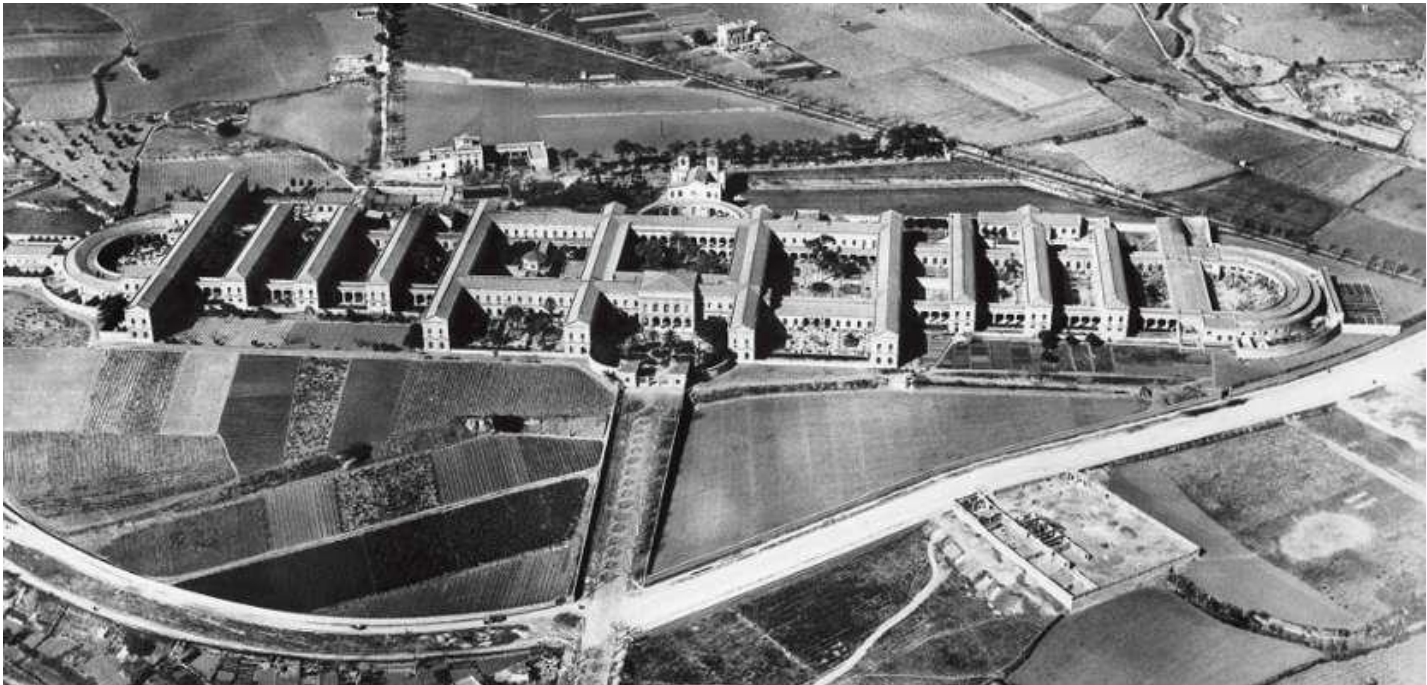
Ημερομηνία : 1999-2004

Έκταση : 170.000m²

International Urban Landscape Award (IULA)

Κατεδάφιση του 1973 του
Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας του
Τιμίου Σταυρού, ένα από τα
πιο σημαντικά έργα του Josep
Oriol Bernadet
Πηγή: Διαδίκτυο

Γενική άποψη της ψυχιατρικής
κλινικής 1915
Πηγή: Διαδίκτυο

Πάρκο - περιοχή (ιστορικό)

*Υπάρχουσα κατάσταση της
περιοχής πριν τη
δημιουργία του πάρκου*
*Απομεινάρια τοίχων από
προηγούμενες χρήσεις*
Πηγή: aulabarcelona.org

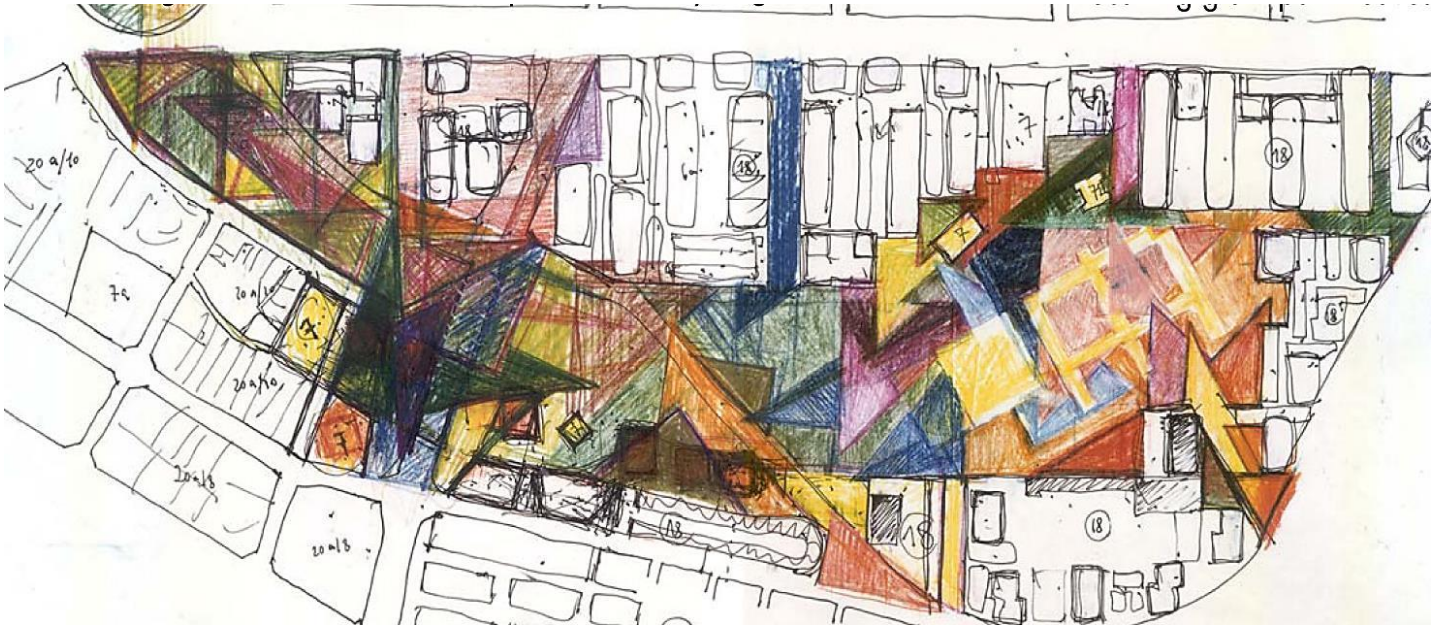

Η περιοχή Νου Barris, όπου βρίσκεται το πάρκο, είναι η βορειότερη στα προάστια της Βαρκελώνης. Το όνομά της αναφέρεται σε εννέα γειτονιές που την αποτελούσαν μέχρι το 1984, όταν έγινε η τελευταία διοικητική υποδιαίρεση της Βαρκελώνης. Οι περισσότερες από αυτές τις πολεοδομικές ενότητες (που σήμερα είναι δεκατρείς) ήταν απομονωμένα αγροκτήματα και μικροί οικισμοί, διασκορπισμένα σε μια περιοχή που χαρακτηριζόταν από τη φύση και την άγρια τοπογραφία της. Ξεχώριζε τότε, λόγω του μεγέθους του, το κτίριο του ινστιτούτου Santa Creu Mental το οποίο σχεδιάστηκε από τον ψυχίατρο Emili Pi i Molist και τον αρχιτέκτονα Josep Oriol Bernadet, μεταξύ 1855 και 1860, ενώ οικοδομήθηκε το 1889, σε μια έκταση είκοσι εκταρίων. Για τους Ολυμπιακούς του 1992 έγινε και η διαδρομή δαχτυλίδι Ronda de Dalt, που χρησιμοποίησε αυτή την περιοχή διασχίζοντας την στη μέση και βελτίωσε σημαντικά τη σύνδεση με την υπόλοιπη πόλη.

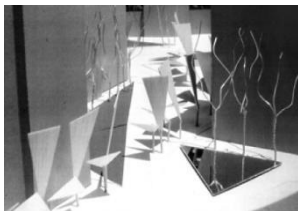
Από τη μία τα πολυώροφα κτίρια της Guineueta και από την άλλη τα χαμηλά σπίτια της Can Peguera. Και στις δύο περιοχές οι περισσότερες κατοικίες δεν έχουν χώρο παρκινγκ. Συνεπώς το «κενό» αυτό γίνεται χώρος στάθμευσης! Έτσι, τα νέα μεταναστευτικά κύματα από το Πακιστάν, τις Φιλιππίνες και το Εκουαδόρ εγκαταστάθηκαν σε εκείνες τις γειτονιές λόγω του χαμηλού ενοικίου. Αργότερα το συμβούλιο αποφάσισε να γίνει μία παρέμβαση, για να αναδιοργανωθούν κάποια τμήματα οδικού δικτύου και να γίνει ένα νέο κέντρο με βελτιωμένη άρθρωση του αστικού και κοινωνικού ιστού.

Ένταξη με παράγοντα την ιστορία

Μέσα στο πάρκο είναι εμφανή τα σημεία όπου τα «ερείπια» του παρελθόντος ενσωματώνονται στο παρόν, με έναν ενιαίο σύγχρονο σχεδιασμό. Το πρώτο και πιο σημαντικό είναι η επέκταση τμήματος του παλιού νοσοκομείου, όπως και έχουμε αναφέρει. Ένα άλλο στοιχείο είναι το παλιό υδραγωγείο. Η διατήρησή του έχει σημασία για την περιοχή, καθώς το 19^ο αιώνα υπήρχε ένα υδραγωγείο, που μετέφερε νερό από τους λόφους, για να ποτίσουν τους κήπους και τις φάρμες, στη γειτονική περιοχή Horta και στην πόλη της Βαρκελώνης.

Αρχικό σκίτσο ιδέας

Σκίτσα και μακέτες αρχικών
σταδίων

Πηγή: aulabarcelona.org

Ένταξη στο ανάγλυφο

Ο σκοπός του σχεδιασμού ενός πάρκου στην περιοχή Nou Barris ήταν η σύνδεση των γειτονικών περιοχών μεταξύ τους. Με βάση αυτήν την ανάγκη για σύνδεση, οι αρχιτέκτονες είχαν ως βασικό άξονα την πλήρη ένταξη στη μορφολογία του εδάφους, έτσι ώστε να είναι άμεση η μετάβαση από τη μία γειτονιά στην άλλη. Το έδαφος στην περιοχή Nou Barris είναι επικλινές, καθώς η περιοχή βρίσκεται στους πρόποδες του βουνού, που περικλείει τη βορειοδυτική πλευρά της πόλης της Βαρκελώνης. Υπάρχουν πλαγιές με κλίση προς όλες τις κατευθύνσεις, με πολλά πλατώματα που συγκρατούνται από τμήματα τοίχων, τα οποία έχουν διατηρηθεί από προηγούμενες χρήσεις. Για να αντιμετωπίσουν αυτή την ιδιαιτερότητα, οι αρχιτέκτονες εμπνεύστηκαν από τον κυβισμό και δημιούργησαν γεωμετρικά σχήματα σε όλο το μήκος του πάρκου. Συγκεκριμένα, σχεδίασαν τριγωνικά σχήματα τα οποία έμοιαζαν να είναι τα πιο ευέλικτα, για την πλήρη ένταξη στο ανάγλυφο της περιοχής.

Η εφαρμογή του τριγώνου στην υπάρχουσα κατάσταση έχει ως εξής. Έστω ότι έχουμε δύο επίπεδα με μία υψομετρική διαφορά περίπου 6m και ένα διατηρημένο τοίχο ανάμεσά τους. Οι αρχιτέκτονες, για να μειώσουν αυτή τη διαφορά και να κάνουν τη μετάβαση πιο άμεση από το ένα επίπεδο στο άλλο, δημιούργησαν μία κλίση αφαιρώντας τμήμα του τοίχου. Οι νέες επικλινείς επιφάνειες έχουν κατεύθυνση αναλόγως την πορεία του περιπατητή στο πάρκο. Ορισμένες από αυτές λειτουργούν και σαν ράμπες μετάβασης για τον πεζό, ενώ άλλες διαμορφώνουν τα νέα όρια.

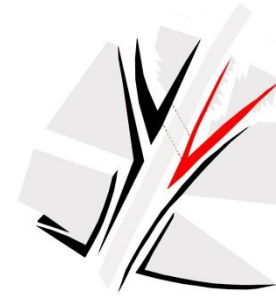
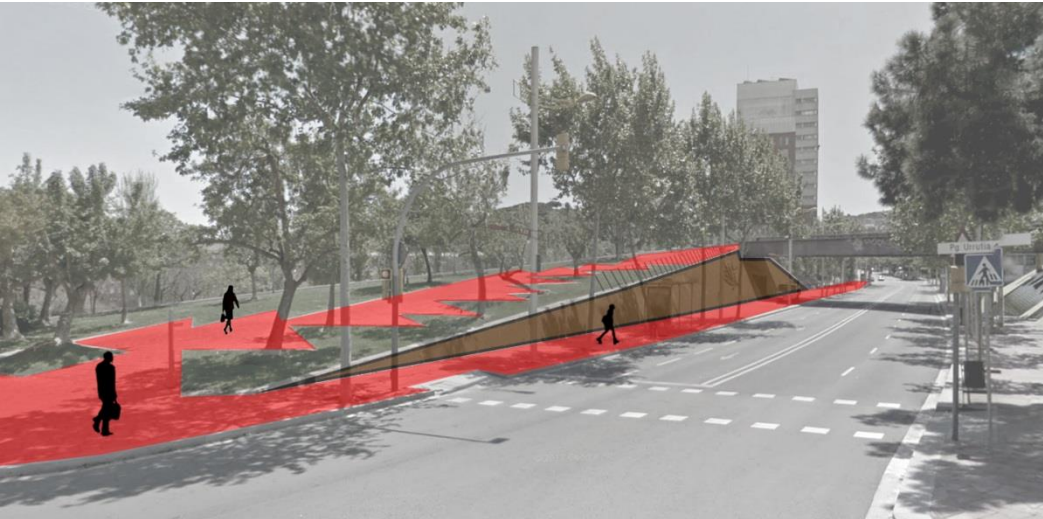

Σχέδιο κατά μήκους τομής

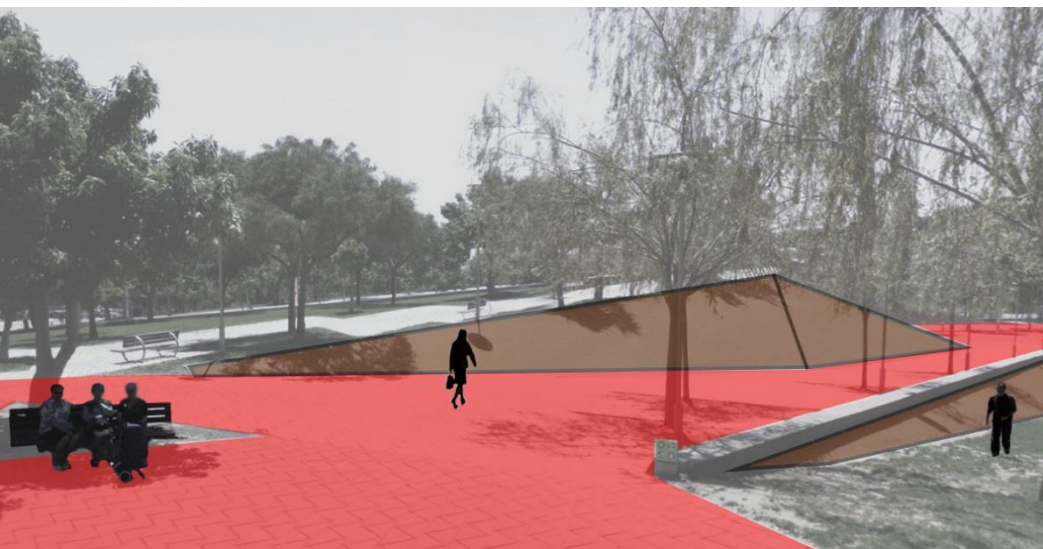

(από πάνω προς τα κάτω)
Επικλινείς επιφάνειες που οριοθετούν
τις πορείες μέσα στο πάρκο
(φωτογραφίες - τρισδιάστατες
απεικονίσεις)

Τα τρίγωνα εφαρμόζουν στο ανάγλυφο της περιοχής και δημιουργούν πορείες, που διακρίνονται σε δύο κατηγορίες :

Όταν ένα τρίγωνο λειτουργεί
σα ράμπα μετάβασης από ένα
επίπεδο του πάρκου στο άλλο

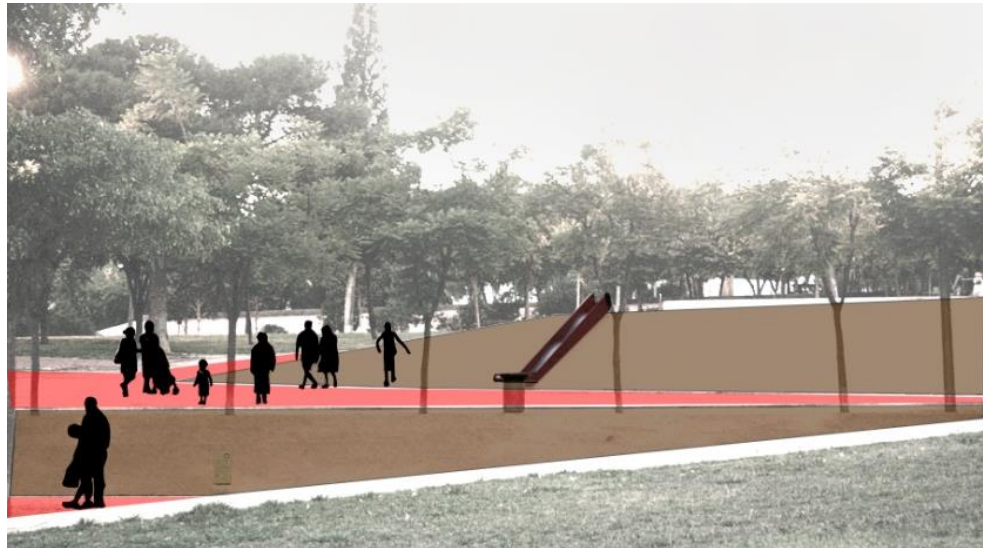

Όταν δύο τρίγωνα
διαμορφώνουν μία πορεία

Πέρα από αυτές τις κατηγορίες, μπορούμε να διαφοροποιήσουμε και το σχεδιασμό των τριγώνων ανάλογα με την κλίμακά τους. Οι αρχιτέκτονες δημιουργούν:

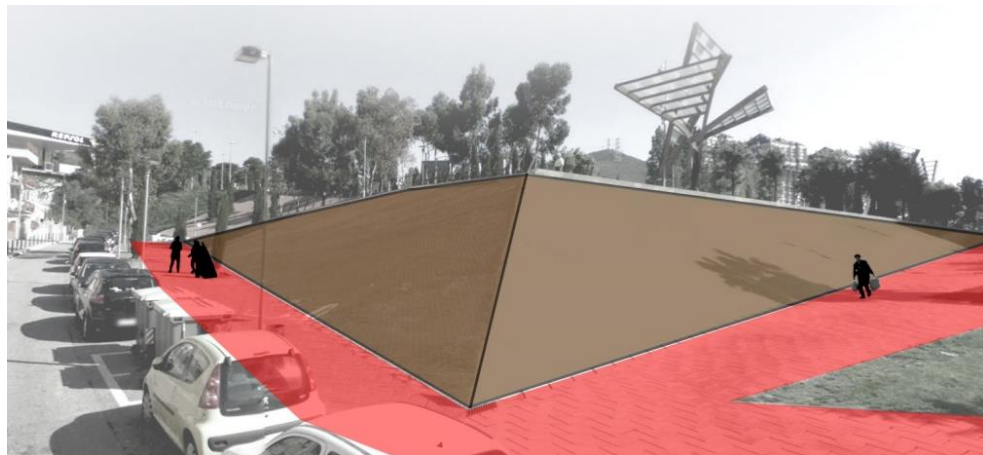
«χαμηλά» τρίγωνα (τα πιο συχνά μέσα στο πάρκο) :

οι πλάγιες πλευρές που δημιουργούν είναι πιο ήπιες και ο επισκέπτης έχει καλύτερη εποπτεία του χώρου

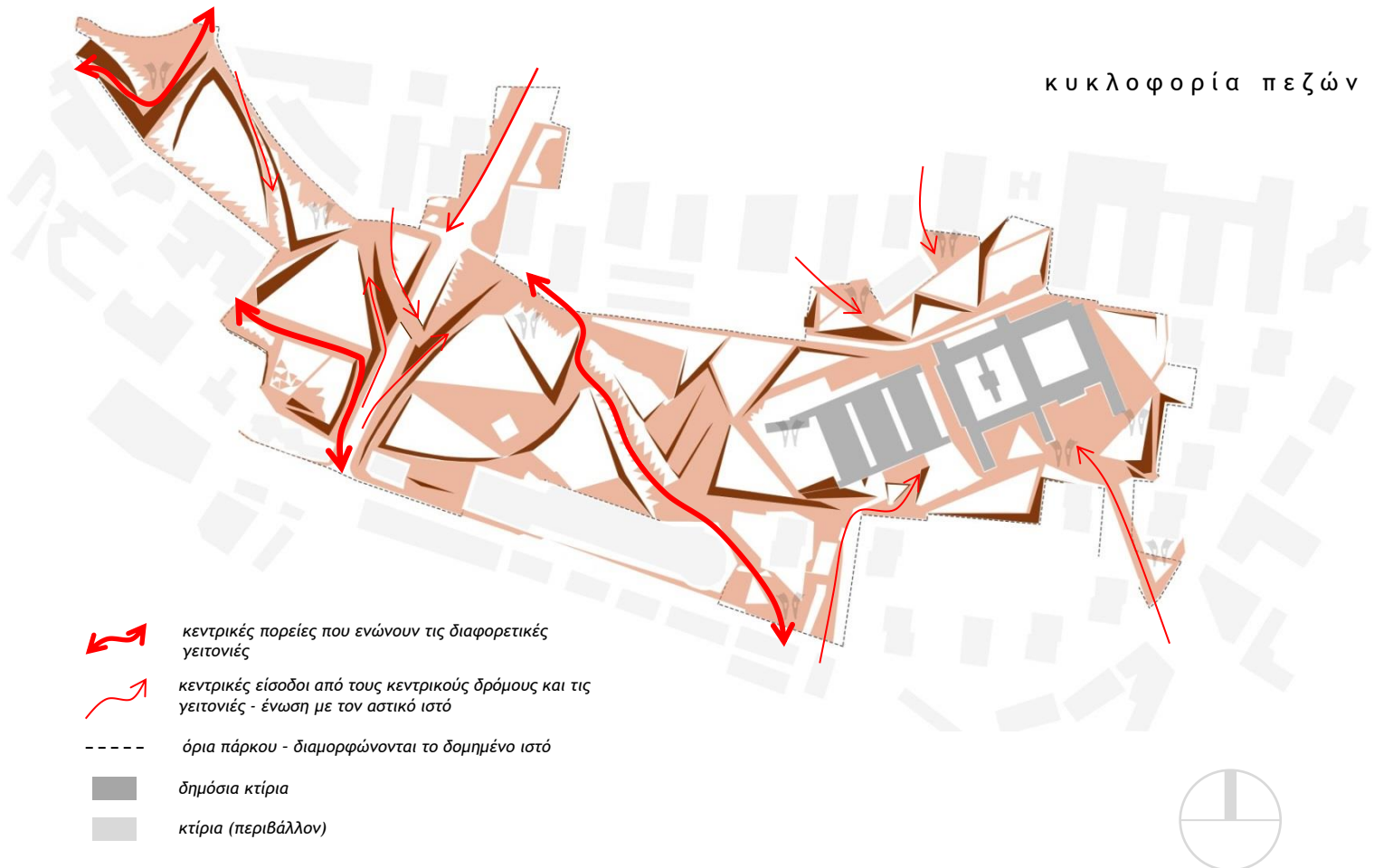
«ψηλά» τρίγωνα (στη δυτική πλευρά, στον δακτύλιο ή στην πεζογέφυρα) προκύπτουν κυρίως από τη μεγάλη υψομετρική διαφορά :

οι πλάγιες πλευρές που δημιουργούν είναι πιο απότομες και δίνουν πιο έντονη την εντύπωση του ορίου

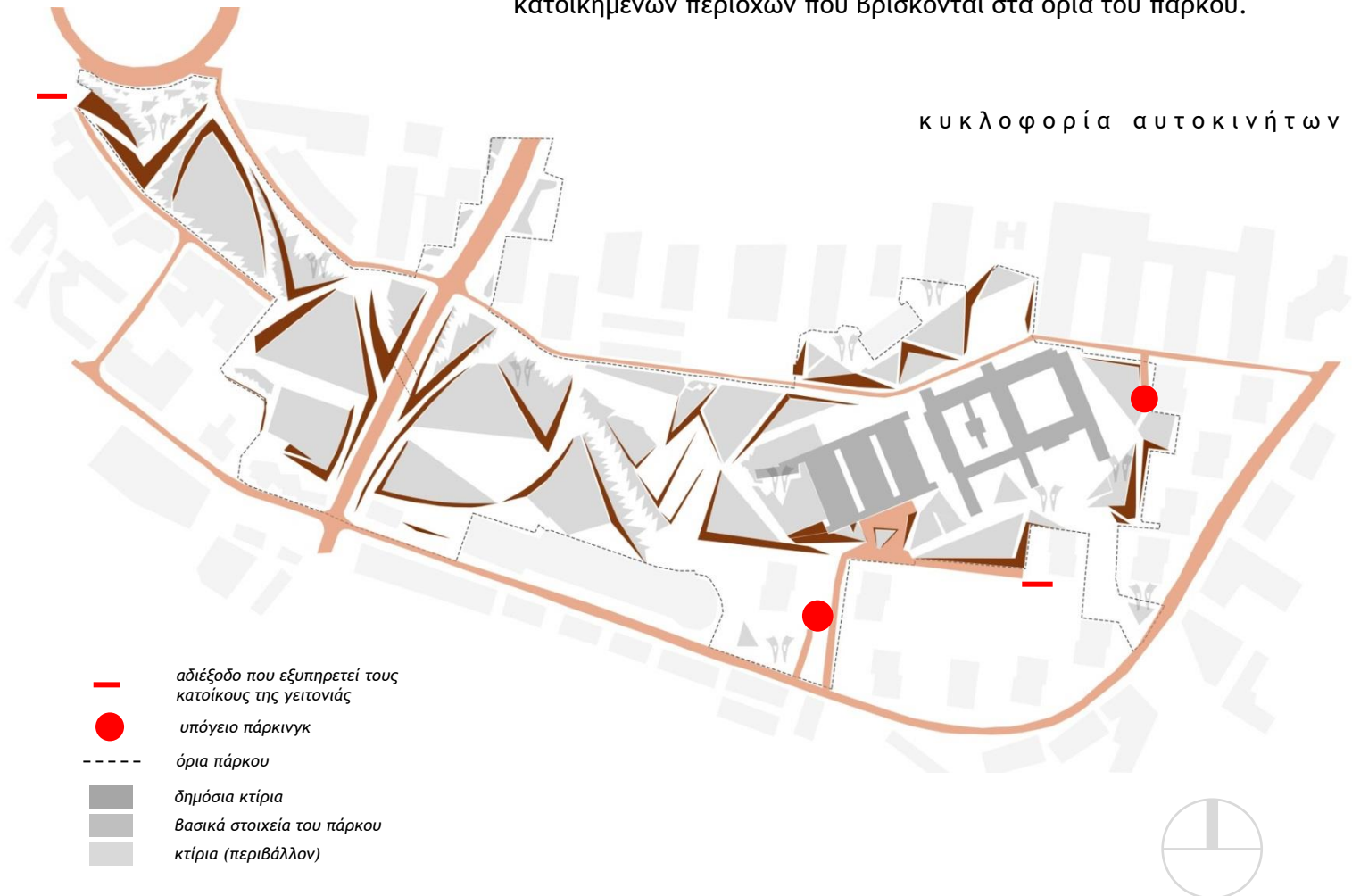
Ένταξη στον αστικό ιστό

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, η περιοχή όπου σχεδιάστηκε το πάρκο ήταν ένας κενός αστικός χώρος, ανάμεσα σε κατοικημένη περιοχή. Ο σχεδιασμός του πάρκου, με στόχο τη σύνδεση όλων των γειτονικών περιοχών, επηρεάζεται σημαντικά από το δομημένο ιστό. Οι εισοδοί στο πάρκο βρίσκονται σχεδόν σε όλοι την περίμετρό του, για να εξυπηρετούν όλες τις κατοικημένες περιοχές.

Οι πορείες εντός αυτού σχεδιάζονται με κατευθύνσεις, που συνδέουν τμήματα της πόλης που βρίσκονται απέναντι. Σημαντικό ρόλο στην ένταξη στον αστικό ιστό έπαιξε και ο ιστός των αυτοκινητόδρομων. Διατηρήθηκαν οι κεντρικές αρτηρίες της περιοχής και συνδέθηκαν με κεντρικούς άξονες της πόλης, καθώς δημιουργήθηκαν και αδιέξοδα για την εξυπηρέτηση των κατοικημένων περιοχών που βρίσκονται στα όρια του πάρκου.

κυκλοφορία αυτοκινήτων

Ένταξη με παράγοντα το κλίμα

Η Βαρκελώνη είναι μία παραθαλάσσια πόλη με μεσογειακό κλίμα, καθώς βρίσκεται στις χώρες της Μεσογείου. Όπως έχουμε προαναφέρει, το κλίμα σε ένα πάρκο διαμορφώνει την ποικιλία της φύτευσης, αλλά και χώρους σκίασης (τεχνητούς και φυσικούς) και δροσισμού (στοιχείο νερού).

Στο πάρκο της περιοχής Nou Barris, οι σχεδιαστές δε θέλησαν να δώσουν την αίσθηση ενός συνεχόμενου πράσινου πάρκου, εφόσον δεν εντάσσεται στο χαρακτήρα της φύσης της περιοχής. Διαμόρφωσαν μεγάλα υπαίθρια «δωμάτια» με δέντρα, έχοντας ως στόχο την επαναφορά του πρασίνου, μέσα στον πυκνό αστικό ιστό. Τα δέντρα δεν οριοθετούν σχήματα. Ανάλογα με το είδος των φυτών και την πυκνότητα που φυτεύονται, αλλάζει η διάθεση και ο χαρακτήρας που θέλουν να δώσουν οι σχεδιαστές σε κάθε τμήμα του πάρκου.

Ψηλή φύτευση κοντά σε
σημεία στάσης και σε
υδάτινα στοιχεία
Πηγή: Διαδίκτυο

Η επιλογή φυτών έγινε με βάση το κλίμα της περιοχής και την ποικιλία των φυτών που ευδοκιμούν σε αυτή. Πιο συγκεκριμένα, τα φυτά που επιλέχθηκαν είναι τα εξής:

- **tipuana**, **sycamore** (είδος πλατάνου), **acacia** και **palms** (παλάμες) : είναι φυτά που έχουν αναπτυχθεί στην Καταλονία για πάνω από εκατό χρόνια και τα έχουν πάρει στη Βαρκελώνη σαν «ντόπια» είδη
- **ευκάλυπτοι** ανάμεικτα με **italian** (κυπαρισσοειδές) φυτεύτηκαν στη δυτική πλευρά του πάρκου, για να αντισταθμίσουν τη μεγάλη κλίμακα του «δακτυλίου» και να «προστατέψουν» το πάρκο από την κίνηση και τα αυτοκίνητα
- **Washingtonia** ή **canariensis** (φοινικοειδές) φυτεύτηκαν πυκνά σε «δάση»
- **Casuarinas equisetifolia** (πευκοειδές) που αναπτύσσονται γρήγορα και επιλέγουν να τα τοποθετήσουν στο όριο μεταξύ γειτονιάς και πάρκου, για την ενίσχυση αυτού του ορίου

(από πάνω προς τα κάτω)

Tipuana, *palms*, *italian* και *washingtonia* (στο βάθος)

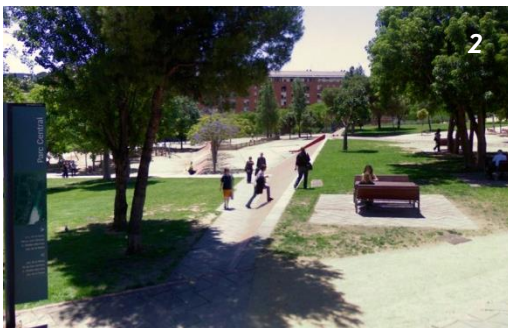
Casuarinas equisetifolia στα όρια με τις κατοικίες της γειτονιάς

Ευκάλυπτοι και *italian* στην είσοδο από την δυτική πλευρά του πάρκου στον «δακτύλιο»

Washingtonia ή *canariensis* (δεξιά) και *sycamore* (αριστερά) μπροστά από το χώρο της δημόσιας βιβλιοθήκης

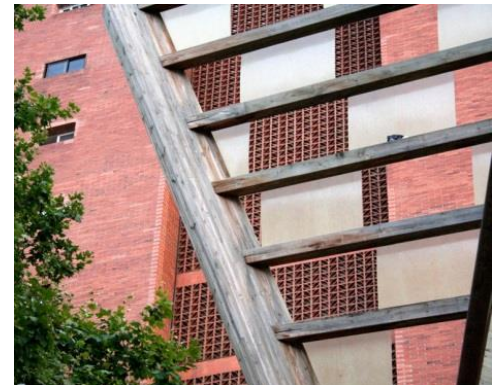
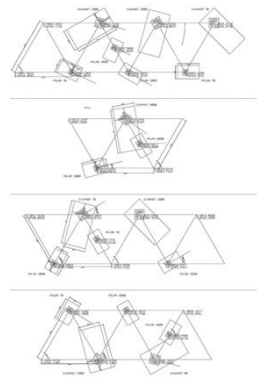

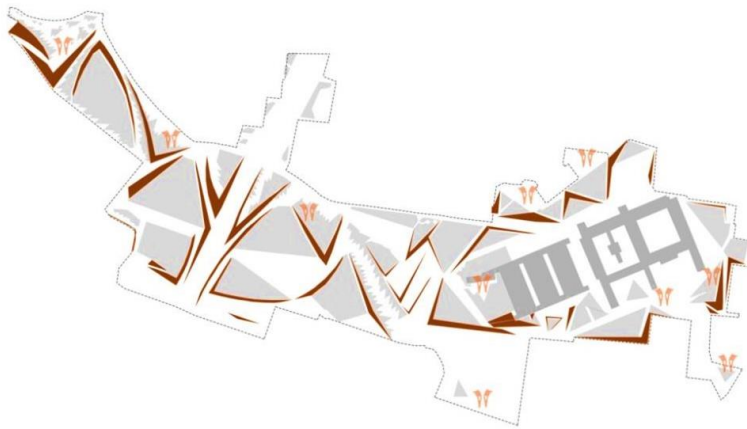

« Χ Τ Ε Ν Ε Σ »

Ένα πιο τεχνητό κομμάτι του πάρκου, που θα μπορούσε παραδόξως να συμπεριληφθεί στο κεφάλαιο της φύτευσης, είναι αυτό των γιγάντιων «φοινικικών φύλλων» ή «χτένες». Τα «γλυπτά» αυτά προσφέρουν σκιασμένους χώρους, μία από τις πιο χαρακτηριστικές χρήσεις των δέντρων σε ένα πάρκο.

Η κύρια λειτουργία τους είναι η θέση τους ως τοπόσημο στα σημεία εισόδων και στις περιοχές που θέλουν να τονιστούν μέσα στο πάρκο. Ο σκελετός τους είναι κατασκευασμένος από ξύλο ενώ η «στέγη» τους δημιουργείται από κλιμακωτά πάνελ *fiberglass*, που φιλτράρουν το ηλιακό φως τη μέρα και αποδίδουν τεχνητό φως τη νύχτα. Αξίζει να σημειώσουμε ότι, οι αρχιτέκτονες τα αποκάλεσαν «γιγάντια φοινικόφυλλα», ενώ οι ντόπιοι τα αποκαλούν «χτένες». Μια ονομασία που λειτουργεί και σαν προσωνύμιο του πάρκου στην περιοχή του Nou Barris.

(απέναντι σελίδα)

Τα κλιμακωτά πάνελ fiberglass κ
η κατασκευαστική λογική
(Πηγή: Διαδίκτυο)

(από πάνω προς τα κάτω)

Χάρτης με τα σημεία όπου βρίσκονται οι «κτένες»
(Πηγή: προσωπικό αρχείο)

Οι «κτένες» :

τοπόσημο στο χώρο μπροστά από το δημαρχείο
που φωτίζουν το βράδυ
σε μία από τις εισόδους του πάρκου
(Πηγή: Διαδίκτυο)

νερό

Στα μεσογειακά κλίματα, το στοιχείο του νερού είναι βασικό στοιχείο σύνθεσης μίας διαμόρφωσης. Η περιοχή του Nou Barris χαρακτηρίζεται και ως δεξαμενή νερού, από τις πλημμύρες στην περιοχή. Μέσα στο πρόγραμμα του σχεδιασμού του πάρκου έπρεπε να ληφθεί υπόψιν και η κατασκευή υπόγειας δεξαμενής για τα λιμνάζοντα νερά από τις πλημμύρες, μέχρις ότου ολοκληρωθούν τα δημόσια έργα για νέα συστήματα άντλησης και σωληνώσεις.

Συνολικά υπάρχουν δύο κεντρικά μέρη με έντονο το στοιχείο του νερού (λίμνες). Ο ένας χώρος βρίσκεται γύρω από το νέο τεχνολογικό κέντρο, ενώ ο δεύτερος στο χώρο του υδραγωγείου και διαμορφώνει την είσοδο. Σε αυτό το χώρο, μέσα στο νερό, βρίσκονται μηχανήματα που εκτοξεύουν με πίεση νερό. Έτσι, δίνεται η αίσθηση της πίεσης του νερού, που προκαλεί τον επισκέπτη για παιχνίδι. Άλλα μικρότερα τμήματα δεξαμενών νερού βρίσκονται ανάμεσα στην πορεία στο πάρκο και αυτά με μικρότερους πίδακες, που προσφέρουν την ίδια αφορμή για παιχνίδι.

(απέναντι σελίδα)

Φωτογραφίες με το νερό στην είσοδο του
πάρκου, στην περιοχή του παλιού υδραγωγείου
(Πηγή: Διαδίκτυο)

(από πάνω προς τα κάτω)

Χάρτης με τα σημεία όπου βρίσκεται το στοιχείο
του νερού (Πηγή: προσωπικό αρχείο)

Φωτογραφίες με το νερό στο χώρο γύρω από το
νέο κτίριο του τεχνολογικού κέντρου (Πηγή:
Διαδίκτυο)

Επισκεψιμότητα - λειτουργίες

Το πάρκο της περιοχής Nou Barris, παρέχει πολλές δραστηριότητες στους κατοίκους της περιοχής, χώροι παιδικής χαράς για τα παιδιά, σιντριβάνια και πολλούς χώρους στάσης (παγκάκια) και ξεκούρασης. Πέρα από τις γειτονικές περιοχές, το πάρκο έχει στόχο στη συγκέντρωση επισκεπτών από την ευρύτερη περιοχή της Βαρκελώνης. Το δημαρχείο, αλλά και η πιο σύγχρονη βιβλιοθήκη στην πόλη, που βρίσκονται μέσα στο πάρκο, έχουν δημιουργήσει ένα πολιτιστικό κέντρο. Η ελεύθερη πρόσβαση από όλες τις περιοχές, που γειτονεύουν με αυτό και η θέση του σε σχέση με τους κεντρικούς δρόμους, δίνουν τη δυνατότητα σε κάθε επισκέπτη να χρησιμοποιήσει το πάρκο στην καθημερινότητά του.

Βραβείο - κριτική

Όσον αφορά το έργο αυτό, των ισπανών αρχιτεκτόνων και αρχιτεκτόνων τοπίου Andreu Arriola and Carmen Fiol, αναγνωρίστηκε το 2007 κερδίζοντας το International Urban Landscape Award (IULA), λαμβάνοντας και χρηματικό έπαθλο των 50.000 ευρώ. Θεωρήθηκε ως ένα πολύ σημαντικό έργο, που λειτούργησε ως ένα ενοποιητικό στοιχείο της περιφέρειας, η οποία εξαπλώνεται συνεχώς και θεωρείται ένα πολυπολιτισμικό τμήμα της πόλης της Βαρκελώνης. Ο Bernd Knobloch δηλώνει ότι «οι χώροι πρασίνου μέσα σε μία πόλη είναι νησιά αναψυχής και χώροι συνάντησης. Σε μία εποχή μιας αυξανόμενης αστικοποίησης σε όλο τον κόσμο, αυτοί οι χώροι παίζουν σημαντικό ρόλο στην προστασία του περιβάλλοντος».

*Παιδικές χαρές μέσα στο πάρκο
Χώροι στάσης - χώροι κοινωνικοποίησης
Πηγή: Διαδίκτυο*

Συνοπτικά, βασικές αρχές σχεδιασμού είναι η χρήση γεωμετρικών τριγωνικών σχημάτων, τα οποία εφαρμόζονται στις υψομετρικές διαφορές του ανάγλυφου της περιοχής. Οι αρχιτέκτονες, σύνδεσαν το υπάρχον δίκτυο του ιστού της πόλης με πορείες και προσβάσεις του πάρκου, ώστε να δημιουργήσουν μία συνέχεια μεταξύ των γειτονιών. Αποφάσισαν να διατηρήσουν τους κεντρικούς οδικούς άξονες και να δημιουργήσουν αδιέξοδα, για την εξυπηρέτηση των κατοίκων της περιοχής. Για τον όγκο των οχημάτων που έρχονται από την ευρύτερη περιοχή, προέβλεψαν υπόγειους χώρους πάρκινγκ. Δημιούργησαν πεζογέφυρα στο κέντρο του πάρκου, για να ενώσουν τα δύο τμήματα του, που χωρίζονται από έναν από τους κεντρικούς οδικούς άξονες. Επίλεξαν φυτά που θεωρούνται ντόπια, κυρίως υψηλή βλάστηση, θαμνοειδή και γρασίδι (οριοθετημένο σε συγκεκριμένα τμήματα του πάρκου). Τα χρησιμοποίησαν για σκιασμό, οριοθέτηση αλλά και την ενίσχυση του πράσινου της περιοχής. Τέλος, με τη διαμόρφωση και την επέκταση του παλιού νοσοκομείου έδωσαν έναν πολιτισμικό χαρακτήρα στο πάρκο και προσέλκυσαν ανθρώπους από όλη τη Βαρκελώνη.

(από αριστερά προς τα δεξιά)

*Άποψη του δημαρχείου φωτισμένο το βράδυ
Παιχνίδισμα στους «καταράκτες» της κεντρικής
λίμνης στο υδραγωγείο*

(δύο τελευταίες)

*Διαφορετικές προοπτικές στο τεχνολογικό
ινστιτούτο*

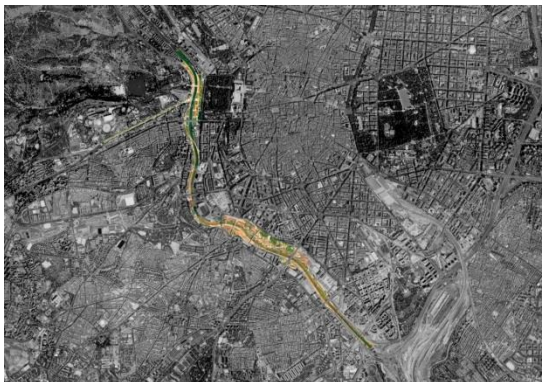
Madrid Rio , Salón de Pinos

περιγραφή | Madrid Rio

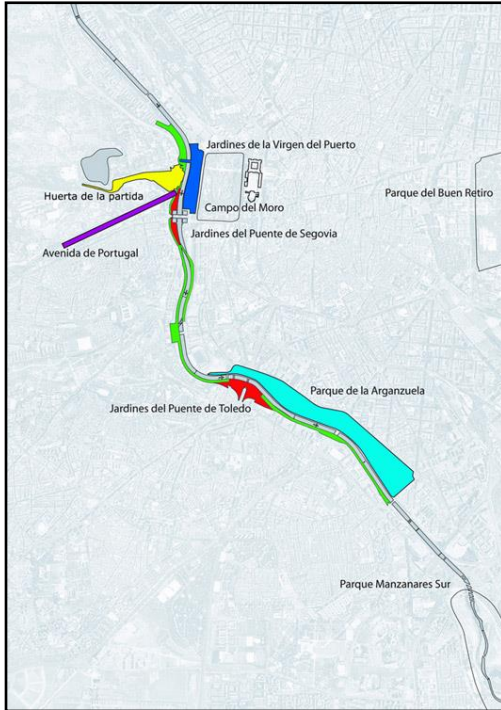
Το αστικό πάρκο Madrid Rio, εκτείνεται από το El Pardo, βορειανατολικά, στο Getafe , ένα δήμο που βρίσκεται στο νότιο τμήμα της Μαδρίτης, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας παραλίας από το πολιτιστικό συγκρότημα Matadero. Σχεδιάστηκε από ένα σύνολο αρχιτεκτονικών ομάδων και αρχιτεκτόνων, τους Burgos & Garrido / Porras La Casta / Rubio A.Sala / West 8 Design & realization.

Το Madrid Rio είναι μία μεγάλης κλίμακας επέμβαση σε μία πυκνοκατοικημένη πρωτεύουσα. Μία μελέτη που προτείνει ένα νέο μοντέλο πόλης, μία πιο βιώσιμη και ισορροπημένη ζωή για τους πολίτες της Μαδρίτης. Συγκεκριμένα, είναι μία ανάπλαση στην περιοχή της Μαδρίτης δίπλα στον ποταμό Manzanares, με σκοπό την «ταφή» του δακτυλίου M-30 και τη μετατροπή του σε αστικό πάρκο. Η μελέτη περιέχει πάρκα, μνημεία, αθλητικούς χώρους, γέφυρες και φράγματα. Οι κύριες ενότητες είναι το Salón de Pinos, κύρια διαδρομή, και οι κήποι : κήπος Aniceto Marinas κήπος Virgen del Puerto , κήπος Bridge of Segovia, κήπος Toledo Bridge, Park and Slaughterhouse Arganzuela.

Συμπεριλαμβάνεται μέσα σε αυτό και το Avenida de Portugal ένας πρώην αυτοκινητόδρομος με χαρακτηριστική πλακόστρωση τα σχεδιασμένα λουλούδια, καθώς και η περιοχή του κυνηγιού, Garden of the game.

Αρχιτέκτονες - συνεργάτες :
Burgos & Garrido / Porras La
Casta / Rubio A.Sala / West 8
Design & realization
Τοποθεσία : Madrid / Spain
Ημερομηνία : 2006 - 2011
Έκταση : 80 ha

Με πράσινο χρώμα η πορεία *Salón de Pinos* και οι κήποι με τους οποίους συνδέεται

(απέναντι σελίδα) γενικές απόψεις τμημάτων του *Madrid Río*

Το *Avenida de Portugal*, *Parque de la Arganzuela*, *Jardines del Puente de Segovia* και το *Huerta de la partida*

(από αριστερά προς τα δεξιά)

Πηγή: Διαδίκτυο

Το νερό είναι βασικό στοιχείο του πάρκου και προσφέρεται όχι μόνο από τον ποταμό, αλλά και από τα διακοσμητικά σιντριβάνια και τις τεχνητές λίμνες σε όλο το μήκος του. Πιο συγκεκριμένα, είναι η κρήνη μπροστά από το *Casa de Vargas*, οι τέσσερις λίμνες στη γέφυρα της *Segovia*, οι τέσσερις βρύσες στους κήπους του *Virgin the Port* και της παραλίας στο *Arganzuela Park*.

Άλλο ένα βασικό χαρακτηριστικό της επέμβασης είναι οι νεόκτιστες γέφυρες, με τις πιο αξιοσημείωτες την *Arganzuela Monumental* σχεδιασμένη από τον *Dominique Perrault* και την *Puentes Cascara*, με διακοσμημένο θόλο με ψηφιδωτό του *Daniel Canogar*.

Συνολικά διαθέτει 30 km χωριστών ποδηλατοδρόμων, 33 χώρους για πατινάζ, αναρρίχηση, γήπεδα ποδοσφαίρου, τένις, μπάσκετ, 18 παιδικές χαρές, τρεις πλατφόρμες για πολιτιστικές εκδηλώσεις στο *Puente del Rey*, μνημειακούς χώρους και ένα κέντρο ερμηνείας του ποταμού *Manzanares*, στο οποίο προστίθεται το *Matadero* πολιτιστικό συγκρότημα και το μελλοντικό κέντρο κωπηλασίας.

Περιγραφή | Salón de Pinos

Επειδή η συνολική έκταση του *Madrid Río* είναι σε κλίμακα αστικού χώρου και περιέχει όπως προαναφερθήκαμε πολλά διαφορετικά πάρκα, εμείς θα ασχοληθούμε με τη βασική πορεία *Salón de Pinos*. Αποτελεί την «σπονδυλική στήλη» όλου αυτού του εγχειρήματος, μία γραμμική πορεία πρασίνου μέσα στην πόλη. Με βασικές διαστάσεις 30m πλάτος και 6 km μήκος, παρέχει πρόσβαση στους έξι μεγάλους κήπους. Βρίσκεται σχεδόν ολόκληρη πάνω στη σήραγγα, στη δυτική πλευρά του ποταμού (βλ. Χάρτης), ενώ για ένα χιλιόμετρο συνεχίζει και στην δεξιά πλευρά. Στο μεγαλύτερο μέρος του είναι πράσινο από τα πεύκα, ενώ περιέχει ποδηλατοδρόμο, παιδικές χαρές, γήπεδα, χώρους στάσης και πεζοπορία.

(πάνω) Γενική άποψη της περιοχής πριν από τη δημιουργία του Madrid Río

(κάτω) Το πριν και το μετά της περιοχής: το πράσινο έχει πάρει τη θέση των αυτοκινητόδρομων

Πηγή: Διαδίκτυο

Το «θάψιμο» του αυτοκινητόδρομου M30

Το κύριο μέρος της περιοχής, όπου βρίσκεται τώρα το Madrid Rio, ήταν ένα μεγάλο δίκτυο αυτοκινητόδρομων (M30). Για να μπορέσει να επιτευχθεί αυτή η νέα πρόταση για πράσινο μέσα στην πόλη, δημιουργήθηκε ένα μεγάλο δίκτυο αυτοκινητόδρομων υπογείως, με την εκσκαφή τούνελ. Οι στόχοι του έργου περιλαμβάνουν την αποκατάσταση των περιβαλλοντικών περιοχών γύρω από τα παλιά τμήματα του M30, την αναγέννηση και την απορρόπηση του ποταμού Manzanares. Υπήρξε επίσης μια βελτίωση στις ακτινικές συνδέσεις με τους γύρω δευτερεύοντες δρόμους της Μαδρίτης, που αποφορτίζουν την κίνηση μέσα στην πόλη. Τα νέα τμήματα εκτείνονται σε 99 χιλιόμετρα, από τα οποία τα 56 είναι μέσα σε σήραγγες. Η κατασκευή ξεκίνησε το Σεπτέμβριο του 2004 και ολοκληρώθηκε μέσα το δεύτερο τρίμηνο του 2007 .

(πάνω) Φωτογραφίες από το πριν και το
μετά της περιοχής

(κάτω) Σχέδια οδικού υπόγειου δικτύου

Πηγή: Διαδίκτυο

Ένταξη με παράγοντα την ιστορία

Σε όλο το μήκος της διαμόρφωσης του Madrid Rio στόχος ήταν και η ένταξη των ιστορικών μνημείων μέσα σε αυτό. Στη διαδρομή του Salon de Pinos γίνονται αισθητά τα στοιχεία του παρελθόντος. Πέρα από τις γέφυρες που υπήρχαν και διατηρήθηκαν, η ίδια η διαδρομή οδηγεί στην περιοχή του κυνηγιού, Garden of the game, που αναβιώνει τον πυκνό οπωρώνα του XII αιώνα.

Ένταξη στο ανάγλυφο

Το Salon de Pinos είναι σχεδιασμένο σύμφωνα με τη ροή του ποταμού. Σχεδόν σε όλο το μήκος του βρίσκεται στη μία του όχθη, εκτός από κάποια μέτρα, που βρίσκονται εκατέρωθεν αυτού. Η πορεία αυτή, έχει πεζογέφυρες που τη συνδέουν με τις διαμορφώσεις, που βρίσκονται στην απέναντι όχθη. Αριστερά και δεξιά αυτής της διαδρομής βρίσκονται τα πεύκα και οι δραστηριότητες, όπως παιδική χαρά, χώροι στάσης κ.ά. Αυτό το μοτίβο επαναλαμβάνεται σε όλο το μήκος του Madrid Rio.

(από αριστερά προς τα δεξιά)

Πατημένο χώμα και πλακόστρωση στη βασική πορεία των πεζών

Γενική άποψη του Salon de Pinos, στο σημείο που περνάει στην απέναντι όχθη του ποταμού

Αίσθηση της πορείας δίπλα στο ποτάμι

Πηγή: Διαδίκτυο

Η πορεία είναι συνεχώς δίπλα στο ποτάμι και με την αίσθηση του φυσικού πευκόδασους δίνει την αίσθηση της πλήρους ένταξης στο φυσικό ανάγλυφο. Το πατημένο χώμα, στις πορείες των πεζών και ανάμεσα από τα πεύκα, έκαναν ακόμα πιο εφικτή αυτή την αίσθηση.

(από αριστερά προς τα δεξιά)

Γραμμικές πορείες στο Salon de Pinos

(δύο αριστερά) η λωρίδα πεζοπορίας - ποδηλατοδρόμος

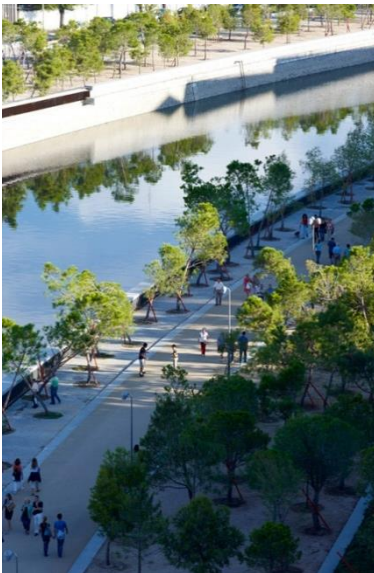
(δύο δεξιά) Το Salon de Pinos στο σημείο που περνάει και στις δύο όχθες του ποταμού

Πηγή: Διαδίκτυο

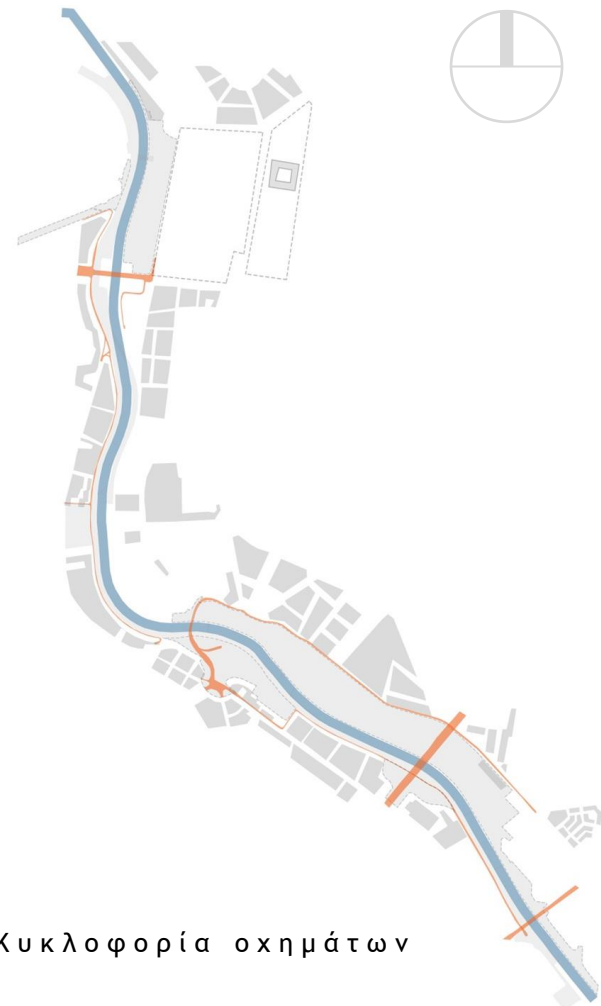
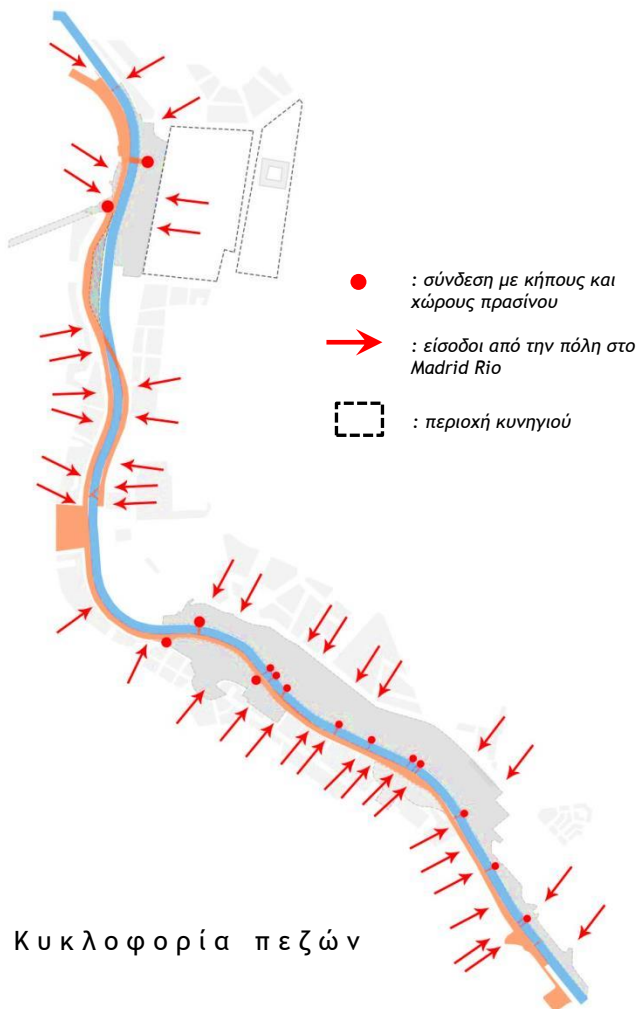
η λωρίδα πεζοπορίας - ποδηλατοδρόμος

Πηγή: Διαδίκτυο

Ένταξη στον αστικό ιστό

Ο βασικός στόχος του σχεδιασμού είναι η σύνδεση του αστικού χώρου με τις όχθες του ποταμού Manzanares και η σύνδεση αυτού με τις νέες διαμορφώσεις. Οι εισοδοί στο πάρκο είναι συχνές και βρίσκονται στη συνέχεια των κενών του δομημένου ιστού. Η κυκλοφορία των οχημάτων λύνεται με τα υπόγεια τούνελ και το πάρκο εντάσσεται στον ευρύτερο αστικό ιστό της Μαδρίτης.

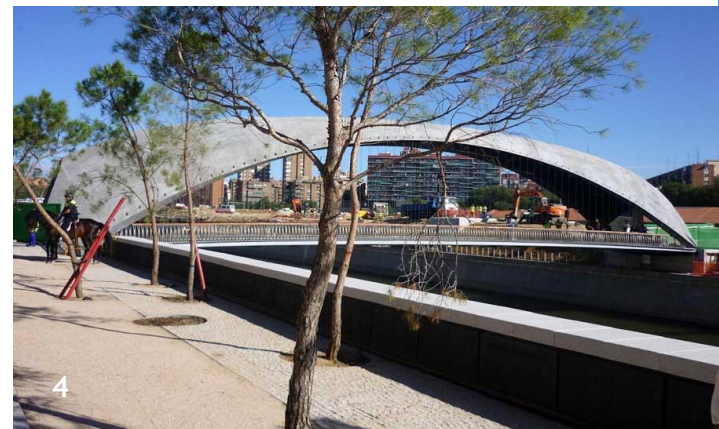

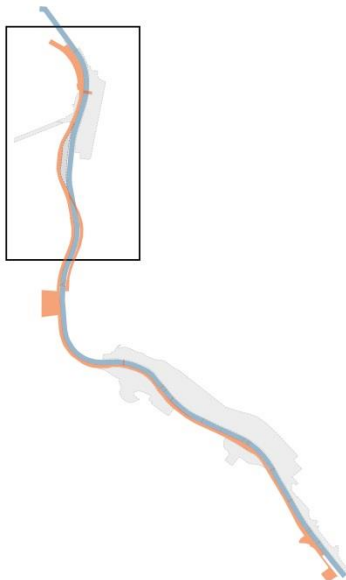
1. Η γέφυρα που οδηγεί στην περιοχή κυνηγιού (έχουν διατηρήσει τις υπάρχουσες πεζογέφυρες μέσα στο σημερινό ύψος του πάρκου)
2. Η μεταλλική γέφυρα που συνδέει τις δύο απέναντι πλευρές του Salon de Pinos, που βρίσκονται εκατέρωθεν του ποταμού
3. Η γέφυρα για το τμήμα Puentes Cascara. Ο σύγχρονος και εκκεντρικός χαρακτήρας του σχεδιασμού της την κάνει τοπόσημο, για την περιοχή αυτή, του πάρκου
4. Η γέφυρα για το Parque de la Arganzuela (με μωσαϊκό του ισπανού καλλιτέχνη Daniel Canogar στο εσωτερικό του, επαναλαμβάνεται δύο φορές)

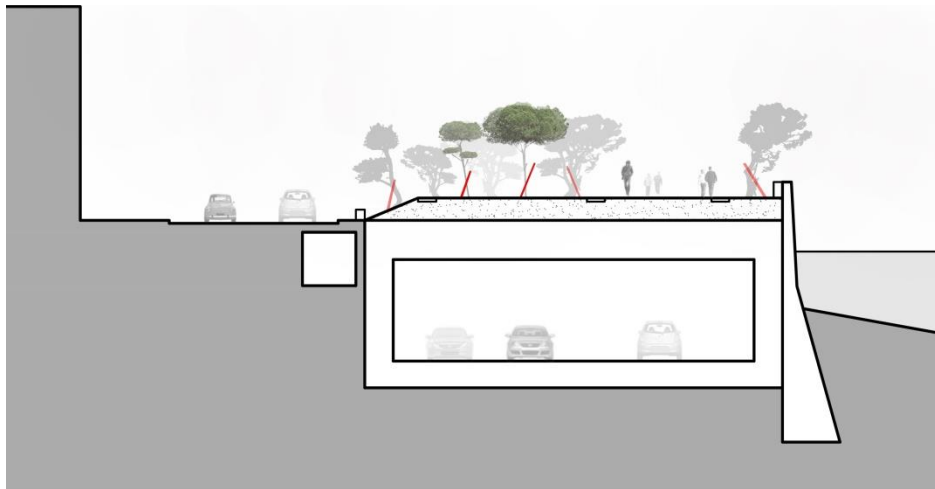
Οι πιο χαρακτηριστικές πεζογέφυρες που συνδέουν το Salon de Pinos με τους κήπους.

κυκλοφορία πεζών

Η λωρίδα του Salon de Pinos λειτουργεί σαν μία ήπια μετάβαση από την πόλη στο πάρκο. Έχει μικρή υψομετρική διαφορά από το δρόμο, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η ορατότητα, από το δρόμο στο πάρκο και αντίστροφα, αλλά παράλληλα να δημιουργείται και ένα όριο. Στα σημεία που εμφανίζονται οι εισοδοι, το πάρκο έρχεται στο επίπεδο του πεζοδρομίου.

(από αριστερά προς τα δεξιά)

Τρισδιάστατη απεικόνιση της διαδρομής

Πηγή: Διαδίκτυο

Τομή στη διαδρομή του Salon de Pinos. Από πάνω το πάρκο και από κάτω η σύραγγα για τα οχήματα

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Ένταξη με παράγοντα το κλίμα

Όπως αναφέραμε το κύριο θέμα για το Salon de Pinos είναι η βλάστηση, που εξαρτάται κυρίως από το κλίμα. Οι αρχιτέκτονες θέλοντας να μιμηθούν την ορεινή περιοχή, που βρίσκεται κοντά στη Μαδρίτη, επέλεξαν το πεύκο για κυρίαρχο φυτό. Φυτεύτηκαν 8.000 δείγματα από αυτό το ελαστικό δέντρο, που ευδοκιμεί σε βράχους (άγονο έδαφος). Θέλησαν να αφήσουν την αίσθηση του «ακατάστατου» που έχει ένα φυσικό δάσος. Γι' αυτό το λόγο τοποθέτησαν τα δέντρα διαφοροποιώντας τα στο κλάδεμα και στην κλίση, όπου τα άφησαν να αναπτυχθούν. Μία κόκκινη ράβδος επισυνάπτεται σε κάθε κορμό, που κλίνει σε μία αντίθετη κατεύθυνση και δημιουργεί έτσι μια δυναμική σχέση μεταξύ των δύο διαγώνιων στοιχείων. Αν και με μία πρώτη ματιά μπορεί να φαίνεται σαν ένα κανονικό δενδρύλλιο με έναν άξονα και παρά τις κάποιες εισηγμένες αναφορές σε κέρατα ταύρων, το όνομα Salon de Pinos καλεί άλλη ερμηνεία : ότι τα πεύκα χορεύουν. Μία χορογραφία που εξαπλώνεται σε όλο το μήκος του πάρκου. Έτσι οι αρχιτέκτονες δώσανε στο πάρκο ένα φυσικό και παράλληλα γλυπτικό χαρακτήρα, δημιουργώντας ένα μνημείο βοτανικού.

Τα πεύκα δένονται με κόκκινους πασσάλους

Η «χορογραφία» των πεύκων με τους κόκκινους πασσάλους

Χαμηλή φύτευση κατά μήκος του πάρκου - λεβάντα

Πηγή: Διαδίκτυο

Επισκεψιμότητα - λειτουργίες

Το πάρκο της Salon de Pinos, παρέχει πολλές δραστηριότητες στους κατοίκους της περιοχής, παιδικές χαρές, γήπεδα, χώροι πατινάζ και άλλα όπως έχουμε αναφέρει και στην περιγραφή. Η ελεύθερη πρόσβαση σε όλο το μήκος του Madrid Rio είναι ένα από τα κύρια στοιχεία του, που κάνουν πιο εύκολη την προσβασιμότητα σε αυτό και την κίνηση των πεζών πιο εύκολη. Ο σχεδιασμός επιτρέπει και στους ανθρώπους με κινητικά προβλήματα να ευχαριστηθούν μία βόλτα κατά μήκος του ποταμού. Στη συνολική επέμβαση, πέρα από το χώρο του Salon de Pinos, υπάρχουν και ειδικά προσαρμοσμένες περιοχές ανάλογα με το βαθμό της αναπηρίας.

Ο κόσμος χρησιμοποιεί το πάρκο στην καθημερινότητά του. Οι γέφυρες και οι πεζόδρομοι εμφανίζονται συχνά κατά μήκος του πάρκου και έτσι οι κάτοικοι δεν θεωρούν το ποτάμι ένα εμπόδιο μέσα στην πόλη τους. Ακόμα και η κυκλοφορία των οχημάτων διευκολύνεται, έτσι ώστε όλο και περισσότερος κόσμος να έχει πρόσβαση στο πάρκο και από την ευρύτερη περιοχή της Μαδρίτης. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω των καλά οργανωμένων χώρων στάθμευσης, καθώς και των συχνών στάσεων λεωφορείου. Δημιουργείται ένας πόλος έλξης, όχι μόνο για ξεκούραση, περίπατο και αθλητισμό, αλλά και για πολιτιστικούς λόγους, καθώς έχει χώρους για εκδηλώσεις, μνημειακούς χώρους και το κέντρο ερμηνείας του ποταμού Manzanares.

(απέναντι σελίδα) Άνθρωποι που απολαμβάνουν τον περίπατο και το υδάτινο στοιχείο του πάρκου

(πάνω) Γενική άποψη : η πορεία του Salon de Pinos και ο κύκλος που δημιουργεί και στις δύο όχθες του ποταμού

Σιδερένια γέφυρα που ενώνει τα δύο τμήματα. Δίνει τη δυνατότητα σε πεζούς και ποδήλατα να ολοκληρώσουν τη βόλτα τους

Πηγή: Διαδίκτυο

Βραβείο - κριτική

Η πόλη της Μαδρίτης έχει κερδίσει το βραβείο "Golden Swing" για τις δέκα παιδικές χαρές, που συμπεριλαμβάνονται στο πάρκο Salon de Pinos. Οι ExproAlcaldía¹⁹ 2010 τίμησαν τις συγκεκριμένες παιδικές χαρές για την αρμονία τους με το περιβάλλον και την προσβασιμότητα, την ασφάλεια και την πρωτοτυπία. Διασκορπισμένες κατά μήκος του Salon de Pinos, σε δέκα διαφορετικές περιοχές, προσφέρουν όλων των ειδών τις προκλήσεις και εκπλήξεις, διεγείρουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητα των παιδιών. Οπτικά έχουν ενσωματωθεί στη διαμορφωμένη, με πεύκα, λωρίδα και με αυτές τις περιοχές σχηματίζουν ένα μαγικό δάσος. Για κάθε ηλικιακή ομάδα, οι West 8 + Mrio έχουν σχεδιάσει μία σειρά από αντικείμενα που διαπραγματεύονται την ισορροπία, την ολίσθηση και την κίνηση των παιδιών ακόμα και για εκείνα με ειδικές ανάγκες. Είναι κατασκευασμένα από ξύλο και χρησιμοποιούν σχοινιά από κάνναβη για τη δημιουργία ιστών αράχνης, αιώρων, κρεμαστών γεφυρών ή κληματαριές.

(Για την παραγωγή των αντικειμένων, οι West 8 + Mrio συνεργάστηκαν με τον Richter Spielgeräte , Γερμανία)

19. Οι ExproAlcaldía είναι μια διεθνής εμπορική έκθεση εξοπλισμού και υπηρεσιών, για τους δήμους και τις εδαφικές περιοχές της Ισπανίας

(από πάνω προς τα κάτω)

Οι κούνιες και άλλες δραστηριότητες στην παιδική χαρά, κατασκευασμένες από κορμούς ξύλου.

Η διατήρηση της αίσθησης του κορμού δίνει ακόμη πιο δυνατή την εντύπωση του φυσικού δάσους.

Πηγή: Διαδίκτυο

Συνοπτικά, οι βασικές αρχές σχεδιασμού είναι η δημιουργία μιας γραμμικής πορείας παράλληλα στον ποταμό. Επειδή έχει τη θέση του ενοποιητικού στοιχείου σε όλη την έκταση του Madrid Rio, οι αρχιτέκτονες διατήρησαν τις υπάρχουσες γέφυρες ή δημιούργησαν νέα τμήματα, που συνδέουν το πάρκο με όλες τις διαμορφώσεις. Έδωσαν ένα ενιαίο ύφος σε όλη την έκταση, με μία λωρίδα φύτευσης (πεύκα) και μία λωρίδα κίνησης. Δημιούργησαν συχνές προσβάσεις, που εξυπηρετούν την ελεύθερη είσοδο σε όλο το μήκος του πάρκου. Επέλεξαν το πεύκο ως κυρίαρχο φυτό, που ευδοκιμεί σε ένα τεχνητό έδαφος και θέλησαν να δώσουν την εντύπωση του φυσικού πευκόδασους της περιοχής. Τέλος, όσον αφορά τις δραστηριότητες, κράτησαν ήπιο τόνο, προσθέτοντας κάποιους αθλητικούς χώρους και παιδικές χαρές.

*Παιχνίδια σε σχήματα που θυμίζουν
διάφορα ζώα. Παραδείγματα από τη
φύση για τα παιδιά
Πηγή: Διαδίκτυο*

Συμπεράσματα

Με αφορμή το κέντρο της ερευνητικής μας, τα αστικά πάρκα, ασχοληθήκαμε πρώτα με την αποσαφήνιση βασικών εννοιών, οι οποίες συνδέονται με αυτό, όπως χώρος, τόπος, τοπίο. Γίνεται χρήση των εννοιών αυτών καθημερινά, παρόλα αυτά συνειδητοποιούμε πως υπάρχει **μερική κατανόηση της σημασίας τους**. Συνηθίζουμε να θεωρούμε τοπίο ακόμη και σήμερα, την εικόνα μιας όμορφης θέας, αγνοώντας ότι είναι η ερμηνεία αυτής της εικόνας. Είδαμε ότι το τοπίο είναι η ίδια η αντίληψη του τόπου και εξαρτάται από πολιτισμικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Επομένως, η απόδοση αυτής της αντίληψης είναι υποκειμενική και διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο.

Μέσα από την έρευνα μας, διαπιστώσαμε πως **μια τοπιακή διαμόρφωση αποτελεί μια μορφή τοπίου**, καθώς ο σχεδιαστής προσδίδει τη δική του ερμηνεία, μέσα από τον τρόπο που αντιλαμβάνεται τα χαρακτηριστικά και τη φυσιογνωμία του τόπου. Αυτά αφορούν το περιέχον κάθε τόπου, που σχηματίζεται από την αλληλεπίδραση του παρελθόντος και του παρόντος, τόσο από την επίδραση των ανθρώπινων ενεργειών, όσο και από τις φυσικές μεταβολές. Συνεπώς, ο τρόπος που ερμηνεύει αποτυπώνεται στο σχεδιασμό του πάρκου.

Ο σχεδιαστής έχει ως στόχο να φέρει εικόνες από τη φύση στην καθημερινότητα του ανθρώπου. **Ένα πάρκο είναι ο τρόπος ύπαρξης των φυσικών στοιχείων στη πόλη**. Ερευνώντας το ρόλο της φύσης στην ζωή του ανθρώπου, καταλήξαμε ότι έχει ανάγκη να έρχεται σε επαφή με φυσικά στοιχεία, τόσο για λόγους επιβίωσης όσο και για πνευματικούς. Το τεχνητό περιβάλλον των πόλεων, έχει σχεδόν αποκλείσει την επαφή αυτή, με αποτέλεσμα να δημιουργήσει συγκεκριμένους χώρους που καλύπτουν αυτές τις ανάγκες, δηλαδή τα αστικά πάρκα.

Στην ερευνητική αυτή αναλύσαμε τρία αστικά πάρκα για να συμπεράνουμε, πώς ο αρχιτέκτονας ερμήνευσε τα διαφορετικά χαρακτηριστικά του τόπου. Μέσα από την ανάλυση των τριών αυτών πάρκων αντιληφθήκαμε ότι **ορισμένες σχεδιαστικές αρχές εφαρμόζονται σε όλες τις περιοχές**, ανεξαρτήτως των χαρακτηριστικών τους. Αντίθετα, **άλλες εξαρτώνται από τις περιβαλλοντολογικές συνθήκες**, που καθορίζουν σημαντικά το σχεδιασμό. Συγκεκριμένα, με την ανάλυση πάρκων της Ισπανίας, εντοπίσαμε και ομαδοποιήσαμε τις ιδιαιτερότητες του σχεδιασμού σε μεσογειακό τοπίο.

Οι σχεδιαστικές αρχές που εφαρμόζονται σε οποιαδήποτε περιοχή και δεν χαρακτηρίζουν αποκλειστικά το σχεδιασμό σε ένα μεσογειακό τοπίο, είναι οι εξής :

- **Διακρίνουμε ότι οι νέες σχεδιαστικές αρχές δίνουν έναν επιπλέον ρόλο στα αστικά πάρκα, αυτόν του ενοποιητικού στοιχείου.**

Η πυκνή δόμηση και τα αστικά κενά καθιστούν αναγκαία μια διαμόρφωση, που να αποτελεί τη συνέχεια του αστικού ιστού. Εκεί όπου ο αστικός ιστός ασφυκτιεί από την πυκνή δόμηση, υπάρχει έλλειψη χώρου για τοπιακές διαμορφώσεις, καθιστώντας απαραίτητη τη ριζική αλλαγή, όπως στο παράδειγμα του Madrid Río, με τη μεταφορά του αυτοκινητόδρομου, που δεν επέτρεπε την πρόσβαση στον ποταμό. Μία τέτοια προβληματική περιοχή μέσα στην πόλη είναι δύσκολο να έχει συνοχή με τον αστικό ιστό αλλά και να ανασχεδιαστεί. Μέσω του Salon de Pinos, που παίρνει τη θέση του αυτοκινητόδρομου, οι κάτοικοι αποκτούν πρόσβαση στον ποταμό, στις νέες διαμορφώσεις αλλά και στις απέναντι γειτονιές. **Διαπιστώσαμε ότι στην περίπτωση της πυκνής δόμησης η επίλυση προέρχεται από την αφαίρεση και την αναπλήρωση του υπάρχοντος εμποδίου, ενώ σε ένα αστικό κενό η συνέχεια πραγματοποιείται μέσω της πλήρωσης.** Στην περίπτωση του Nou Barris, δημιούργησαν ένα πάρκο σε μία περιοχή, που ήταν κενή έκταση εντός του δομημένου ιστού. Η χρήση αξόνων που προκύπτουν από το υπάρχον δίκτυο της πόλης, ενοποίησε περιοχές που δε συνομιλούσαν, δημιουργώντας προσβάσεις και εσωτερικές διαδρομές. Παρόμοια, μέσω του πάρκου de la Ereta επιτυ-

γχάνεται η σύνδεση της παλιάς πόλης με το ιστορικό κάστρο. Συνεπώς, μια τοπιακή διαμόρφωση μπορεί να αποτελεί λύση για ένα τόσο δύσκολο θέμα, στο εσωτερικό ενός ήδη διαμορφωμένου περιβάλλοντος, το οποίο όμως εξαρτάται από την αναλογία της έκτασης της διαμόρφωσης και του δομημένου ιστού.

- **Η ιστορία του τόπου μπορεί να αποτελέσει αιτία διαμόρφωσης ή να συμπεριληφθεί σημαντικά στο σχεδιασμό.**

Η ύπαρξη του ιστορικού κάστρου στην πόλη Alicante, ήταν η αιτία δημιουργίας του πάρκου de la Ereta. Η αξιοποίηση αυτού του μνημείου ενδιαφέρει την πόλη, τόσο για την εικόνα της, όσο και για τον τουρισμό της. Έτσι, το πάρκο de la Ereta, λειτουργεί ως υποστήριξη στην ανάδειξη του ιστορικού κάστρου, συνδέοντάς το με την παλιά πόλη. Παρόλα αυτά υπάρχουν στοιχεία του παρελθόντος που δε λειτούργησαν σαν αιτία, αλλά συμπεριλήφθηκαν στο σχεδιασμό. Η διαδρομή του ιστορικού κέντρου της παλιάς πόλης οδηγεί σε μία από τις εισόδους του πάρκου και τα μονοπάτια, που είχαν σχεδιαστεί το 1920, χρησιμοποιήθηκαν ως βασικές πορείες. Αντίστοιχα λειτούργησαν και οι αρχιτέκτονες στις περιπτώσεις των Nou Barris και Madrid Rio. Στο πάρκο Nou Barris, χρησιμοποιήθηκε ένα τμήμα του παλιού νοσοκομείου και συνδέθηκε με μια επέκταση, δίνοντας νέες λειτουργίες για την πόλη. Το υδραγωγείο, είναι ακόμα ένα στοιχείο του παρελθόντος, που είναι πλέον σημαντικό κομμάτι σε μία από τις λίμνες του πάρκου. Παρομοίως στο Salon de Pinos, οι αρχιτέκτονες χειρίζονται τις ιστορικές γέφυρες του ποταμού, που με μία από αυτές γίνεται εφικτή η σύνδεση του πάρκου με την ιστορική περιοχή του κυνηγιού.

- **Ο προσανατολισμός σε ένα πάρκο επιτυγχάνεται μέσα από σημεία αναφοράς.**

Ο άνθρωπος ταυτίζεται με το περιβάλλον του, γιατί έχει την ανάγκη να το οικειοποιηθεί. Ο προσανατολισμός λειτουργεί ως μέσο οικειοποίησης του χώρου. Η δυνατότητα να προσανατολιστεί ο περιπατητής στο περιβάλλον δίνεται μέσω των σημείων αναφοράς, τα οποία γίνονται αισθητά μέσω της οπτικής επαφής. Στο πάρκο de la Ereta και στο Nou Barris οι αρχιτέκτονες μέσα από τη δημιουργία διαφορετικών επιπέδων

επιτρέπουν στον επισκέπτη να δει την αλληλουχία των χώρων, μέσα στο πάρκο και να τους συγκρίνει με το χώρο στον οποίο βρίσκεται. Με αυτό τον τρόπο, μπορεί να αντιληφθεί αν βρίσκεται πιο κοντά ή πιο μακριά από χώρο που έχει σκοπό να φτάσει. Επιπλέον, στο de la Ereta, η οπτική επαφή με το κάστρο και η θέα προς τη θάλασσα, λόγω της τοποθεσίας του πάρκου, επιτρέπουν τον προσανατολισμό σε σχέση με ολόκληρη την πόλη. Στις περιπτώσεις του Nou Barris και Madrid Rio οι αρχιτέκτονες κάνουν αισθητά τα σημεία αναφοράς με την αλλαγή της κλίμακας και τον ιδιαίτερο σχεδιασμό, ορισμένων αντικειμένων. Στο Nou Barris οι χτένες λειτουργούν ως τοπόσημο της περιοχής λόγω της μεγάλης κλίμακας και μορφής τους. Μέσω αυτών, ο περιπατητής αντιλαμβάνεται τις εισόδους του πάρκου και τα κεντρικά σημεία του, όπως το πολιτιστικό κέντρο, οι λίμνες κ. ά. Στο Madrid Rio οι κόκκινες ράβδοι του Salon de Pinos, που βρίσκονται συνεχώς κατά μήκος του πάρκου δίνουν το χαρακτήρα αυτού του τμήματος. Ο επισκέπτης περπατώντας κατά μήκος του πάρκου, συναντά τμήματα διαφορετικών διαμορφώσεων και αντιλαμβάνεται μέσω αυτής της αλλαγής τη θέση του σε σχέση με το σύνολο. Επομένως, διαπιστώσαμε ότι η οργάνωση του χώρου, η οπτική επαφή του ευρύτερου περιβάλλοντος, η ύπαρξη τοπόσημων στην περιοχή ή η δημιουργία νέων και ο διαφορετικός χαρακτήρας σε τμήματα του πάρκου αποτελούν σημεία αναφοράς για τον προσανατολισμό του περιπατητή.

- **Η αισθητική του πάρκου επηρεάζεται άμεσα από το περιβάλλον της περιοχής.**

Όπως μπορούμε να μιλήσουμε για τις αρχιτεκτονικές όψεις των κτιρίων και να τις σχολιάσουμε ως προς το σχεδιασμό τους, έτσι παρατηρήσαμε ότι κάθε πάρκο έχει τη δική του αισθητική. Η εντύπωση που δίνει κάθε πάρκο παρατηρούμε ότι επηρεάζεται κατά πολύ από το περιβάλλον. Στην περίπτωση που η τοποθεσία βρίσκεται στα όρια ενός πυκνού δομημένου ιστού και είναι άμεσα συγκρίσιμη με την εικόνα ενός φυσικού τοπίου, τότε το αποτέλεσμα του σχεδιασμού έχει έναν πιο ήπιο χαρακτήρα, όπως στο παράδειγμα του πάρκου De la Ereta. Εκεί οι αρχιτέκτονες έχουν σκοπό να εναρμονίσουν το σχεδιασμό με το φυσικό τοπίο του λόφου, χωρίς να τραβάνε την προσοχή του επισκέπτη από το βράχο και κατ'επέκταση το ιστορικό κάστρο. Τα τεχνητά μέρη, όπως το

μεγάλο στέγαστρο στην πλατεία del Puente, με το σχεδιασμό και τα γήινα χρώματα συμβάλλουν σε αυτή την εντύπωση. Αντίθετα όταν η τοποθεσία βρίσκεται εντός του δομημένου ιστού της πόλης, τότε το αποτέλεσμα του σχεδιασμού έχει έναν πιο έντονο χαρακτήρα, όπως στο παράδειγμα των πάρκων Nou Barris και Madrid Río. Σε αυτά τα παραδείγματα στόχος του σχεδιασμού είναι η ένταξη του φυσικού στοιχείου μέσα στο τεχνητό περιβάλλον του αστικού ιστού. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από τα γεωμετρικά σχήματα στην κάτοψη, την μεγάλη κλίμακα και τα έντονα χρώματα των τεχνητών στοιχείων, όπως οι χτένες και οι κόκκινοι ράβδοι.

- **Οι λειτουργίες (κτιριακές και υπαίθριες) διαμορφώνουν τον κοινωνικό ρόλο του πάρκου και είναι βασικός παράγοντας επισκεψιμότητας.**

Το πάρκο de la Ereta βρίσκεται σε μια τουριστική πόλη και συγκεκριμένα σε μια τοποθεσία ιστορικής σημασίας. Το πολιτισμικό ενδιαφέρον της περιοχής ενισχύεται με εκθεσιακούς χώρους και διαδρομές περιπάτου προς το κάστρο, δημιουργώντας ένα πιο ισχυρό κέντρο πολιτισμού για την πόλη. Λόγω της πανοραμικής θέας που έχει η τοποθεσία, δημιουργεί διαδρομές και χώρους στάσης, για χαλάρωση και συγκέντρωση, ώστε να προσφέρει τις μέγιστες θεάσεις και προοπτικές προς την πόλη. Έτσι λοιπόν δεν επικεντρώνεται σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες, πέραν του εστιατορίου. Η έλλειψη δραστηριοτήτων όπως παιδικές χαρές και χώροι αθλητικοί, ίσως οφείλεται και στην έντονη κλίση του εδάφους. Η μεγάλη υψομετρική διαφορά που προκύπτει με την παλιά πόλη, δεν βοηθά τη δημιουργία ενός πάρκου με συνοικιακό χαρακτήρα. Επομένως, πρόκειται για ένα πάρκο, που ενισχύει τον τουρισμό και την επισκεψιμότητα του ιστορικού μνημείου καθώς και αναδεικνύει τη φυσική ομορφιά της τοποθεσίας. Στο παράδειγμα του Nou Barris, στόχος είναι να δώσει έναν πιο κεντρικό ρόλο στη περιοχή, η οποία ήταν υποβαθμισμένη σε σχέση με την πόλη. Τοποθετεί λειτουργίες όπως τη κεντρική βιβλιοθήκη και το δημαρχείο, οι οποίες εξυπηρετούν τις ανάγκες τόσο της περιοχής όσο και ολόκληρης της πόλης, με αποτέλεσμα να προσελκύει μεγάλο αριθμό επισκεπτών. Ένας άλλος εξίσου σημαντικός στόχος ήταν να δημιουργήσει χώρους εκτόνωσης για τις γειτονιές. Έτσι, επιλέχθηκαν

ψυχαγωγικές δραστηριότητες, όπως παιδικές χαρές, παιχνίδισμα με το νερό στις λίμνες και χώρους για πικ-νικ. Σε ένα τόσο πυκνά δομημένο ιστό, ο κυριότερος ρόλος είναι η ύπαρξη φυσικών στοιχείων μέσα στην πόλη. Στην περίπτωση του Madrid Rio στόχος είναι να προτείνει ένα νέο τρόπο ζωής για τους κατοίκους της πόλης, γι' αυτό ο κοινωνικός του ρόλος είναι πολλαπλός. Πριν την επέμβαση η περιοχή αποτελούσε μία παραμελημένη και δυσπρόσιτη έκταση γύρω από τον ποταμό. Η σημασία του Salon de Pinos σε αυτό είναι να δημιουργήσει έναν χώρο πρασίνου για περίπατο, ποδηλασία και ανάδειξη του φυσικού στοιχείου. Εκτός από αυτή τη δυνατότητα, κατά μήκος αυτής της πορείας υπάρχουν χρήσεις που αφορούν τις γειτονιές, οι οποίες βρίσκονται κατά μήκος της διαδρομής. Συνεπώς, η απόδοση ενός ουσιαστικού κοινωνικού ρόλου στο πάρκο γίνεται με την επιλογή των κατάλληλων λειτουργιών, για την κάλυψη των πραγματικών αναγκών των κατοίκων, και αυτό το καθιστά ενεργό παράγοντα στη ζωή της κοινωνίας.

Οι σχεδιαστικές αρχές, που εφαρμόζονται σε μεσογειακό τοπίο και εξαρτώνται κυρίως από τις περιβαλλοντολογικές συνθήκες της Μεσογείου, είναι οι εξής:

- Η μορφή του πάρκου προκύπτει από την κατάλληλη διαχείριση του φυσικού ανάγλυφου με σκοπό την εναρμόνισή του στο περιβάλλον.

Παρατηρήσαμε ότι η έντονη ποικιλομορφία, που παρουσιάζει το μεσογειακό τοπίο, «επιβάλλει» στο σχεδιαστή να ακολουθήσει διαφορετικές τεχνικές χειρισμού. Η διαμόρφωση του ανάγλυφου για την ένταξη ενός πάρκου στο ευρύτερο τοπίο είναι από τα βασικότερα στοιχεία, που διακρίνουν το σχεδιασμό σε ένα μεσογειακό τοπίο. Σε κάθε περίπτωση, το έντονο φυσικό ανάγλυφο δίνει στο σχεδιασμό ορισμένες δυνατότητες και περιορισμούς που καθορίζουν τη μορφή της διαμόρφωσης. Για παράδειγμα, η βραχώδης και επικλινής τοποθεσία που διαμορφώθηκε το πάρκο de la Ereta, επέβαλε την χρήση αναβαθμίδων (πεζούλες) για τη στήριξη του εδάφους. Οι πεζούλες αυτές συντέλεσαν στη βασική μορφή του πάρκου σε επίπεδα. Στο Salon de Pinos, το έντονο στοιχείο του ποταμού στο ανάγλυφο καθόρισε το σχήμα του πάρκου καθώς μιμήθηκε τη ροή του. Στην

περίπτωση όμως του Νου Barris, δε μπορούμε να διακρίνουμε ξεκάθαρα αν το φυσικό ανάγλυφο συντέλεσε στην μορφή του πάρκου, γιατί το υπάρχον ήταν αποτέλεσμα της ανθρώπινης επέμβασης. Έτσι, το τεχνητό ανάγλυφο έδωσε το βασικό στοιχείο της μορφής του πάρκου, τα επικλινή τρίγωνα. Διαπιστώσαμε, πως η έντονη φυσιογνωμία του εδάφους, παραμένει κυρίαρχη στη μορφή του πάρκου. Όμως στην περίπτωση που το φυσικό ανάγλυφο είναι ήπιο και δεν παρουσιάζει τόσους περιορισμούς, στον τρόπο που θα το διαχειριστεί ο σχεδιαστής, παραμένει εξίσου ισχυρός παράγοντας, από τον οποίο θα προκύψει η μορφή του πάρκου;

- **Τα αστικά πάρκα εμπεριέχουν πολλά χαρακτηριστικά μεσογειακών κήπων.**

Εκ πρώτης όψεως, ένα μεσογειακό πάρκο διαφέρει από έναν μεσογειακό κήπο. Ένα πάρκο αποτελεί συνέχεια του αστικού ιστού, έχοντας ελεύθερη πρόσβαση σε πολλά σημεία της περιμέτρου του. Αντίθετα, ένας μεσογειακός κήπος είναι οριοθετημένος ως προς την πόλη περιορίζοντας την πρόσβαση σε συγκεκριμένα σημεία. Παρόλα αυτά, εντοπίσαμε ότι τα μεσογειακά πάρκα εμπεριέχουν στοιχεία σχεδιασμού μεσογειακών κήπων, προσαρμοσμένα στην κλίμακα και στο ύψος του εκάστοτε πάρκου. Παρακάτω παραθέτουμε τα αυτά τα χαρακτηριστικά, που εντοπίσαμε στις αναλύσεις:

- **Οι συνθήκες του εδάφους αλλά και η ένταξη στα χρώματα και τον χαρακτήρα της φύσης της περιοχής, επέβαλαν την χρήση ντόπιων φυτών.**

Και στα τρία παραδείγματα η πλειοψηφία των φυτών που επιλέχθηκαν είναι φυτά της ευρύτερης περιοχής. Το άγονο και σαθρό έδαφος στο βράχο του de la Ereta, οδήγησε στην επιλογή ντόπιων φυτών, τα οποία μπορούν να ευδοκιμήσουν. Ανάλογη δυσκολία παρουσίασε και το τεχνητό έδαφος του Salon de Pinos. Η επιλογή περιορίστηκε σε πεύκα τα οποία μιμούνται το πευκόδασος στο βουνό που βρίσκεται κοντά στην πόλη. Οι αρχιτέκτονες του Νου Barris λειτούργησαν παρόμοια, τοποθετώντας φυτά που θεωρούνται ντόπια είδη στη Βαρκελώνη. Συνέπεια στην επιλογή ντόπιων φυτών υπήρχε σε όλα τα παραδείγματα, με μια εξαίρεση στο πάρκο de la Ereta, όπου χρησιμοποιήθηκαν και άλλα μεσογειακά φυτά, που εντάσσονται όμως

στις συνθήκες του εδάφους και στις αποχρώσεις της τοποθεσίας.

- Η ποικιλία των φυτών εξαρτάται από το ύψος, που θέλει να δώσει ο σχεδιαστής και όχι από την έκταση της διαμόρφωσης.

Σε ένα πάρκο μεγάλης κλίμακας θα περίμενε κανείς να συναντήσει μεγάλη ποικιλία φυτών, από ότι σε ένα μικρότερης. Από τα παραδείγματα είδαμε ότι, στο Salon de Pinos παρά την μεγάλη του έκταση χρησιμοποιούνται μόνο δύο φυτά, σε αντίθεση με το de la Ereta, μικρότερης έκτασης όπου υπάρχει μεγαλύτερη ποικιλία σε άνθη και φυτά. Αυτό συμβαίνει, γιατί στο Salon de Pinos ήθελε να προσδώσει ένα συγκεκριμένο ύψος που θα το χαρακτήριζε σε όλο του το μήκος. Ενώ, στο de la Ereta, η χρήση περισσότερων ειδών φύτευσης συνέβαλε στη δημιουργία χώρων με διαφορετικές αισθήσεις.

- Η φύτευση χρησιμοποιείται ως μέτωπο προς την πόλη ή για να οριοθετήσει χώρους εντός του πάρκου.

Σε ένα μεσογειακό πάρκο, η φύτευση πέρα από το βασικό της ρόλο, χρησιμοποιείται ως δομικό υλικό. Στην περίπτωση του Nou Barris υψηλή φύτευση τοποθετείται από την πλευρά του δακτυλίου, για εξισορρόπηση της κλίμακας και ως φίλτρο για την κυκλοφορία των οχημάτων. Ενώ από την πλευρά των κατοικιών γίνεται χρήση δέντρων για μια πιο ισχυρή οριοθέτηση. Επίσης, στο de la Ereta, οι πλατείες και τα εσωτερικά δρομάκια οριοθετούνται κυρίως από θαμνοειδή φυτά.

- Τα γήινα χρώματα χαρακτηρίζουν τη φύτευση και τα υλικά.

Παρατηρούμε ότι το ύψος που θέλουν να δώσουν οι διαμορφώσεις είναι αυτό του φυσικού τοπίου, της Μεσογείου. Δε θα συναντήσουμε ζωηρά χρώματα σε φυτά και πλακοστρώσεις. Τα χρώματα των φυτών, που επικρατούν κυρίως, είναι το βαθύ πράσινο και οι πιο γκριζες αποχρώσεις στα δέντρα και στους θάμνους, ενώ το χρυσαφί, το κίτρινο, το κόκκινο, το λευκό, το μωβ και το μπλε βρίσκονται στα άνθη. Ως προς τα υλικά επιλέγονται ξύλινες επιφάνειες, πατημένο χώμα, χαλίκι και πλακοστρώσεις σε γήινα χρώματα. Όπως είδαμε στην περίπτωση του Nou Barris, χρησιμοποιείται πλακόστρωση σε γκρι και κεραμιδί αποχρώσεις, στις βασικές επιφάνειες (τρίγωνα, πορείες), πα-

τημένο χώμα στις παιδικές χαρές, καθώς και ξύλινες πλατφόρμες στις λίμνες. Αντίστοιχα στο de la Ereta, επικρατεί το πατημένο χώμα στις κεντρικές πλατείες, καθώς και οι πλακοστρώσεις σε γκρι και άσπρες αποχρώσεις, στις πορείες και στα πλατώματα. Παρόμοια βλέπουμε στο Salon de Pinos, το πατημένο χώμα να είναι το κυρίαρχο υλικό σε όλη την πορεία του πάρκου.

- Οι υψηλές θερμοκρασίες και η ηλιοφάνεια σε συνδυασμό με την έκταση του πάρκου και το ανάγλυφο, καθιστούν αναγκαία τη δημιουργία σκιερών και δροσερών χώρων.

Αναφερόμαστε σε τρεις μεσογειακές πόλεις με έντονη ηλιοφάνεια και υψηλές θερμοκρασίες. Οι σκιερόι χώροι και οι χώροι δροσισμού είναι απαραίτητοι και επιτυγχάνονται μέσω φυσικών στοιχείων (υψηλή φύτευση, νερό) αλλά και μέσω τεχνητών (στέγαστρα). Στο Salon de Pinos, η μεγάλη γραμμική έκτασης της διαδρομής μέσα στο πάρκο, επιβάλλει την ανάγκη για χώρους στάσεις. Παρατηρούμε ότι, η πορεία συνοδεύεται σε όλο το μήκος από καθιστικούς χώρους, που σκιάζονται από πεύκα. Στην περίπτωση του de la Ereta, το επικλινές έδαφος έχει κάνει τη χρήση σκαλοπατιών και ανηφορικών διαδρομών πιο έντονη, με αποτέλεσμα ο περιπατητής να έχει να διανύσει μια πιο δύσκολη πορεία σε συνδυασμό με την έντονη ηλιοφάνεια. Αυτό οδήγησε στη σκίαση των βασικών πορειών, των κεντρικών πλατειών καθώς και την κατασκευή ενός μεγάλου στεγάστρου. Για την αντιμετώπιση όμοιων καιρικών συνθηκών, οι αρχιτέκτονες στο πάρκο του Nou Barris, έχοντας ένα πιο ήπιο ανάγλυφο, δημιούργησαν σκιερούς χώρους, μέσω της υψηλής φύτευσης και χώρους δροσισμού, μέσω των τεχνητών λιμνών. Τα στέγαστρα υπάρχουν μέσω αντικειμένων, που έχουν πολλαπλό χαρακτήρα στο πάρκο. Συνεπώς, παρατηρούμε ότι όλοι αυτοί οι χώροι καθιστούν τα πάρκα πιο βιώσιμα.

- Η τελική διάρθρωση του πάρκου αποτελείται από τη σύνθεση πολλών επιμέρους τμημάτων, με διαφορετικό μέγεθος και χαρακτήρα.

Ο διαχωρισμός του πάρκου σε μικρή κλίμακας τμήματα φαίνεται στα παραδείγματα των αναλύσεων, από τις πλατείες και τα μικρά πλατώματα της κοιλάδας στο de la Ereta, καθώς και τους χώρους που σχηματίζονται από τα τρίγωνα στο πάρκο Nou Barris. Παρατηρούμε ότι,

η διαμόρφωση μεγάλων χώρων, όπως οι πλατείες, έχουν έναν πιο κοινωνικό, πολιτιστικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα. Είναι κεντρικοί χώροι που συνήθως εστιάζουν στην κοινωνικοποίηση των επισκεπτών. Οι πιο μικρές επιφάνειες είναι πιο εύκολα οικειοποιησιμες και αποτελούν χώρους απομόνωσης. Επίσης, κάποια τμήματα είναι μη προσβάσιμα, κυρίως για να οριοθετήσουν άλλους χώρους, μέσω της φύτευσης, της διαφοροποίησης επιπέδων και του νερού. Συμπερασματικά, η δημιουργία πολλών διαφορετικών χώρων καλύπτει τις διαφορετικές ανάγκες των επισκεπτών.

Ερχόμενοι στο ελληνικό αστικό τοπίο, υπάρχουν πολλές περιοχές, οι οποίες είναι προβληματικές και μπορούν να αποτελέσουν αφορμές για τη δημιουργία πάρκων. Περιγράφοντας το ελληνικό αστικό τοπίο, είδαμε περιοχές όπως εγκαταλελειμμένα αστικά ρέματα, μεγάλα οδικά δίκτυα, πρώην εγκαταστάσεις βιομηχανικών μονάδων, αεροδρομίων και λιμανιών, που λειτουργούν ως εμπόδια εντός του ιστού. Ακόμη, πολλά ιστορικά μνημεία στην Ελλάδα αποτελούν αφορμή για τη δημιουργία ενός πάρκου με σκοπό την ανάδειξη τους, όπως συνέβη και στο παράδειγμα του πάρκου de la Ereta. Αντιθέτως, στην εποχή μας, παρατηρείται έντονο το φαινόμενο της δημιουργίας ξενοδοχειακών μονάδων, που επικεντρώνονται κυρίως σε επιχειρησιακά οφέλη. Συνεπώς, η διαμόρφωση όλων αυτών των περιοχών σε αστικά πάρκα, μπορεί να τα εντάξει στην πόλη, με την ανάδειξη ή την επανάχρησή τους.

Πιστεύουμε ότι, τέτοιες τοπιακές διαμορφώσεις μπορούν να βασιστούν, σε μεγάλο βαθμό, στις σχεδιαστικές αρχές που προέκυψαν από τις αναλύσεις των πάρκων, καθώς παρατηρήσαμε παρόμοια κατάσταση στους αστικούς ιστούς και ίδιες κλιματολογικές συνθήκες. Πέρα όμως από τα κοινά χαρακτηριστικά, που παρουσιάζει με άλλες χώρες της Μεσογείου, ο σχεδιασμός πάρκων, στον ελλαδικό χώρο, διαφοροποιείται ανάλογα με τον κοινωνικό του ρόλο. Μέσα από τις αναλύσεις συνειδητοποιήσαμε ότι δε θα μπορούσαμε να βγάλουμε μία αρχή για τον κοινωνικό ρόλο, καθώς απευθύνεται σε κοινωνικές ανάγκες που διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή. Όμως με βάση αυτόν, διαμορφώνονται οι λειτουργίες, που παρέχει το πάρκο στους κατοίκους

της περιοχής και τους επισκέπτες. Για παράδειγμα, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι μία λειτουργία όπως είναι η παραλία, δε θα μπορούσε να διαμορφωθεί σε ένα πάρκο μίας ελληνικής πόλης, όπως στην περίπτωση του Madrid Río. Τα ελληνικά αστικά κέντρα βρίσκονται σε τόσο μικρή ακτίνα από το παραλιακό μέτωπο, που είναι πολύ πιο εύκολα προσβάσιμο από τους κατοίκους, από ότι βρίσκεται η παραλία για τους κατοίκους της Μαδρίτης.

Από όλο το ταξίδι της έρευνάς, προέκυψε το ερώτημα, αν η Ελλάδα είναι έτοιμη να εντάξει έναν τέτοιο σχεδιασμό. Παρατηρώντας τη νοοτροπία του Έλληνα για το «εξοχικό», αποδεικνύεται πως έχει ανάγκη και αναζητά το φυσικό στοιχείο. Μέσα από την έρευνα μας, θεωρούμε ότι το πάρκο είναι ένας οργανισμός μέσα στην πόλη που φέρνει το φυσικό στοιχείο, επηρεάζει με τον κοινωνικό του ρόλο και εντάσσεται μορφολογικά σε αυτή. Επομένως, για το αν η ελληνική κοινωνία μπορεί να δεχτεί μια τοπιακή διαμόρφωση, παίζει σημαντικό ρόλο και κατά πόσο είναι *landscape society*. Δεχόμαστε την άποψη του Alain Roger, ότι η Ελλάδα πληροί τα κριτήρια μιας κοινωνίας με συνείδηση για το τοπίο. Σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι Έλληνες αναζητούν τη φύση, πιστεύουμε ότι είναι έτοιμοι να ενσωματώσουν τα αστικά πάρκα μέσα στην καθημερινότητά τους. Παρ' όλα αυτά, θεωρούμε ότι η έλλειψη τέτοιων χώρων στην πόλη τους, δεν τους επιτρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι μία τέτοια τοπιακή διαμόρφωση θα τους καλύψει ανάγκες, που αφορούν κυρίως την επαφή τους με τη φύση.

" Φούντωνε γύρω στη σπηλιά δροσολουσμένο δάσος
με κυπαρίσσια ευωδιαστά, με λεύκες και με σκλήθρα,
όπου πλατύφτερα πουλιά φωλιάζανε εκεί πάντα,
γεράκια κι ανοιχτόφωνες κουρούνες, βαρδαλούπες,
θαλασσοπούλια που αγαπούν τα πέλαγα να σκίζουν.
Κι ολόγουρα στην κουφωτή σπηλιά ήταν απλωμένη
κληματαριά πολύβλαστη σταφύλια φορτωμένη.
Τέσσερες βρύσες στη σειρά γλυκό νερό αναβρύζαν,
κοντά-κοντά, κι άλλη απ' αλλού κυλούσε τα νερά της.
Κι ανθούσαν γύρω στη στεριά λιβάδια με γιοφύλια
και σέλινα, που αν τα 'βλεπε κι αθάνατος ακόμα,
θα σάστιζε και μέσα του θα ξάνοιγε η καρδιά του.
Εκεί στεκότανε ο Ερμής και θαύμαζε θωρώντας"(ε 64 - 75)

[...]

"Στ' απόξω μέρος της αυλής, κοντά στις πόρτες, είχε
μεγάλο κήπο, τεσσάρων στρεμμάτων, κι ένας φράχτης
γύρω τον έφραζε παντού. Κι εκεί μεγάλα δέντρα,
φύτρωναν δροσερά, αχλαδιές, ροδιές, μηλιές με μήλα,
συκιές γλυκόκαρπες κι ελιές επάνω στον ανθό τους,
που δεν τους έλειπε ο καρπός χειμώνα καλοκαίρι,
μήτε ποτές τον έχαναν, μον' άπαυτα φυσώντας
ο Ζέφυρος άλλον γεννά κι άλλον τον ωριμάζει. [...]
Δύο βρύσες έτρεχαν, κι μια πότιζε όλο τον κήπο,
κι απ' το κατώφλι της αυλής, η άλλη απ' τ' άλλο μέρος,
προς το παλάτι πήγαινε, όθε έπαιρνε ο κόσμος.
Τέτοια χαρίσανε οι θεοί δώρα λαμπρά του Αλκίνοου"(η 112-132)

« Το τοπίο γύρω από την σπηλιά της θεάς είναι θαυμάσιο. Μια απλωμένη κληματαριά με τα γλυκά της σταφύλια καλύπτει τη γύρω περιοχή, τέσσερις βρύσες χύνουν τα άφθονα δροσερά νερά τους και γύρω τους ανθίζουν λιβάδια με γιοφύλια και σέλινα. Όλα αυτά μαζί συνθέτουν το ειδυλλιακό τοπίο, που βλέπει και θαυμάζει όχι μόνο ο φτερωτός θεός αλλά και ο κάθε επισκέπτης. Ικανοποιούν την όραση, την ακοή, τη γεύση και την όσφρηση. Μαζί με το θεό χαίρεται και ο σύγχρονος αναγνώστης, νοερά έστω, γιατί ένα τέτοιο θαυμάσιο τοπίο τα τελευταία χρόνια γίνεται ολοένα πιο σπάνιο και επομένως περισσότερο αναγκαίο στον άνθρωπο των μεγαλουπόλεων και του τσιμέντου. Ο ποιητής, περιγράφοντας το τοπίο γύρω από τη σπηλιά της Καλυψώς, μας παρουσιάζει ένα φυσικό τοπίο, ενώ στον κήπο του Αλκίνοου, ένα τοπίο (κήπο), καθαρό δημιούργημα της ανθρωπίνης φιλοπονίας και αγάπης στη Φύση. »

Δημήτρης Κ. Αραμπατζής , Ειδυλλιακά τοπία στα έπη του Ομήρου

Κατάλογος πάρκων

Αυτός είναι ο κατάλογος των πάρκων που αναζητήσαμε στο αρχικό στάδιο, μέχρι να καταλήξουμε στα τελικά παραδείγματα προς ανάλυση. Είναι ομαδοποιημένα με βάση τα χαρακτηριστικά που μας ενδιέφεραν στο κάθε ένα (ο κατάλογος περιέχει και τα πάρκα επιλογής μας)

πάρκα μεγάλης κλίμακας

Valencia Parque / **West 8** / Valencia, Spain / αναμένεται

Forum of Granada / **Federico Wulff Barreiro & Francisco del Corral** / Granada, Spain / 2008 - 2009

Parc de Nous Barris / **Armando Sempere Pascual** / Barcelona, Spain / 1999 - 2004

Lyon Meadows Park / **BASE** (Build A Super Environment), **Franck Poirier**, **Bertrand Vignal** and **Clément Willemin** / Champagne, France / 2006

'e(CO)stratègia' (Competition Entry) / **Sau Taller d'Arquitectura** / Barcelona, Spain / 2012

πάρκα μικρής κλίμακας (γειτονιάς)

Asnières Residential Park / Espace Libre / Asnières sur Seine, France / 2012

Redevelopment of the "Trapèze" (former Renault site) / AAUPC - agence Patrick Chavannes / Boulogne Billancourt, France / 2010

Via Gallarate / Marotta Basile Architettura + BMS Progetti Srl / Milano, Italy / 2010

Sensational Garden / Nabito Architects & Partners / Frosinone, Italy / 2012

Ricard Viñes Square / Benedetta Tagliabue - Josep Ustrell, Daniel Rosselló / Lleida, Spain / 2010

Torreblanca Park / Carme Pinos / Alicante, Spain / 2011

Urban Park / Manuel Ruisanchez / El Perelló, Spain / 2009

πάρκα μικρής κλίμακας - διαμορφώσεις με κατασκευές

'Honey Scape' Landscape Pavilion / Gonçalo Castro Henriques X-REF / Ponte de Lima, Portugal / 2012

Art Park / OAM Architecture / Bolzano Italy / αναμένεται

πάρκα μικρής κλίμακας - πεζογέφυρες

Footbridge to Ex-Officine Lenzi / BHDP Architecture / Lucca, Italy / αναμένεται

Pedestrian Footbridge Design / LEA Invent & Burcak Pekin / Istanbul, Turkey / αναμένεται

πάρκα - διαμορφώσεις σε δημόσια κτίρια

Würth La Rioja Museum Gardens / Dom Arquitectura / La Rioja, Spain / 2010

The Garden of The Senses / VAM10 architecture and landscape (Miguel del Rey, Antonio Gallud, María Teresa Santamaría) / Castellón, Spain / 2002 - 2004

παράκτια πάρκα σε ποτάμι

Park of Levante Master Plan / K/R Architects / Murcia, Spain / αναμένεται

Sa Riera Park / Ravetllat Ribas / Palma de Mallorca, Spain / 2011

Madrid Rio / Burgos & Garrido / Porras La Casta / Rubio A.Sala / West 8 Design & realization
/ Madrid, Spain / 2006 - 2011

παράκτια πάρκα σε θάλασσα

Benidorm Seafront / OAB / Barcelona, Spain / 2010

South-Eastern Coastal Park and Auditorium / Foreign Office Architects (FOA) / Barcelona, Spain / 2009

πάρκα σε λόφο (βράχο)

Galindez Slope / ACXT / Bilbao, Spain / 2008

Parc de la Ereta / Marc Bigarnet & Frédéric Bonnet / Alicante, Spain / 2008

El Jardín Botánico / Bet Figueras, Carlos Ferrater & Josep Lluís Canosa / Barcelona, Spain / 2009

πάρκα - 20^{ος} αιώνας

Parc de la Villette / Bernard Tschumi / Paris, France / 1984-87

Park Güell / Antoni Gaudí / Barcelona, Spain / 1900 - 1914

Calouste Gulbenkian Foundation / Ruy Jervis d'Athouguia, Pedro Cid and Alberto Pessoa / Lisbon, Portugal / 1959-1969

Επιλεγμένη Βιβλιογραφία

1. «Αρχιτεκτονική Τοπίου, σχεδιασμός αστικών χώρων», Μαρία Ανανιάδου - Τζιμποπούλου, εκδόσεις ΖΗΤΗ
2. « Σύγχρονα Ελληνικά Τοπία », επ. Κωστής Χατζημιχάλης, ΜΕΛΙΣΣΑ, 2011
3. «Art and Landscape», edited by George L. Anagnostopoulos I. Panayiotis and Effie Michelis foundation - Athens
4. «Pages Paysages, diachronicles» , Association Paysage and Diffusion, 2000
5. «Αρχιτεκτονική Τοπίου Αστικών Υπαίθριων Χώρων, η προκήρυξη της Θεσ/νίκης», πρακτικά, Ευρωπαϊκής Φοιτητικός Διαγωνισμός, Α.Π.Θ.
6. «The last landscape», William H. White foreword by Tony Hiss, 1968, copyright 2002
7. «Landscape architecture», Steven Moorhead, copyright 1997
8. «The landscape of Man», Geoffrey and Susan Jellicoe, shaping the environment from prehistory to the present day ‘’, third edition expanded and updated, 1998
9. «Το τοπίο , Πολιτιστικός προσδιορισμός του τοπίου», Κώστας Μωραΐτης, εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα 2005
10. «Προστασία της φύσης και αρχιτεκτονική του τοπίου», Ιωάννη Ισπικούδη, Αθανασίου Χατζηστάθη, εκδ. Γιαχούδη-Γιαπούλη, 1992
11. « Η προέλευση του έργου τέχνης», Μάρτιν Χάιντεγκερ, μτφ Γιάννης Τζαβάρας, ΔΩΔΩΝΗ, Αθήνα - Γιάννενα, 1986
11. «Modern landscape architecture , A critical review», edited by Marc Treib, the MIT Press, 1998
12. «The experience of landscape», Jay Appleton , WILEY, revised edition

13. «Approaches to landscape», Richard Muir, 1999
14. «Designing Parks», Lodewijk Baljon, architectural and natural press Amsterdam
15. «An introduction to landscape architecture», second edition, Michael Caurie
16. «Elements of visual design in the landscape» , Simon Bell, second edition
17. «Denaturated Visions, landscape and culture in the twentieth century», The museum of Modern Art, 1991
18. «Artsapes», Luca Galofaro , Gustavo Gili, Barcelona, 2001
19. «Modern Park Design: Recent Trends. Symposium Lectures at the Symposium The Park, Rotterdam 1992», Martin Knuijt, Hans Ophuis, Peter van Saane, Thoth Uitgeverij, 1993
20. «Genius Loci, Το πνεύμα του τόπου για μια φαινομενολογία της Αρχιτεκτονικής» , Christian Norberg - Schulz , Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ , μτφ Μίλτος Φρακόπουλος
21. «Gardens of the world», Jean Paul Pigeat, Flammarion, Published 2010
22. «Κήποι στο φως της Μεσογείου», Heidi Gildemeister, μτφ Αλεξάνδρα Φιάδα

Περιοδικά

- TOPOS 71, Landscape Urbanism , 2010
- TOPOS 74, Building with landscape, 2011
- Paisea #010, el elemento vegetal | the green element, 2009
- Paisea #015, mobiliario urbano | urban furniture, 2011
- Paisea #019, jardín corporativo | corporate garden, 2011

Αποσπάσματα

- Η επιστροφή στο μεσογειακό τοπίο: το τοπίο ως σύγχρονη προσέγγιση του περιβάλλοντος και της φύσης , Μαρία Γούλα , «ωραίο, φριχτό και απέριττο τοπίο»
- Σχήματα τόπων: Η συγκρότηση του τοπίου, ως αντικείμενο αισθητικής τάξης, Κώστας Μωραΐτης, Αρχιτέκτονων Μηχανικός, Αναπληρωτής καθηγητής Ε.Μ.Π.
- Τοπιακή προσέγγιση και αρχιτεκτονική παιδεία. Η σημασία των μαθημάτων των σχετικών με τη διερεύνηση του τοπίου, στα πλαίσια των μεταπτυχιακών σπουδών, που αφορούν αρχιτέκτονες. , Κώστας Μωραΐτης, Αρχιτέκτων Μηχανικός, Αναπληρωτής καθηγητής Ε.Μ.Π.
- The ecology of J.J.Gibson's perception , E.Bruce Goldstein (Dept of Psychology)
- Το τοπίο : Ένας κατάλογος σημειώσεων, Δημήτρης Α. Φατούρος, Αρχιτέκτων Μηχανικός, καθηγητής ΑΠΘ
- Το εδαφικό εργαστήριο του «διευρυμένου πεδίου», Γιώργος Τζιρτζιλάκη, Αρχιτέκτων Μηχανικός, επικ. καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
- Απο-γειωμένα τοπία του θεάματος του θεάματος, Πολυξένη Μάντζου, Δημήτρης Πολυχρονόπουλος, Αρχιτέκτων Μηχανικοί, επίκ. καθηγητές ΔΠΘ
- Περί τόπου και τοπίου, Ιωσήφ Στεφάνου, καθηγητής ΕΜΠ
- Όταν κοιτάς από ψηλά.. Τοπίο και χαρτογραφία, Κώστας Μανωλίδης, Αρχιτέκτων Μηχανικός, λέκτωρ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
- Το τοπίο ως τόπος παραγωγής και τρόπος θέασης, Χαρίκλεια Χάρη, Αρχιτέκτων Μηχανικός

Ερευνητικές

- «Η ανισορροπία των αισθήσεων» ως πολιτισμικό γνώρισμα των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών : προεκτάσεις στην αρχιτεκτονική και το χώρο , Στέλλα Κατσαρού, Φεβρουάριος 2010
- «Διαδρομές στο τοπίο, με αναφορά στο έργο του Δημήτρη Πικιώνη» , Μαριάμ Καψάλη & Ιωάννα Ποτηριάδη, 2010

Διαδίκτυο

autochthonesellhnes.blogspot.gr

www.greekarchitects.gr (στη μόνιμη στήλη ΤΟΠΙΑ)

- «Αντιλαμβανόμενοι τη χρονική διάσταση του τοπίου. Η οπτική του αρχαιολόγου», Αφροδίτη Σορώτου «Εξωστρεφής Αρχιτεκτονική Τοπίου. Σχεδιάζοντας τοπία για διαφορετικούς πολιτισμούς», Ελένη Μεντέ Αρχιτέκτων Τοπίου
- «Μεσογειακοί κήποι. Οι μεσογειακοί κήποι αποτελούν οριοθετημένα τμήματα του ευρύτερου μεσογειακού τοπίου.», Αικατερίνη Γκόλτσου
- «Βιώσιμα αστικά τοπία και σύγχρονη ελληνική πόλη. Η συμβολή της Αρχιτεκτονικής Τοπίου.», Δρ. Μαρία Τρατσέλα Λέκτορα Τμήματος Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ

Για το πάρκο de la Ereta :

- landezine.com
- paysages.net
- carjet.com
- urbanity.es
- via-arquitectura.net
- publicspace.org

Για το πάρκο Nou Barris :

- archdaily.com
- landezine.com
- aulabarcelona.org
- publicspace.org
- landscapeinvocation.com

Για το πάρκο Madrid Rio :

- west8.nl
- archdaily.com
- landezine.com
- esmadrid.com